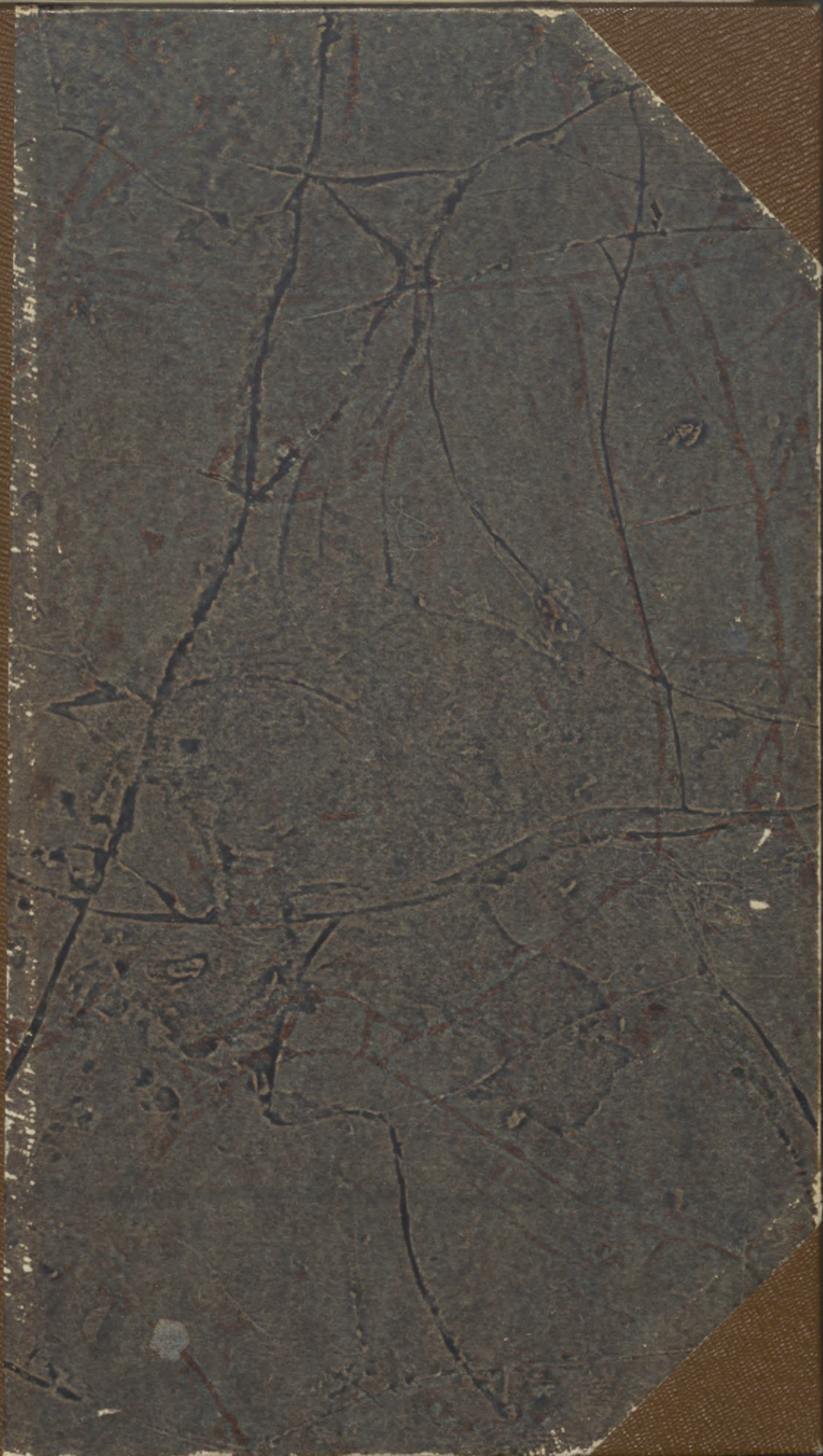

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SON
FROM
GLOVE

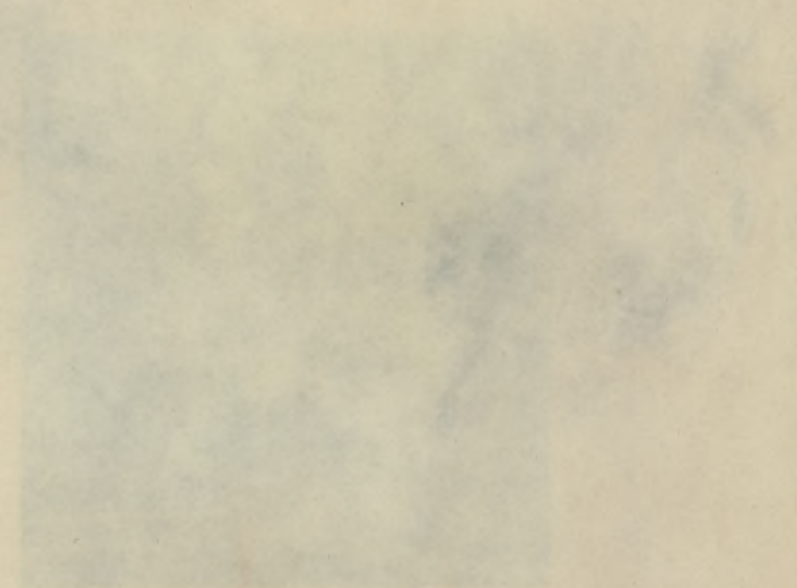
Allmänna Sektionen

Geogr.
Fin.
Helsingfors

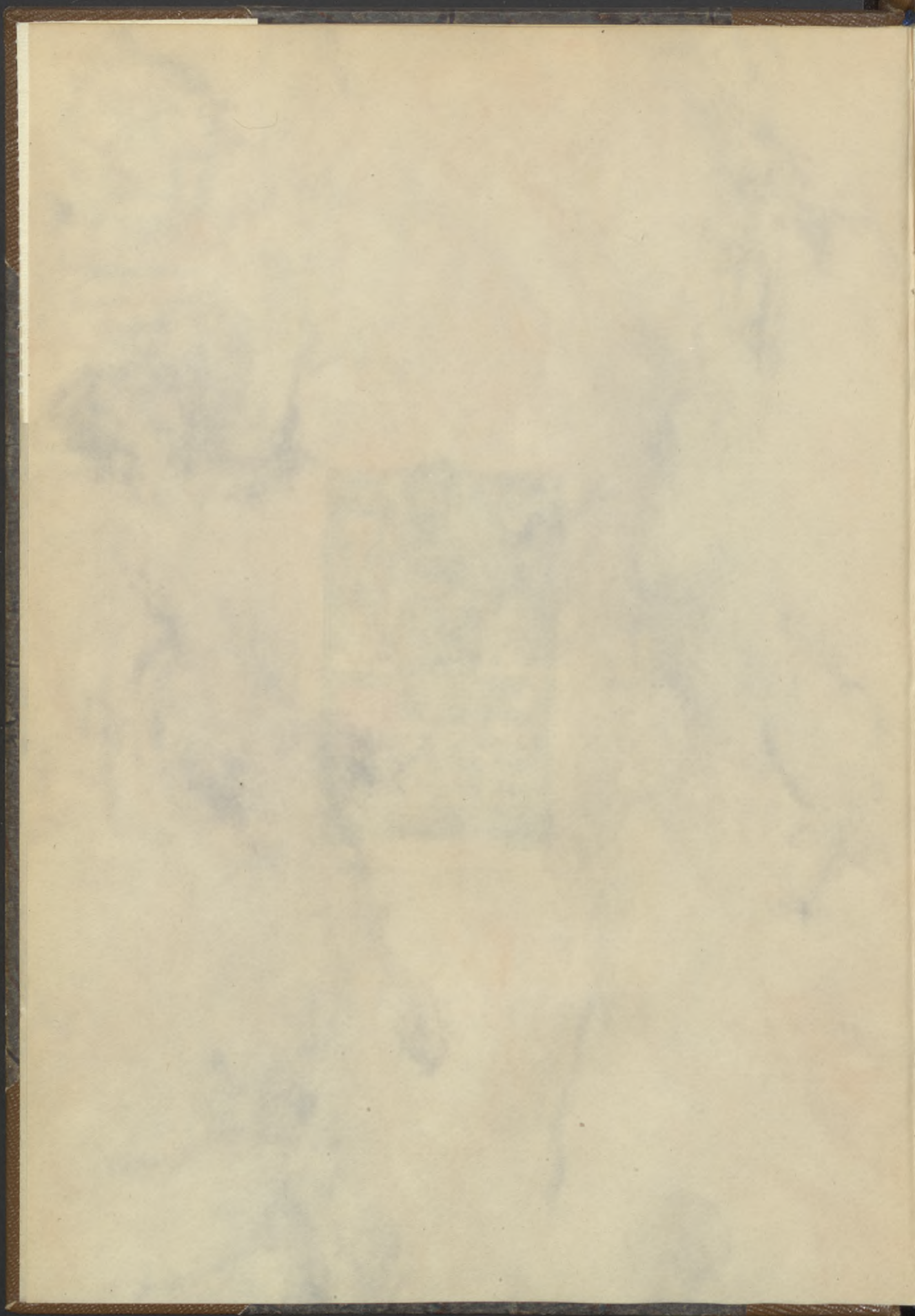

Boken on
Helsingfors

Two pages

Handwritten text at the bottom of the page, including a signature and possibly a date, which is mostly illegible due to fading.

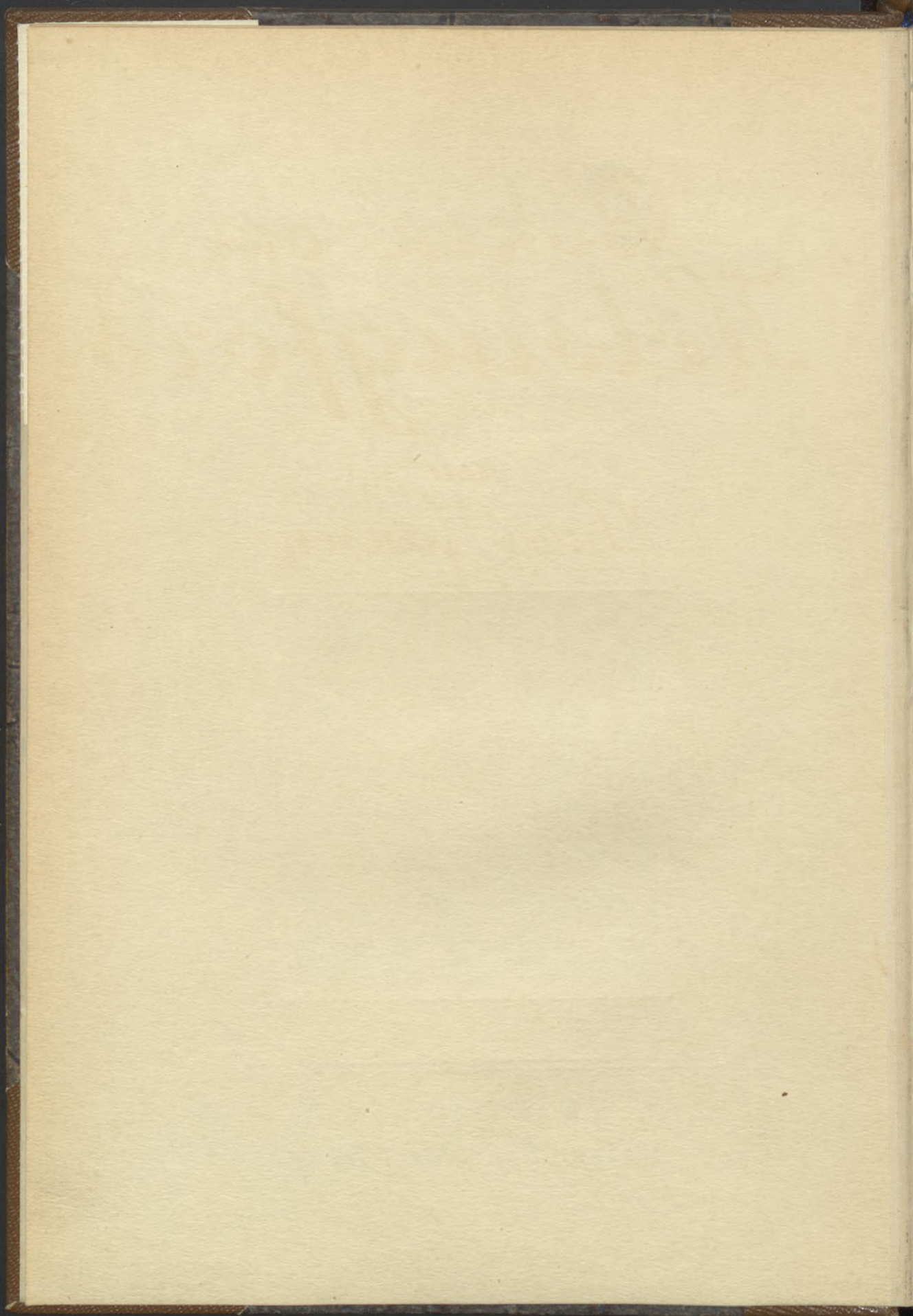

Andra upplagan

Boken om
Helsingfors
av
Ture Janson

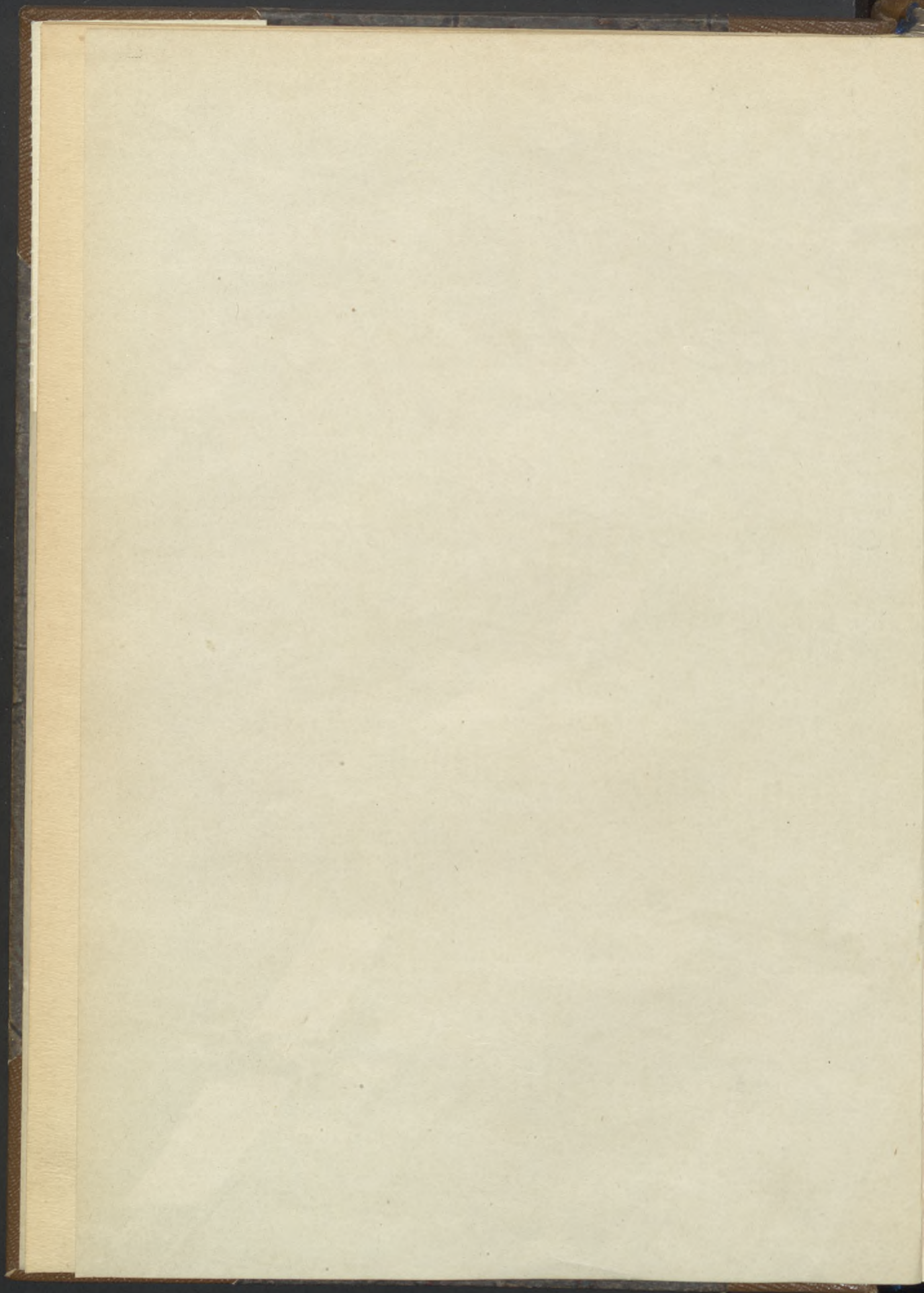
Helsingfors
Holger Schildts Förlag

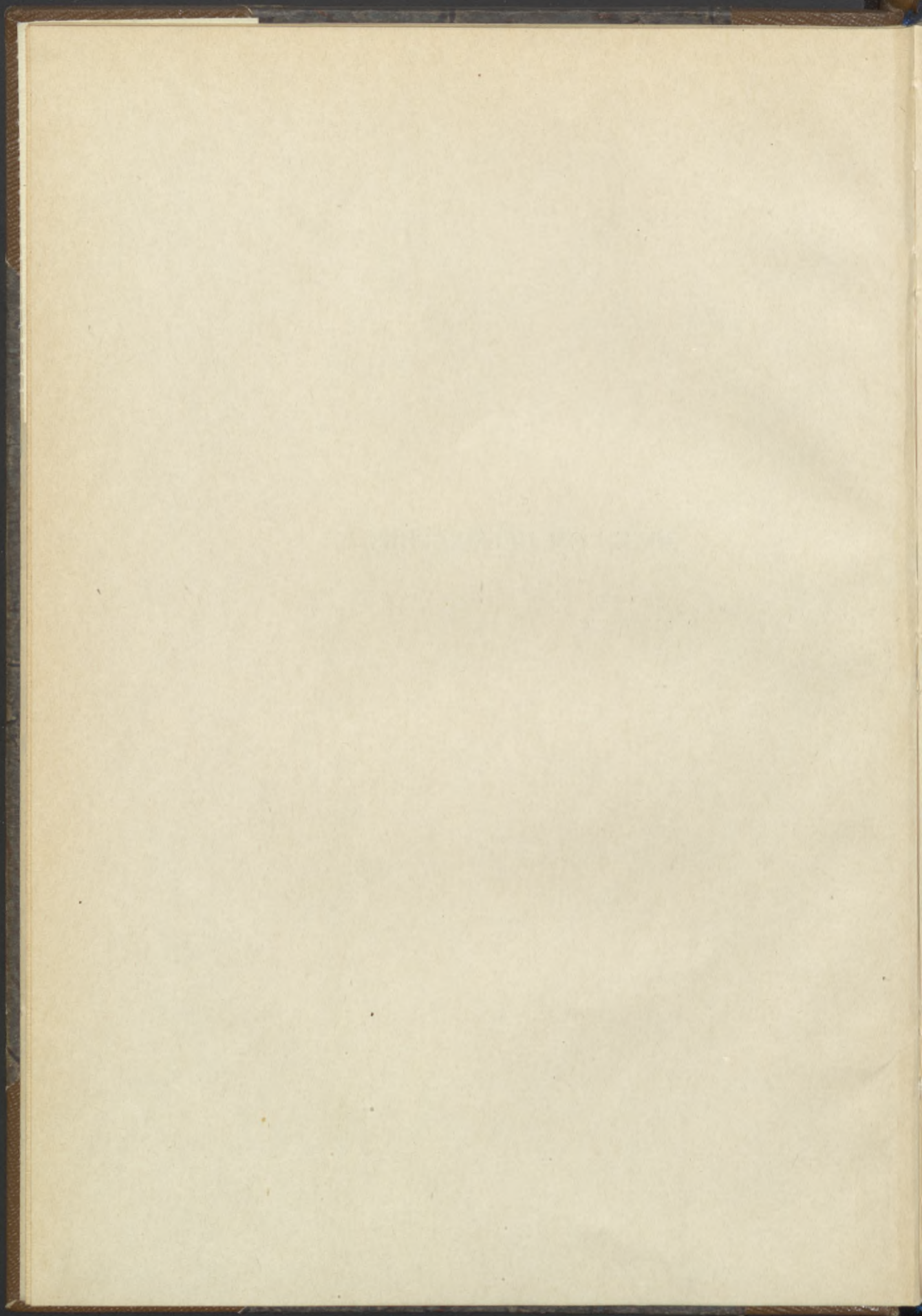
An aerial, black and white photograph of Helsinki, Finland, showing a dense urban landscape with numerous buildings, streets, and a prominent domed cathedral. Three biplanes are flying over the city, one in the upper right, one in the center, and one in the lower left. The title 'Boken om Helsingfors' is written in a large, red, cursive font across the upper portion of the image.

*Boken om
Helsingfors*

*av
Ture Janson*

BOKEN OM HELSINGFORS

TURE JANSON

BOKEN OM HELSINGFORS

ANDRA UPPLAGAN

HELSINGFORS

HOLGER SCHILDTS FÖRLAG

2087
BOKAR-OM HESINGFORS
1927

HELSINGFORS
1 9 2 7
A.-B. F. TILGMANN'S TRYCKERI

HELSINGFORS, SKÅDAT MED FALKÖGA.

Flyg till Helsingfors! Låt oss starta någonstans i rymden över Finska viken — aeroplanet löper ut från ett ulligt cumulusmoln på sommarhimmeln och nu går kosan rakt på den skinande staden vid synranden. Djupt under ligger havets gröna siden, vattrat av sydvästen; den bevingade kärran dånar fram genom osynlig luft, elastiskt och lätt på sina pneumatiska resårer, den guppar till ibland, dyker ner i ett vacuum men tar fäste på nytt och styr pilsnabbt på sitt mål. Hela tiden har staden varit i sikte, man tyckte sig från början ha den inom räckhåll; därför har man förnimmelsen att färden trots allt räcker länge, och man räknar mi-

Från Norra hamnen mot Skatudden. I bakgrunden Södra hamnen och Brunnsparken.

nuterna. Långsamt stiger Helsingfors ur vågorna, växer och tar fastare arkitektonisk gestalt i sin gröna infattning av vatten och skog.

När man åker fågelvägen till Helsingfors får man det klaraste vittnesbördet om vilken frisk stad man kommer till. Helsingfors är en skärgårdsstad, byggd ute i havsbandet; det är inte många europeiska stad som har samma fria läge med öppen horisont. Aeroplanet seglar med den salta vinden över Sveaborg, på kartan under oss glider Södra hamnen förbi med långa rader av ångare vid kajerna — Stockholmsbåten lägger ut, det blänker sol från den blågula flaggan i förmasten, på stranden ett myller av människor, de viftande näsdukarna fladdra vitt — och nu vidtar gatornas rätlinjiga ornament i leksaksmänniskornas puzzlearkitektur där

Från Södra hamnen mot Esplanaden och Järnvägstorget (upptill i högra hörnet).

ner, Esplanaden drar ett grönt sammetsband in i kvarteren och kyrkspiorna famla krampaktigt mot fästet, men de nå blott en decimeter över marken, så förefaller det här uppifrån. Men vacker är hela vyn; man skall stå bredbent på randen av ett moln och betrakta Helsingfors, då har man den rätta utsiktspunkten, då ser man hur sund och rensopad staden är, hur luftig och ljus. Sänd ner en slängkyss från flygmaskinen — där står i Edlundska hörnet en sommarflicka och kisar upp mot den blänkande propellern, det är helsingforsiskan med öppet, nordiskt ansikte, brunt, burrigt hår och blå skrattande ögon. Nu dalar kyssen genom den skimrande rymden, den tar fäste på hennes solbrända kind och hon höjer sin bara hand till en munter hälsning.

Helsingfors i sitt bästa solskenshumör.

Det är en stad för lilleputtar man ser, men den är inte så liten ändå, den griper omkring sig, den sträcker ut sina armar och gör landvinningar. Stråkvägarna föra ut till Tölö, till Sörnäs och Berghäll, till Fredriksberg och Hermanstad; nu stryka flygmaskinens vingar ganska tätt över hustaken, vi få en aning om trafiken och vimlet där nere, om de olika stadspartiernas karaktär, trots att hela rundflygningen går på några snabba minuter. Det nybyggda, tämligen allvar-samma och stela Tölö klamrar sina klungor av hus vid den långa, raka chaussén som en fast axel.

Helsingfors kartlagt från 2,500 meters höjd.

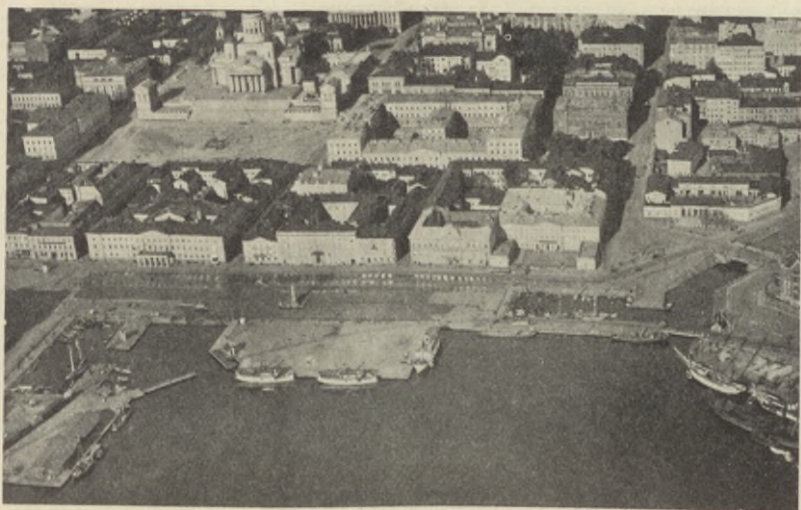

Stadsdelarna norr om Långa bron; i mitten Berghälls kyrka.

Längre bort anas Fölisön och Munksnäs' gröna revir, det är hitåt arkitektdrömmarna dragit Stor-Helsingfors, men allt har tills vidare stannat vid djärva planeringar och modeller i gips. Över Tölöviken och Djurgården går färden fram till Berghälls pittoreska höjder — aeroplanvingen snuddar vid det granitgråa kyrktornet. Här möter en typisk förstadsutsikt med slingrande gator och rader av arbetarhus som klättra upp på bergen. Broholmen nere i djupet ger redan bilden av ett mäktigt förstads-city med ett pulserande liv på Långa bron, den trygga, breda förbindelseleden till staden. Folkets hus'

Stockholmsplanet vid flyghamnen på Skatudden.

Södra hamnen, Salutorget med Kejsarinnans sten, svenska ministerhotellet, rätt bakom monumentet, och i förgrunden till höger presidentens slott.

fängelsehårda murar skymta fram ett ögonblick med en erinran om att här har arbetarrörelsen sina fasta kvarter. Flygmaskinen kliver uppåt i spiral; nu ser man Hermanstads och Gammelstadens låga kojor där de försvinna ut på slätten, ut på landet.

Vi ha hunnit fylla våra lungor med frisk och äkta Helsingforsluft, och ögat har i ett stort panorama omfattat bilden av en glad och solig sommarstad. Helsingfors är sydvästens stad, fin och ren; blåsten går fejande över taken, ingen gammal, unken luft har hunnit lagra sig i trånga kvarter.

Maskinen sänker sig ner på fjärden vid Sveaborg, en motorbåt tar oss ombord och knattrar i väg till Södra hamnen. Över svenska ministerhotellets tysta, förnämna fasad svajar den blågula flaggan och bildar det dominerande färgfladdret i tavlan; presidentens slott

Blommor och grönsaker, filéer och laxar.

där bredvid har diskret dragit sig några steg tillbaka från trottoaren och låter den blåvita Finlandssflaggans topelianska färger förtona samman med himmel och sky. Vi stiga i land vid Kejsarinnans sten. Förmiddagsmyllret över Salutorget har en sydländsk glans; från raden av försäljningsstånd lyser det av blommor och grönsaker, av saftiga filéer och präktiga, uppskurna laxar. Hos slaktaren står den raska Helsingforsfrun och

prutar på köttet; hon har en dyrköpt — just dyrköpt — erfarenhet av penningens värde, hon ger inte längre ut en slant för mycket och det blir slaktarens lott att kapitulera. Hon går vidare med ett

Kampen för tillvaron.

fast grepp i den tunga kassen; och hon kan gå, helsingforsiskan, hon har lärt sig en spänstig och elastisk rytm, elegant och nordiskt resolut på samma gång. Det kan vara lönt att ägna en blick åt den unga husmodern just vid hennes uppköp på torget. Över hennes ansikte vilar en vacker bestämdhet, och den inåtvända blicken skvallrar om att många trassliga beräkningar, och många trista inskränkningar, äro nödvändiga för att det skall gå ihop; den lätta portmonnän står inte i alldeles riktigt förhållande till det tunga allvar som hater hem och barn.

Spårvagnar skära sig klämmande väg genom folkmängden, automobilerna stånga sig fram, meter för meter, i

*Ivan Hedqvist och Emil Lindh spekulera
på marknadsströmning.*

den vanskliga passagen; men undan trafiksvalet ha vi nått fram till Kappellesplanadens trottoar, och nu äro vi räddade. Här kunna vi ha vårt nöje av att betrakta poliskonstapeln i hörnet där han dirigerar de varandra korsande strömmarna av åkdon. Trafikkonstapeln är en sentida typ i den finländska huvudstaden, och när han debuterade gjorde han nog till en början en

smått komisk figur. Polisen här är av ett ganska robust material, man har framför allt fått lov att lägga an på brottaregenskaperna för att ha någonting hållbart att spela ut mot de svårhanterliga oroselementen. Ordningsmakten representeras mest av grovhuggna, satta karlar med muskulösa lemmar vilka ha den fördelen att inte gå sönder i kalabalikerna; det är inte någon grann kår, men den är sådan förhållandena gjort den till, och pålitlig har den visat sig vara i många betänkliga situationer. Nåväl, när trafikkonstapeln blev begåvad med vita vantar och ställdes på sin post för att gestikulera ordning i gaturorelsen, då var det nog ett stycke Grönköpingsteater man att börja med fick be-

vittna. Hans åtbörder mot herrar gentlemanchaufförer hade snarare ett lantligt behag än storstadskaraktär. Den vita handen på den korta, oviga armen svängde i luften med knubbig elegans:

Hausse på fiskbörsen i dag.

fingrarna hade ingen sammanhållning utan spretade ut åt alla väderstreck på en gång. Men småningom kom det mera rytm i åtbördsspelet, mera klarhet och säkerhet.

Våra första steg i huvudstaden föra oss till Runebergsstoden, och här ha vi stadens hjärta, den mest koncentrerade Helsingforsstämningen med ett skimmer av tradition och kultur. Våra tidigaste barndomsintryck av Helsingfors var just Runebergsplanaden med skalden i bronsgestalt, och här ha vi väl den plats som för finländsk känsla måste bli den käraste i världen. En enkel blomsterrabatt kring en enkel sockel, skalden själv framställd utan all pose, och här är ändå Finlands hela nyare kulturhistoria — hela nyare historia, kunde man säga — koncentrerad i sten och brons. Det står Vårt land på tavlan som diktarens genius håller fram, och där ha vi äreminnets hela själ; det är ägnat den tanke som är uttryckt i det enkla och

Det stundar till 5 februari.

ändå stora ordet: Vårt land. Ingen krigarkung, men en skaldekung är centralpersonen i Finlands renässans; han göt liv i fosterlandsbegreppet, och Gud vet hur det skickelsedigra 1918 slutat om icke Fänrik Ståls anda hade härdat nationen. Där Runeberg står på sitt postament skådar han ut över stad och folk med ett vackert och trosvisst lugn i blicken. Den blicken spanar långt in i framtiden. Det har sagts att Runebergsstoden som konstnärlig skapelse är ända till löjlighet enkel och naivt trohjärtad; men det är naturligtvis just så vi önska se skalden, i hans trygga vardag som rymde mer poesi än all himlastormande pose. Den höga, bredaxlade gestalten med bonjourens naturliga fall över kroppens linjer, de hederliga bronsbyxorna med sina realistiska knäveck — någon byronism möter ju inte i den skulpturen, men i stället en äkthet och sundhet, en tvångsfri rättframhet som är så utmärkande för den finländska litteraturens store klassiker. Det är ett äktrunebergskt

Esplanadgatan erövrad av de promenerande.

drag i själva det konstnärliga utförandet; Valter Runeberg har med sin skulptur diktat en hyllning till sin far just i dennes egen anda. En främling kan gå stolt förbi denna staty; för oss är den något av det högtidligaste och vackraste på jorden. Och var viss att barnen som leka mellan Esplanadens lindar få skaldestoden kär; den blir en av dessa själens minnesbilder som följa oss åt genom livet och ge hållpunkter på irrfärderna.

På gatan strax invid glider människoströmmen, skiftande i timmarnas olika dagar, men med obruten vågrörelse. Här slår stadens puls. Norra Esplanadgatan är icke den egentliga cityleden — den uppgiften har omhändertagits av Alexandersgatan — men den är ett stycke aveny, ljus, öppen och glad till hela sin karaktär, och därför samlar den promenerande också från de avlägsna kvarteren. Esplanadgatan kan i vissa, snabba ögonblick ge intrycket av en storstad — en liten storstad, naturligtvis — genom att i en bränn-

Evenemang på Esplanadgatan.

punkt koncentrera vad Helsingfors äger av pulserande liv, av charm och glans. Just nu går vaktparaden fram, Vita gardets orkester spelar Vasa marsch med en kläm som kommer tonerna att eka över till Sovjetlegationens gråa fasad, stora folkmassor löpa begeistrat efter militärens taktfasta tramp, det är över huvud en utländsk färg och fart över hela vyn.

Vi skynda över gatan och glida med många andra automatiskt in i hotell Kämps vestibul. Flygfärden har gett aptit, låt gå för en tidig lunch. Att äta förmiddagsmål i Kämps matsal har fördelen att man samtidigt kan ta ett stycke typiskt Helsingfors på gaffeln. Här samlas bankernas och affärsvärldens folk; exportindustrin dominerar ofta — här lunchar papper och cellulosa, sleepers och tändstickor. Men också andra samhällskategorier äro representerade, diplomater och politiker, konstnärer och journalister. Främst är det dock, som sagt, finanserna som här stillar sin hunger, och ofta är måltiden kombinerad med transaktioner i siffror, man tuggar sitt lamm och sväljer några miljoner på

samma gång. Man gör upp med sina affärs-
vänner — med sina affärsfiender också ibland. Det vimlar av utländska handelsrepresentanter, flotta svenskar, gemytliga danskar, pigga norr-
män, inbitna tyskar, gråa briter. Och bakom de olika nationella

maskerna blickar ofta den internationella juden troskyldigt fram; ja, i flera fall gör han sig knappast mödan att alls anlägga någon ansiktsförklädnad. Han trives gott på Kämp, och det är med en hemvan trygghet han stryker servetten över sina tunga läppar. Stundom har han också hela sin familj omkring sig vid bordet, den yppiga frun med runda, mogna kinder och spanska mustascher, de lustiga puttis med knollrigt hår och blanksvarta ögonknappar. Det hela en biblisk familjeidyll med österländsk kolorit mitt i det blonda, nystartade Helsingfors. Låt den lycklige fadern peta sig i tänderna, det är ju guldtänder, så det blixtrar lite glans också över de torftiga infödingarna.

Nåja, dessa ha ju sina egna sevärdheter att visa upp. Där sitter valutabörsen bänkad vid ett långt bord; unga herrar allesammans, bemödande sig att bära sina klä-

der och sina ansikten på de amerikanska filmhjältarnas hurtiga vis. De sitta broderligt sida vid sida, men där bordskniven skär oskyldigt i familjebiffen föreligger på samma gång ett behändigt försök att skära emellan beträffande kurserna. Den gemensamma lunchen är ett viktigt led i dagens valutahandel;

här har man tillfälle att känna sin granne på pulsen, och man slår till med avslut så snabbt att motparten låter gaffeln stanna i den häpna munnen.

Nu går en susning genom salen: en reslig, spänstig gestalt skrider fram mellan borden, föremål för allas uppmärksamhet. Det är Mannerheim, en europeisk gentleman till hela sin hållning. Hans mörkhyade ansikte bär en prägel av hårdhet och sorgbundenhet i förening, ett salongsansikte, grovpiskat vid fronten. Skjuten åt sidan av tiden, har han i kylig resignation funnit sig till rätta i en privatmans roll. Han inskränkte sig till att i en kritisk stund ta ansvaret för

en vansklig uppgift; när den var fylld blev han raskt tillbakasatt, så enkelt var händelsernas förlopp. Nu lunchar han i en vanlig medborgares skepnad, och det är ingenting av bitterhet i hans blick då han skådar ut på gatan, där ett par regeringsbilar störta fram med nya män i karosseriet. Men han lyser upp i ett leende när några officerare från Nylands dragoner stiga in och hälsa honom med militärisk kläm.

De unga officerarna ha permission från sitt regemente i Villmanstrand, och deras granna uniformer

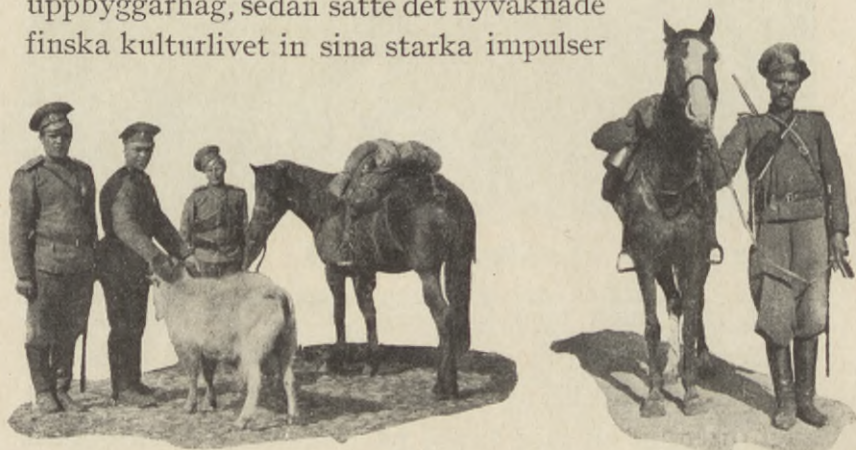
An finns en flik —

glida in i salen med färg och pomp. Den finländska officersuniformen är över huvud komponerad i diskret, nästan anspråkslös stil, mera i samklang med stramhet och disciplin än med tanke på lysande effekter; endast på dragonerna har det slösats med en målerisk utsmyckning som ger dem något av den militära kavaljerens nimbus. Dess värre äro den nyländska dragonungdomens röda byxor förvisade till det fjärran och instängda Villmanstrand och frågan är om de i den stilla och idylliska insjöstaden kunna göra sig tillbörligt gällande. Men de ha permission ibland; då ta de nattexpressen till Helsingfors, och här sola de sig i allmänhetens beundran, naturligtvis främst den unga kvinnliga allmänhetens.

Efter lunchen gå vi åter ut på stadens gator för att betrakta fasaderna och höra stenarna tala.

*

Helsingfors har aldrig hunnit få en bestämd och traditionspräglad fysiologi. Tunga och lätta skyar ha i ständig omväxling glidit över dess ansikte och förändrat dragen. Tre nationaliteter ha i tur och ordning kivat om att ge sin egenart åt den ännu växande och långt ifrån definitivt utformade staden. Helsingfors växte upp i hägnet av svenskt initiativ och svensk uppbyggarhåg, sedan satte det nyvaknade finska kulturlivet in sina starka impulser

Bleknande minnen: kosackerna!

i samhällets blodomlopp och i nästa fas var den ryska makten redo att på allvar omgjuta det hela i sin särskilda uniform. Efter sekelskiftet skred Helsingfors' yttre skepnad med stormsteg mot sin förryskning, och det var en utveckling i ny och främmande stil. Helsingfors blev en garnisonsstad för tsarens militär med tungt tramp av ryska stövlar på gatorna och ett vimmel av granna uniformer på restauranger och i salonger. I hamnen lågo dreadnoughternas mäktiga kolosser, vittnande om en stormakts närhet. Det var tiden före världskrig och syndafloed; färg och rörelse över dagens liv och skuggor vid horisonten.

Som en förstad till kejsar-
tidens Petersburg fick Helsingfors sin andel av den falska glansen. Generalguvernören åkte i sitt ekipage efter snabba hästar, åtföljd av en

Generalguvernör Seyn anländer.

kohort av detektiver i droskor och på cyklar. Han drog fram som en ilande vind, hård, mäktig och osaligt skuggrädd på samma gång. Samma spöke i galoner och med röda revärer, vad namn han än må ha burit. På promenaden tågade kosacköverstar i vida kaftaner och eleganta marinofficerare samtalande med dåsigt sköna ryskor. Denna krigsmakt till lands och sjöss hade gåvan

Historisk bild: fru Seyns societetskatt.

att inte försumma sina nöjen för plikterna. Långt in i världskrigets blodiga år fortsatte den militära kasten sitt gycklande liv med en filosofisk och nästan imponerande oberördhet av tidens gastkramning. Vad tillvaron kunde ha kvar av timlig

De västra stadsdelarna med Sandviks- och Gräsvikshamnen.

njutning pressades ut till den sista blodsdroppen med hjälp av den sista silverrubeln. Natten förrän pansarfar- tyget Slava ångade ut på sin dödsfärd voro dess officerare samlade till en champagnefest i restaurang Apollo, som — lärorikt nog — var inrymd i Rådstrysslands nu- varande ministerhotell. Det var en sällsam rysk natt, kvarlevande i minnet hos de helsing- forsare som råkade vara närvarande och iakttogo de drickan- de och sjungande krigarna. Glammet var hetsigt och bullrande, utan sordin, trots att med- vetandet om att nu njöts den sista gläd- jen tycktes lig- ga i luften. Här flammade det slaviska tem- peramentet

Ryska katedralen.

upp i sin sista röda orgie före undergångens timma. I skenet av den röda Apollonatten försvinner den tsaristiska militärkassen från Helsingfors. De granna uniformerna uppslukades av havet och av jorden. Den yttre fienden tog sitt rov, och vad som återstod förintades under revolutionens klackjärn. Helsingfors' befolkning, själv åsidosatt under denna period av främlingars makt och glam, hade med egna ögon bevittnat ett avsnitt av det smärtsamma världsdramat. Men de som voro åskådare denna gång skulle inom kort själva ryckas in på stridsplatsen. Då hade redan de forna glada för- tryckarna inhöstat sitt fruktansvärda nederlag, och de

Stadens arkitektoniska kärna.

enda som levde kvar av det en gång livshungriga släktet voro några ryskor i sorgflor och med förgråtna ögon.

I själva arkitekturen stå kvar blott några enstaka märken från den långa ryska perioden. Uspenska katedralen reser sig tyst och i ett ödsligt trots på Skatuddsberget med ett mattat och trött skimmer kring de österländska kupolerna; klockorna ringa inte längre med san ma triumf i klangen som förr, och uppför den höga backen streta fåtaliga och spridda skaror. Nej, den förra segermakten stör inte med sina försynta kvarlevor; anspråkslösare kan ingen envåldshärskare posera än Alexander II i sin magra brons på Senatstorget, timid och borgerligt tillmötesgående som han gestaltats i Valter Runebergs allt annat än preussiskt uppblåsta skulptur. Helhetsprägeln över Helsingfors förblir

sålunda västerländsk, avgjort. De arkitektoniska experimenten i en symboliserande finsk urstil — igångsatta med en viss entusiasm i tiden efter sekelskiftet — slogo aldrig riktigt igenom och avsatte som resultat

Engels signatur.

blott några enstaka byggnadsverk, vilka här och där i staden dröja kvar i tung och dyster monumentalitet. De komma emellertid främlingen att göra halt, begrundande det samspel av olika folklynnen och nationella stilarter som Helsingfors utgjort skådeplatsen för.

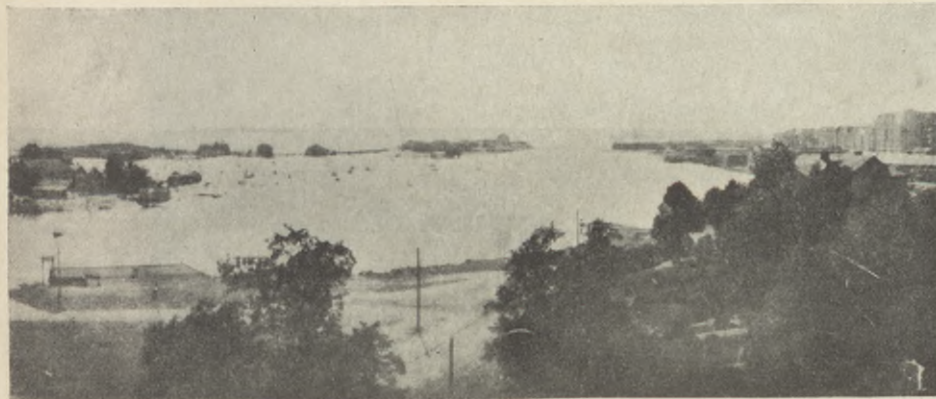
Till sin arkitektoniska kärna förblir Helsingfors genom alla tider Engels stad. Han var en tysk arkitekt som kom från Petersburg och diktade åt oss Senats-torget. Härmed fick den gryende staden sin monumentalitet och sin historiska signatur. Engel reste fasaderna vid torget, vad mer, det är som om han välvt själva valvet där över och gett luften dess egnaste ton som luften i Finlands huvudstad.

Inför havets anlete

BRUNNSPARKEN.

Det vackraste i Helsingfors? Svaret ger sig självt: Brunnsparcken. Den lilla romersk-katolska kyrkan med sin fattiga spira står vid inkörsporten till stora allén och hägnar den förnämaste av gröna stadsdomäner. Det är en solig sommarförmiddag och påvens små klockor ringa i tornet med sin spröda malm; stackars den vandringsman som tänker på katolsk propaganda och inte njuter friden som strömmar med tongångarna genom parkens tysta lindkronor. Här är ensamt, övergivet och rofyllt som i en stor och gammal herrgårdspark. Inga fridstörare; blott någon enstaka fridsökare glider stilla genom solfläckarna under de svala valven. En ung kvinna i sorgflor går med långsamma steg över sanden; en åldrig och vithårig man, tungt stödd mot sin käpp, stretar upp

på Brunnsparckens vallar.

mot vallarna — en gammal sjökaptten, ivrig på att känna havsluft i näsborrarna. Endast de två — tills omsider en nutidsman störtar fram över Sommarteaterns plan med raska och vägslukande fjät i en sky av solig glans och rosa. Det är ingen annan än Gustaf Strengell som gör sin första vederkvickande promenad på sin ungdoms välbekanta stigar, stålsättande sinnet för dagens mödor. I samma spänstiga takt har G. S. jagat genom Brunnsparckens grönska år efter år och sålunda efterhand sammansmält med det ljuva staffaget, med frodiga träd och brokiga rabatter.

Men uppe på vällen står den gamle sjökapttenen i den vaknande sydvästen. Den skumma blicken får liv när den falkar ut mot horisonten. Här möter en havsutsikt som i storslagenhet söker sin like. Ögat dröjer en stund på Sveaborgs bastioner; då sliter sig tanken lös från deras på en gång mäktiga och dystra minnen, och blicken sveper fri över havets vattrade vidd. Bortom Gråhara fyr torn ringlar röken från en ankommande Tysklandsångare; ut genom fästningsfarleden styr en torped-

En stad vid havet.

jagare pilsnabbt till havs, majestätiskt bolmande och yverboret forsande såsom utgörande en ansenlig del av Finlands stolta flotta. Den gamle sjökaptenen biter i sin vita mustasch och när han åter söker sig ner från vallen slår han barskt med käppen i trätrapporna och yttrar halvhögt: hm, hm. I samma stund styr en vit skärgårdsångare genom den smala Ugnsmunnen och han försonar sig vid anblicken av friska, solbrända ansikten vid relingen.

Nere vid stranden står det gulgråa, skröpliga och fallfärdiga badhuset, en gång byggt i syfte att härbärgera en plaskande societet i tidens morgonväkt. Nu residerar Uno Westerholm här och serverar tallbarrsbad och gyttjemassage åt reumatiska sommarhelsingforsare. Om det inte alltid är så komfortabelt i de trånga hytterna här inne så har den urinsyrerika allmänheten i stället förmånen att bada sin lekamen i en traditionsmättad luft.

Gamla badhuset på Brunnsparksstranden.

Det skvallrar från väggarna om ett galantare och gladare umgängesliv långt tillbaka under den ryska tiden. Uno Westerholm har infört en åtskilligt mera spartansk badregim, säkert också mera hälsobringande.

Men det kan även hända att de pratsamma väggarna förtälja en del burschikosa minnen från en senare akademiskt färgad period. Så snart sommaren lider mot sitt slut skyndar sig nämligen Uno Westerholm att fira ner badsäsongens flagga för att i stället slå upp badhusets dörrar för en kohort antågande studenter. Sedan länge tjänstgör den gamla byggnaden som studentlocus under terminerna, och här har under gynnsammare auspicer än de nuvarande utvecklats ett otvunget, uppsalieniskt bohémeliv i trånga hybblen och skumma korridorer. Mer än en nyländsk och åboländsk studentgeneration har sina starkaste och friskaste akademiska hågkomster förlagda till detta bräckliga och trevliga näste. Blivande docenter, vicehäradshövdingar, gynekologer, talassologer och publicister tillbragte här sina sorgfria

Månlysta Brunnsparksvatten.

ungdomsår i skenet av flitens och nöjets lampor. Inattens bleka timmar sutto humanister och naturvetare och plöjde genom sina folianter; detta skedde i den ena flygeln,

medan i den andra steg en samfälld sång ur sprängda studentbröst: Irmelin rose och Jeg vil ud, jeg vil ud. Nästa natt var förhållandet omvänt, nu glammade den flitiga flygeln och nu störtläste ångerköpt det nyss så lössläppta laget. Stundom sammandrabbade flyglarna i hetsiga diskussioner i livets högsta frågor, sådana de i denna paradisiska tid utformade sig kring begreppen Schopenhauer, Nietzsche och Marx. Den sistnämnde hade sina trosvissa, blonda och blåögda anhängare som förstodo att nedgöra motståndarna icke blott genom dräpande argument utan fastmer genom eldiga, unisona melodier: Det jäser uti rättens krater. Men då var där alltid på andra sidan någon skeptisk filosof och benhård konservativ som räddade samhället genom ett utdraget och ödsligt kallgrin. När äntligen den uppgående solen lyste över Sveaborg var lugnet återställt och de fientliga opinionerna utjämnade i samma snarkande andetag. Den enda som stod upprätt, klarvaken och i sjudande arbetshåg var målaren uppe i

Solskimret i Stora allén.

övre våningen; han hade frisk havsutsikt från sitt fönster och nu letade han ut morgonens färger på sin palett. Denne besynnerlige man var Marcus Collin.

Ett stycke upp i allén ligger Brunnshusets sommar-teater med sina egna, brokiga och klingande minnen. Ingen parkett kan ligga i vackrare arkitektonisk infattning: med julikvällens valv som tak och flygande svalor som dekorativ utsmyckning. Och bortom gläntan i parkens trädgångar blånar en flik av havet med förbigående segel i faret. Det lönar sig gott att vara teaterbesökare under sådana förhållanden; allra bäst är man betjänt av att glömma sig tillbaka något decennium i tiden. Då sitter Julius Hirn på en av de främsta

Brunns husets sommar-teater.

stolarna, jättebred över axlarna och godlynt småleende ännu med den rosiga nacken. På den bågande scenen arbetar Axel Ringvall i sitt sminkade an-

letes svett. Han uppträder i en nattsvart och korpulent negerkonungs skepnad och håller humöret vid liv med en människoötares blida skalk i ögonvrån. Han drar sin kuplett med en majestätisk bredbenthet och ett skinande stockholmskt negerlynne som griper den tacksamma sommarpubliken om hjärtrötterna; och när han pustat ut tar han upp en halvofficiell konversation över rampen med Julius Hirn; Julius Hirn höjer sitt grogglas. Svalorna kvittra, och en dreadnought lättar ankar på redan.

Några år tidigare står där i operettens kör en blond gosse och sjunger för brinnande livet; en liten svart flicka står bredvid och sjunger lika tappert. Det är Gösta Ekman och Tollie Zellman. Ingen känner dem och de känna knappast varandra. En annan gång har programmet ett nytt och apokryfiskt namn i en av birollerna. Naima Wifstrand. Vad är det för en gökunge bland de hedervärda och erkända sångfåglarna? Parkettens sakkunniga gentlemän skaka bekymrat på huvudet. Men en vacker dag är hon upptäckt såsom en blygt charmfull varelse, så anti-ingenue hon än kan verka vid sitt första härligt konstlösa och nästan litet buttra framträdande.

Strandkafé i Brunnsparcken.

En vardagsförmiddag någon gång i seklets början har en skolgosse smugit sig in på sommar-teatern och försiktigt tagit plats bland en klunga tillfällig publik på parketten; uppe på scenen är repetition, det rör sig om Tiggarestudenten eller Kolhandlarna eller Prinsessan Habbababba eller någonting ännu underbarare. Inga kulisser ge illusion, och de små herrar och damer som springa småsjungande omkring med gröna rollhäften i handen göra ett torftigt och vardagligt intryck. Då seglar divan in, en storsvuxen dam, huvudet högre än alla andra — ett blont huvud. Runda, vattenblåa ögon i ett rörligt ansikte och sedan en gräsgrön blus; färgintrycket står levande än i dag. Hon skrider nonchalant och seger-viss fram till rampen och säger en replik; hon talar norska — hon talar flämtande, det är mycket varmt. Fröken Bidencap, säger regissören, vi tar kanske en selters förrän vi tar arian? Ja, vi tar en selters! svarar Gabrielle Bidencap, ty det är hon. Inspicienten rusar fram och korkar upp en flaska och scenens gudar och gudinnor

Stora fågelvägen söderut.

släcka törsten med hörbart välbehag. Därpå börjar Gabrielle sjunga, begeistrat och gudomligt, hela hennes väsen förvandlas. På marken nedanför rampen sitter en pianist i dammig bonjour och hamrar ackompanjemang. Mitt i den ljuva arian händer olyckan: divan faller över ända och dånar ner i scengolvet. Hon har svimmat, matt av hänförelse och hetta. Regissören och förste älskaren skynda till och ta konstnärinnan i sina armar. Då slår hon upp sina stora norska ögon. Selters, mer selters! ropar hon. Strax är inspicienten till hands med det begärda, och i nästa stund fortsätter arian på nytt, klingande och gudomligt. Malören är glömd. Men på parketten sitter en skolgosse, uppfylld av beundran för det sällsporda hjältemod som scenens valkyrior äga att kontraktsenligt lägga i dagen. Och han skall

Brunnsparke i sin första glansperiod.

aldrig glömma den uppskakande händelsen. Mer än tjugo år senare ser han sig föranlåten att bringa till offentligheten sitt bidrag till Brunnsparke's historia.

Det kan måhända invändas att Brunnsparke's historia inrymmer ändå märkligare moment. Själva Brunns-
huset har under sina olika arkitektoniska skepnader härbärgerat ett lysande och brokigt societetsliv. Park-
anläggningen blev till som ett resultat av de första stor-
stadsdrömmarna på 1830-talet. Den nymornade huvud-
staden var bländad av den ryska kejsarglansen; ång-
båten Ischora, den första i sitt slag, lade till i Helsing-
fors' hamn den 30 maj 1833 med Nikolaj I ombord —
och där han stod på däck kysste han i folkets åsyn sin
gemål Alexandra på hand. Det är minnet av den kys-
sen med ty åtföljande landstigning som står förevigat i Kej-
sarinnans sten, mitt i Salutorgets vimmel. Borgerskapet
i Helsingfors befann sig i en stämning av blid hänryck-
ning inför den mäktiga, segerrika och galanta grannen
som haft vänligheten erövra Finland, men man hade

också god lust att förtjäna på saken och till den ändan beslöts att grunda en brunnsinrättning för att locka societeten från Petersburg och Moskva. Konsul Henrik Borgström satte i gång företaget; han gjorde precis vad en framsynt och durkdriven direktör skulle göra än i dag, han bildade ett aktiebolag.

Först byggdes badhuset nere vid stranden med sitt pumphus, sina reservoarer, sitt ångpannerum för varmvattnet och sina tre tunnor ovanom detta för blandning av barrbad; det stod fyra karlar och pumpade havsvatten upp i det väldiga karet, där en gång det tjugonde seklets studenter skulle dansa krigsdans i akademisk yra. Sommaren 1838 var också Brunns huset färdigt och hela inrättningen kunde invigas i stolthetens tecken.

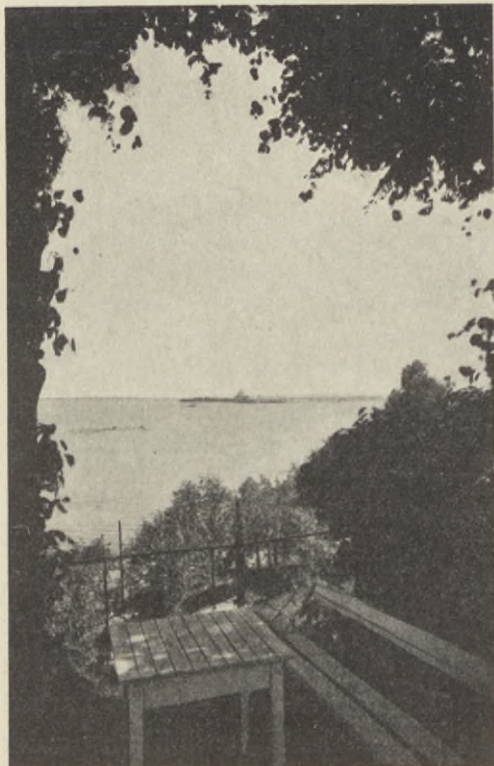
När på morgonen den 5 juni Brunns huset öppnades för allmänheten voro de första som inträdde gardesöversten O. W. Ammont från St. Petersburg, postinspektören D. Alopæus och föreståndaren för tidningsexpeditionen M. Weckström; dessa förträffliga herrar inskrev o för alla tider sina namn i landets kulturhistoria genom enhällig överenskommelse att under brunnsdrickningen och promenaden i salongen hava huvudet betäckt. Den fjärde gentlemannen som nu infann sig var gardesöversten A. E. Ramsay; han begick misstaget att vid hälsningen avtaga mössan och ämnade rentav behålla den i handen, men underrättades då om beslutet, vilket han förklarade sig med nöje omfatta och, vad på honom kunde ankomma, vilja befordra. Den lilla episoden, uppbevarad av Klio, kastar ett varmt skimmer över gruppen av fyra suveräna herrar i Brunns parkens första välsignade och paradisiska sommarmorgon. Man kände sig pigg och förnygrad av de första Karlsbader- och

Badhuset och Brunnshuset i ett idylliskt förflutet.

Sprudelglasen, serverade av brunnhussalens damer, och under intrycket av mäktig livslust dekreterade man det majestätiska påbudet att drickningen skulle försiggå med huvudet betäckt. Hatten av för sådana karlar!

Där det nu jazzas av världskrigspubliken under släckta lampor har en gång polka tremblante stormat fram, mazurka och fransysk kadrilj i labyrintiska gångar. Det hade lyckats att locka Petersburg, för en tid i alla fall; bland borgerskapets fruar och döttrar svängde sig riktiga furstinnor i balens vimmel. Bland kurgästerna märktes furstinnorna Jusupov, Gagarin, Trubetskoi, grevinnorna Opperman, Musin Pusjkin och Aurora Demidov, senare Karamsin. Furstar, generaler, miljonärer och andra högtstående samhällsfunktionärer lyckliggjorde det blyga Helsingfors med sin närvaro och sina rubler. Infödingarna hyrde ut sina villor för höga pris och inrättade guldgruvor i form av modemagasin med silkesvaror. Det var en lust att leva redan då. Man

Havsutsikt från Brunnsparksvilla.

brunnsdrickningens parkett utbytte veckans sirliga förnöjelse mot fromhetsövning; därom har Jakob Grot en del att yppa — han var en hänförd kurgäst under inrättningens tvenne första år. Grot ger en i all sin knapphet ryskt livlig och öppenhjärtig skildring av den mondana gudstjänsten: En småväxt präst i svart kaftan inträder i salen; all rörelse upphör ögonblickligen, djup tystnad råder och predikanten läser med klangfull röst på svenska några böner. Därefter ljuder från militärhornen en rörande psalm — efter vars slut de gudaktiga åhörarna, i andanom stärkta och glada, skingras. Denna

dansade morgon, middag och kväll, och på söndagsförmiddagarna hade man andaktsstunder, till en början nämligen, de befunnos sedermera vara en hinderlig överloppsgärning, avskaffades förty och blevo därefter aldrig återupplivade, inte ens under nuvarande regim. Ändå var det ursprungligen av vissa bekvämlighetsskäl man på

Privat strandpromenad i Östra Brunnsparken.

korta andaktsövning äger rum särskilt för deras skull, som trötta av det oupphörliga promenerandet icke orka utöva sin kristliga plikt att gå i Guds hus. — Nåja, man kan måhända förstå att den främmande, lutheranska andaktspausen till slut förlorade sin betydelse som retelsemedel för en furst Wäsemsky, en baron Hertzdorff och en greve Kusjelev-Besborodko.

Som man ser försummade icke ryssarna iakttagandets konst, medan de roade sig. Det finns ett annat vittnesbörd. Tio år senare, 1848, promenerade romanförfattaren G. P. Danielevski omkring i mineralvattensalongen och blickade tvärs genom infödingarna. Isynnerhet blickade han tvärs genom de inhemska damerna, vilka han fann vara något slags obestämda varelser, levande observatorier, förande ett samtal som liknade nötters knäppande; även funnos kvinnor som påminde om förklädda karlar. Den beklagansvärde romanförfattaren sökte

därför tröst i den omgivande naturens sköte, dymedels föregripande ett förfaringssätt som tillämpats av sena tiders vällustingar.

När våra dagars svenska studenter förlagt sina vår-fester till Brunnsparken ha de därmed anknutit till en akademisk tradition som går tillbaka ända till 1840. Då försiggick här den första promotionsmiddagen med Frans Mikael Franzén som hedersgäst; hans ädelsköna dotterdotter Rosina von Haartman, allmän kransbinderska, var också med. Festen var ett utomordentligt tillfälle för topeliansk extas, varom Z. Topelius själv ger besked i sina hänförda utrop om de åt alla håll utkastade livsfröna som ett resultat av jubelfesten: det var morgonluft överallt, man kände sig yrvaken. Sexton år senare stod man redan på mera fasta och realistiska fötter, då hyllades nämligen i samma sal J. V. Snellman, och bland de närvarande märktes J. L. Runeberg. J. J. Wecksell har på en studentfest 1859 tilldelats ett litterärt pris, det bör kanske också antecknas som en erinran om hur välhållna våra skalders ändå varit; vid samma tillfälle uppträdde Fr. Cygnaeus med ett märkligt initiativ: han proklamerade insamling för en staty över Porthan. Kulturell glans och akademiskt patos har det sålunda varit gott om inom Brunns husets väggar, vad mer: en majkväll 1842 bevärdigade ingen mindre än en rysk tronföljare tiljorna här inne med några steg; det var alltså den blivande Alexander II. Ute i den illuminerade parken stimmade det lojala, tusenhövdade folket och de ryska musikkårerna spelade; återigen kändes det som morgonluft överallt, trots att det var afton. Mindre tur hade bolagsdirektionen med själva badhuset, varest ett marmorbadkar förgäves väntade på en plas-

Brandkärsfest i 1860-talets Brunnspark.

kande kejsarinna. Det kom ingen. Slutligen tog man bort sitt marmorkar i full desperation.

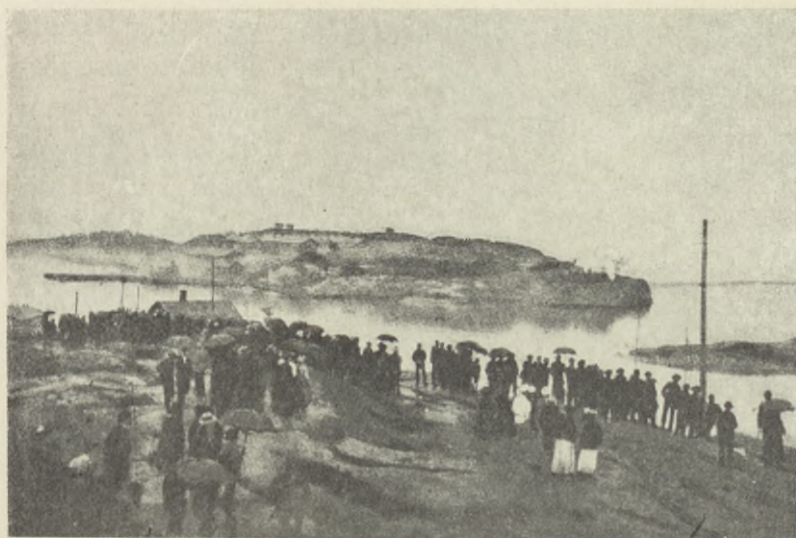
Brunnshusets restauratörer ha alltid burit stora namn, namn vilka ha en ovanlig klang även i nulevande öron: Kajsa Wahllund, Kleineh och Kämp. Den sistnämnde anordnade folknöjen med akrobater, jättar och hypnotisörer i konkurrens med cirkus Komarovsky, som sommaren 1882 erhöll tillstånd att etablera sig på en plats norr om Brunnshuset. Redan vid mitten av 1840-talet hade man i parken anordnat demokratiska tillställningar med kapprodd, majstång och ölundfägnad, vilka i trots av denna sistnämnda omständighet hade ett fredligt och lyckosamt förlopp, såsom stadskirurgen Fredr. Pihlflycht sakkunnigt intygat; han bekräftar nämligen att han ingen patient mottagit, och ändå var han van vid att här förr om åren vid johanntid åtgått flera alnar häftplåster åt dem som sårats till följd av supande, skjutande o. dyl., vilket åstadkommit att han själv och hans biträden haft fullt upp att göra natten till johannedagen och något därefter. Hur det förhöll sig med ord-

Sveaborgs bombardemang under Orientaliska kriget.

ningen vid de populära brandkårsfesterna i parken förmäler Pihlflycht inte. Alltnog, här framgår på omvägar att sedan gamla tider kirurgin spelat en stor och kompletterande roll i det enklare folkets nöjesliv. Själva Brunnsparken har dess bättre i fortsättningen förskonats från att bli tummelplatsen för de djupaste lagrens yra lekar; det är någonting i dess anläggning — rätta ordet! — som sveper en stämning av frid och svalka under lindarnas kronor, en stämning som vållar vantrivsel åt det högröstade nöjet och driver gapskratt och glåpord på flykten. I stället har Frälsningsarmén en stilla aftonstund planterat sin korsfana i hägnet av de gamla batterierna, och extatiska hallelujarop ha rullat ner för de höjder där fordom grevinnan Musin Pusjkin försiktigt provat sin sidensko i gräset.

Orientaliska krigets orostider bidrogo väsentligt till

Sveaborgsrevolten 1906 samlar åskådare på Brunnsparkens vallar.

att fördystra och för alltid skingra det glada sällskapet i mineralvattensalongen. När bombardemanget av Sveaborg började i augusti 1855 tyckte Brunnsparksborna allra först att det var en nöjsam lek att åse och de sprungo ner till badhusbron för att anmäla sin delaktighet i spektaklet i egenskap av åskådare; men senare kändes det otryggt när batterierna på Harakka föllo på orådet att med sin eld försvara Brunnsparken. Badhuset upplevde ett stolt historiskt ögonblick när en fientlig bomb slog in i herr vaktmästare Rosenströms rum uppe i andra våningen i östra flygeln för att tränga igenom golven och krevera i källaren. Dess bättre var herr Rosenström personligen inte tillstädes, och vad hans familj beträffar hade han haft förutseende nog att en halv timme tidigare sända den till en tillflyktsort i Fredriksberg. Det var nästan ett tillbud till panik,

Vintersol på Brunnsparksvallarna

efter den tidens blygsamma förhållanden. Även de brunnsdrickande furstarna och furstinnorna kände sig ernerade av kanonerna och uppsökte säkrare platser för tillfredsställandet av sin karlsbadertörst och sin amour. Den milde kejsaren hade också äntligen beviljat sina höga undersåtar inom socie-

teten tillstånd att besöka utländska badorter för att där kurerat angripna nerver; tidigare rådde förbud i det hänseendet, utfärdat med anledning av att det ryska namnet bragts i vanrykte av alltför levnadsfriska landsmän och -maninnor. Helsingfors hade profiterat av det förbudet och riktat sig i dess hägn genom att ta risken. Nu sackade det småningom av och tillflödet av rubler tunnades ut. Badhusbolaget kämpade med allt sämre affärer tills staden slutligen trädde emellan och övertog parken med dess anläggningar. Men det skall inte glömmas att Helsingfors' värdigaste och stilenligaste park skapats på enskilt initiativ; sommarsuset i lindarna förtäljer om gångna släktleds stora och dristiga framtidsdrömmar.

Från kristiden: höbärgning på Observatoriebergets sluttning.

När vi lämna Brunnsparken för att återvända till staden ta vi vägen över Observatorieberget, det forna Kasaberget, så benämnt efter vårdkasarna vilka flammade här som signaler i krigstid. Från platån vid De skeppsbrutna, Robert Stigells ärliga 90-tals skulptur, har man en fri och vacker utsikt över dagens Helsingfors med dess arkitektur och människomyller; men om man sluter blicken och blundar och låter det bli underligt stilla omkring sig kan man för sin inre syn framtrolla en redan förgäten vy och skåda konturerna av en liten och torftig stad i dess gryningstimma. Det finns en melankolisk Helsingfors-karta från 1776 som kan ge en del illusion; och den som nu från Observatoriebergets krön utpekar för oss de forna markerna och kvarteren är gamle A. O. Heikel. Där ligger en klunga låga

Utsikt från Observatorieberget.

hus vid kyrkan och rådhuset och några raka gator linjera upp kvarteren — det är inte så många gator, man kan räkna dem, inalles elva. Det mest överraskande för nutidsögat är Gloet, den smala viken som från öster skjuter in ända till Esplanaden och avskäres från saltsjöviken — Södra hamnen — blott av ett enstaka bebott kvarter och det nuvarande Salutorgets sumpiga 1700-tals trakt med sophögar och osunda dunster. Väster om Gloet utbreda sig stadsbornas åkrar, ängar och tobaksplantager. Där har handelsman Myr satt sig fast vid Kämps hotell, repslagare Röo vid Boulevardsgatan och borgmästare Bourtz på den ängsmark som böijar upp mot det berg där vi stå. Borta på nuvarande Sandvikstorget skönjes en ria, och här och där svänga väderkvarnar sina armar i skyn. Där nu Saluhallarna resa sig stå strandmagasinen med sina bryggor, och

nedanför vår fot slamrar det från skeppsvarvet. Där ha vi hela det civila Helsingfors i fågelperspektiv. Helsingfors har i sin begynnelses tider varit en ostadig stad, ambulerande och oviss om sin rätta plats. Redan 1616 hade Gustav II Adolf försökt ge en smula glans åt den spirande orten genom att hålla lantdag i Helsingfors — det var Helsingfors i Gammelstaden. Ett par årtionden senare flyttade staden till Estnäskatan för att under sin tynande tillvaro få sin andel av historiens olyckor i form av krig och eld. Det dröjde alltså länge och väl innan bebyggelsen blev så pass omfattande och imponerande som vi nyss sågo den. Vi stå drömsjukt kvar med den gamla stadsbilden för ögat; då väckas vi till dagsmedvetande av att en ångare signalerar med djup bas på reddan, det är Ariadne som styr in hög, mäktig och bländande vit.

GRÖNT I GRÅTT.

Det finns ett äkttopelianskt ord om stadens lungor: de friska parkerna äro andningsorganen. Med livlig uppskattning av den poetiska licensen får man med all rätt betrakta Brunnsparken som den ena av dessa gröna lungor; en i senare tider allt mer förtorkad lunga är det gamla Kajsaniemi. Det sveper en stämning av ålderns trötthet och gråhet över dess gamla träd och backar. Finska teatern vänder respektlöst sin osminkade baksida mot svandammen och bolmar rök ur ett modernt Thaliatempels fabriksskorsten; ångloken pusta och vissla och vagongernas rassel överröstar sparvarnas kvitter. Det är inte mycket som finns kvar av forna tiders poesi.

Baugården dominerar vid sidan av Kajsaniemi.

De uttråkade svanarna simma gäspande på sitt grumliga vatten, och de skulle knappast idas att höja sitt ögonlock. Agnes von Konow, den kända djurväninnan med hjärtat på rätta stället, står på stranden och lockar dem förgäves genom att förespegla medhavda smörgåsar med pålägg; skaldernas eteriska fåglar äro övernärda på grund av allmänhetens givmildhet. På gräsplanen invid kägelbanan vilar en förmiddagsledig inbrottstjuv, halsande en bärsa — det kända märket Sff; hans gemål ligger utsträckt ett par centimeter därifrån, iförd eldröd kjol och osnörda kängor. Från Tölö-viken kommer en pust, tung av förstädernas utdunstningar. Och sparvarna söka förgäves överrösta de enträgna ångvisslornas kvitter.

Men på Kajsaniemi värdshus' veranda sitter Zachris Topelius själv vid en pommac; de tjugofem sydfrukternas dryck är på grund av sin efterhängsna reklam känd också på andra sidan, och man måste ta seden dit man

Till vårens och Calle Knorrings ära.

kommer. Skalden är vemodig, han hör pianojazz från ett tvåkönat middags-sällskap i ett av rummen och skakar på sitt blida, vita huvud. Det förtryter honom att inte de bobade damerna sjunga Sylvias visor, och förgä-

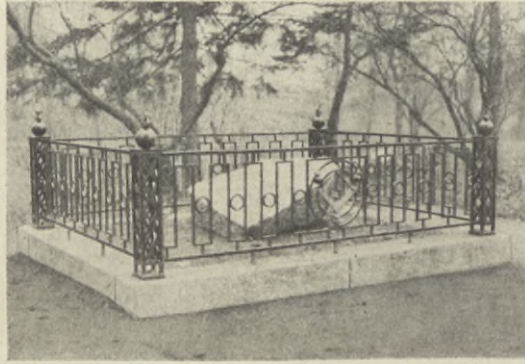
ves strävar hans sorgsna öra att uppfånga några haranger till förmån för fosterlandet. Nyss var han uppe i sjöpaviljongen och förfasade sig över dess oigenkännliga orientaliska haremsinteriör; han måste ta ett kraftigt tag om näsan för att skydda denna mot den förförelse som låg i kuddarnas parfym. I sanning, utvecklingen hade gått med stormsteg tillbaka från den friska och glada studentpatriotismen kring mitten av förra seklet. Den olyckliga barnaskalden lät i ett obehagat ögonblick handen smeka trävirket i värdshusets vägg; trä't var det gamla, sträva, men hur måste inte hjärnorna vara effeminerade! Bekymrad har han återvänt till verandans pommac och betraktar med vedervilja Tölövikens smutsgråa böljor; de hade en gång en annan glans och en annan rytm när de sköljde Allmänna Promenadens jungfruliga stränder. Ack, livet var härligare och rikare att leva under Kajsa Wahllunds och Nikolaj I:s tid! Skalden betalar och går, och inga studenter bära hans odöd-

Akademisk yra på 1 maj.

liga själ i guldstol. Studenterna äro alltför strängt upptagna — vad de uträtta bevara de som en ogenomtränglig hemlighet — och hinna offra blott tvenne timmar av året åt helgandet av Kajsaniemis traditioner. Det sker likväl med utomordentlig precision; punktligt klockan 9 f. m. den 1 maj tonar sången till vårens och Calle Knorrings ära och fortgår med ädel uthållighet tills man ansett sig ha hänfört tillräckligt den tillstädesvarande, tack samma allmänheten. Hela denna lilla festivitas har emellertid en prägel av någonting programbundet och arrangerat; studentsången klingade fordom frejdigare och får underbart nog ingen riktig flykt under det befriade, agrarstyrda rikets bondehimmel.

Vart försvann Z. T.? Ingen anledning till oro, han har med skugglika fjät styrt till frimurarens grav. Där

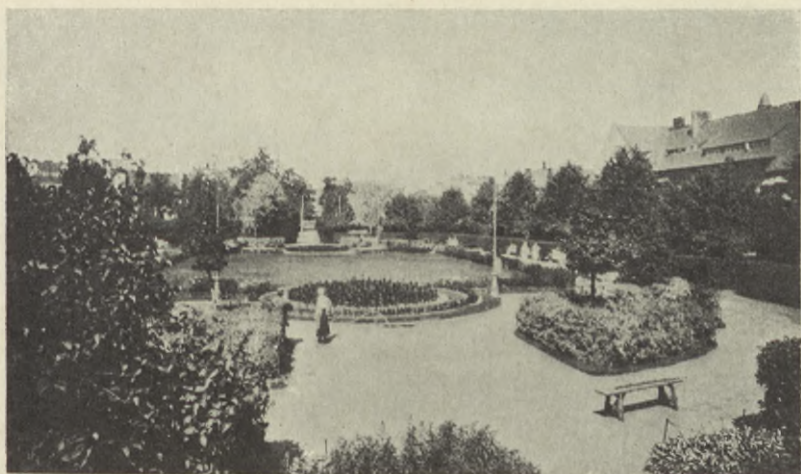

Frimurarens grav.

står han lutad, stavande inskriften på den gamla, högtidliga stenen: »Lika godt om världen vet, hvem här hvilat; alt nog, Gud känner hvad hangjort och uslingen

välsignar hans minne.» Här är hjärtpunkten i Kajsaniemi park, en lund med frid och hugsvalelse mitt i en brutaliserad tid. Major Granatenhjelm, den strame, hjälpsamme krigaren från Sveaborgs frimurarloge, har med sin tysta gärning, sin handräckning åt fattigdomen, ristat ett minne som består genom alla skiften. Det är alltid lika ovanligt och gripande att möta en sann och trofast människa, i det levande eller det förflutna; så sällsynt förekommande är människan! Därför talar frimurarstenen med betvingande ord; där kunde också stå inristat ett annat knappt och stolt språk: Här vilar en människa. Det vore en utmanande gravskrift i ett folkrikt samhälle. Lägg nu märke till hur den hjärtegede Z. T. står blyg och from vid den enkla kullen och hur han aktningsfullt lyfter på sin himmelska hatt för den ädla skuggan.

Helsingfors är genomdraget av sommargröna strimor och runt om går ett bälte av vatten och skog. Där ligger som övergångsområde mellan stad och bygd Fölisöns allvarsamma och helgdagsstilla granpark. Helg-

En oasis i stenöknen: Eivaskvären.

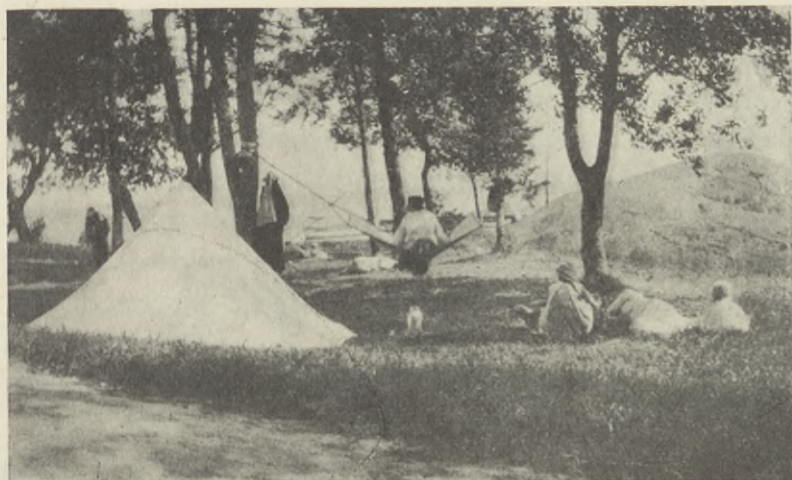
dagsstill, på vardagen nämligen. Då härskar tystnad och frid på de ensamma gångarna, vilka i en pittoresk geometri sno runt längs stränderna och mjukt ormande löpa samman kring kullarna. En tidig eftermiddag är det bara fågelsången som är hemma här och han och hon; dessa två ensamma, dessa två kloka huvuden ha flytt från myllret av häradshövdingar och häradshövdingakor för att plocka en blomma och njuta evigheten en sekund, några stenkast från staden. Nej, vi skola inte störa dem utan glida försynt in genom grinden till Friluftsmuseet, störta pliktskyldigast genom gamla bodar och stugor, dröja vördnadsfullt i Karuna gamla kyrka och stanna slutligen gripna i Alexis Kivis oansenliga författarkoja. Se här en boning för en diktarsjäl, kämpande med världsmörkret! En torpinteriör, lågt i taket, några kvadratmeter golv, en träbrits, ett grovtimrat bord och ett grönskimrande fattigmansfönster; en trång och dammig ruta, men genom dess grumliga glas har stirrat ett

Staden uppsöker landet.

mörkt, djupt och rolöst människoöga, speglande det tunga allvaret i Guds natur och de groteska, hårda livsödena. Detta är ju inte ett Gothemuseum; och ändå stannar besökaren stum och tankfull i den gråa diktarverkstaden.

På söndagarna översvämmas Fölisön av lustvandrande arbetarfamiljer med hängmattor, smörgåsar och äggskal. Då utspela sig privatidyller överallt i granarnas skugga; hurtiga plåtslagare i skjortärmarna trycka de elektriska montörernas fästmör i sina armar, och i varje hängmatta kan man se en tung, dov och samman-slingrad börda, bestående av tvenne till synes livlösa individer. Det är idel herdestycken i finsk stil, inte alltid så lätta och graciösa i rörelse och färg men fullkomligt övertygande i fråga om känslans must och pondus. Två älskande ur de djupa finska lagren begära varken mer eller mindre av livet än att få vila i skogen med hakan mot varandras axel i ett orörligt sex tim-

Sol och grönt, barn och blomma.

mars nirvana, och under denna långa tidsperiod finns det inga för samhället så ofarliga ledamöter som denna herde och herdinna, bortsjunkna från marxistiska skälstycken och blodiga uppgörelser i goda kamraters lag. Men ingen lycka varar beständigt, och efter att aftondagen avsvalkat kinderna vet man inte hur de ny-stärkta krafterna komma att användas i nattens tumult. Det vemodiga finska lynnet har lätt till vrede, och när skuggorna bli långa på Fölisön kan det inträffa att solskensidyllerna förbytts till slagsmål i månskenet. Men sådant är törhända, när allt kommer omkring, icke blott en internationell företeelse utan en djupt mänsklig rytm i händelsernas gång. Lika hemlighetsfull och vacker-dyster förblir emellertid den djupa, gröna skogen på Fölisöns marker, och suset i kronorna tänker på helt andra ting än kärleken där nere som bestyrker sin rättmätighet medels knivskärning.

På Högholmen umgås människor och vilda djur i relativt sällsamt, trots att endast den senare parten bevaras oskadliggjord bakom hårda galler. Skall ett samhälles storstadsmått och livsduglighet bedömas efter omfånget av dess menageri så måste det bekännas att Helsingfors håller sig inom jämförelsevis blygsamma gränser. De utställda djuren göra inte anspråk på att vara underbarare än alla andra djur i vår Herres hage; de representera enkelt och flärdlöst kreaturens suckan i största allmän-

Zoologiska museet flyttar.

het. Men huvudsaken med en dylik kombinerad folk- och djurpark är ju att den betalande parten får sig någonting annat till livs än enbart Guds fria natur; och först i bur kommer örnen till sin fulla rätt från publikens synpunkt. Björnen, skogens ludne best, sträcker fram tasserna och tigger om en bit socker av den humana församlingen, aporna göra ogement fula konst för ett apelsinskal och stengetterna slicka sig om munnen efter kontoristernas cigarrstumpar. Kort sagt, det är fröjd och gamman på den yttre sidan om gallret,

och vad de fångna djuren beträffar äro de vid närmare eftertanke innerligt glada att kunna fylla sin mission i upplysningens tjänst och sålunda fungera som en etapp på det mänskliga framåtskridandets väg. Det behöver inte sägas att Högholmens aktade och populäre intendent, herr Rolf Palmgren, med all rätt upptagen i statskalendern med titulaturen Djurens Konung, på bästa sätt sörjer för sina underlydande, bespisande dem envar

Helsingfors från Högholmsrävens fönster.

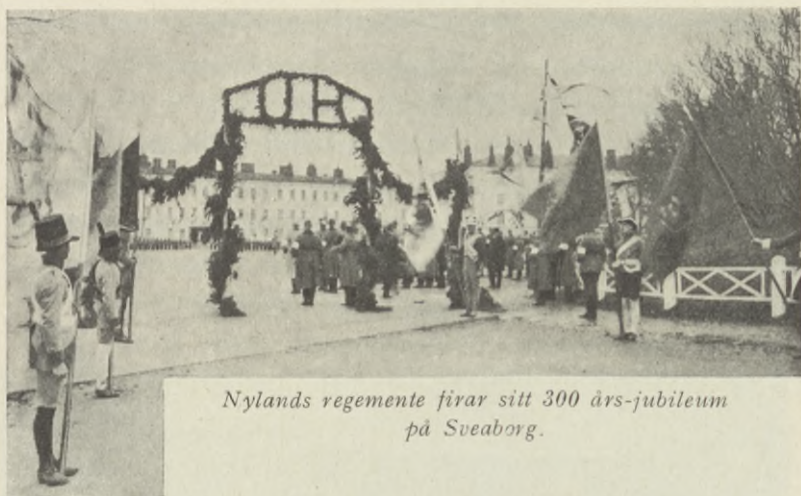
efter sin egenart och stundom uppmuntrande dem med några erkännsamma ord i den allmänna tidningspressen. Detta är mer än vad de kunnat föreställa sig, varför de fortsätta att uttjäna sitt straff i väntan på att frihetens timme en gång skall slå, i en eller annan form.

Är det någon disträ besökare som råkar glömma bu-rarna och förirrar sig upp till platån invid det lilla mineralmuseet, då skall han bli rikt belönad. Nedanför ligger den livligt trafikerade Kronbergsfjärden med Skat-

uddens och Norra hamnens husmassor i bakgrunden; längre mot öster avteckna sig Sörnäs' fabriker och klättra förstads kvarteren upp mot Berghällshöjderna. Den påpasslige betraktaren har nöjet att se Finlands flotta löpa in och lägga till vid Skatuddskajen, inte långt från marinkasinot, vars läge sålunda visar sig vara försvarsstrategiskt välberäknat. Emellertid glida också andra pigga farkoster av och an på fjärden, drivna med ånga, bensin eller segel, och den som ger sig till tåls en stund får bevittna en kullsegling. Kronbergsfjärden är olyckligt beryktad för vad den kan åstadkomma i det avseendet, och vanligen är det ett par tre typografer eller urmakare som hamna i det våta och räddas där de sitta upptornade på kölen av sin nyss så stolta friseglare.

Kreaturens suckan.

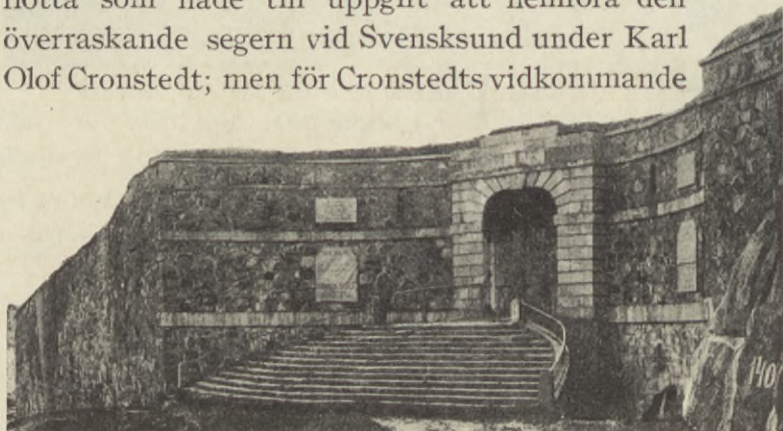

*Nyländs regemente firar sitt 300 års-jubileum
på Sveaborg.*

RESA TILL SVEABORG.

Augustin Ehrensvärd byggde Sveaborg, Karl Olof Cronstedt förrådde Sveaborg, Heikki Tandefelt återupprättade Sveaborg. Först under den sistnämndes egid har den ärorika fästningen kommit till sin fulla rätt i historien såsom ett enastående friluftsmuseum och obligatorisk andaktsplats för turistande skandinaver. Skiftande och lärrika öden har det nordiska Gibraltar samvetsgrant genomlöpt innan det nått fram till sin nuvarande berömmelse. Gustav Vasa upptäckte fästningsholmarna och lät på Vargskär och Skanslandet improvisera några försvarsverk i tidens ålderdomliga stil: dessas lott blev att förfalla i väntan på Augustin Eh-

rensvärd som först 200 år efter Gustav Vasa var färdig med sin grundsten på Vargskär eller Gustavssvärd, såsom fästningsön nu fick heta. Han byggde dessutom Långörn, Väster Svartö, Lilla Svartö, Stora Svartö, Vargö och Skanslandet, och det var han som kallade Sveaborg Sveaborg. I hägnet av den stolta fästningen skapade Fredrik Henrik af Chapman den skärgårdsflotta som hade till uppgift att heinföra den överraskande segern vid Svensksund under Karl Olof Cronstedt; men för Cronstedts vidkommande

Kungsporten på Gustavssvärd.

återstod ännu fullföljandet av hans egentliga historiska bestämmelse, det vill säga förverkligandet av Sveaborgs historiska bestämmelse, kapitulationen 1808. Det blev de nya innehavarna förbehållet att i sinom tid kapitulera under ännu blygsammare former; detta inträffade på våren 1918, och då var tiden inne för intendenten Tandefelt att plantera friluftsmuseets fana på några av de mest omstridda öarna. Huvudsakligast i sistnämnda egenskap försvarar nu Sveaborg sin plats. När Augustin Ehrensvärd 1748 lade grundstenen till det blivande museet torde hans örnblick likväl icke kunnat förutse

vilken enastående popularitet hans skapelse en gång skulle tillkämpa sig.

Så har i alla fall blivit förhållandet. Ingen turist med självaktning försummar att sätta sin fot på den historiska marken; endast stadens egna invånare inskränka sig mestadels till att på avstånd åse hur de gamla svenska murarna resa sig dystra ur havet. Men så fort en nordisk kongress har sina förhandlingar för-

*Sverges konung på Sveaborg, fransk visit; t. h. president Rielander,
t. v. general Kivekäs och intendent Tandefelt.*

lagda till Helsingfors — och det inträffar ju numera stundligen — ordnas det så att kongressen får vederkvicka sig på Sverges för detta bastioner och stanna ett par minuter i begrundan vid Ehrensvärds grav, innan förhandlingarna ta vid igen. Gustav V själv erbjöds tillfälle att vid sitt Finlandsbesök studera fästningsverken, ledd av ridderliga ciceroner; och varje nordisk boktryckare, skollärare, fysiolog och arbetsgivare har i samband med de grasserande kongresserna företagit

en andaktsstämd utflykt till drottningen av sjön. Alltid är herr Tandefelt redo att lika sakkunnigt förevisa de stelnade minnesmärkena.

En jäktad nutidsmänniska behöver i själva verket icke offra alltför många minuter av sitt dyrbara liv för att komma i åtnjutande av Sveaborgsstämningens essentia. Det är talagt för en hasden historiska attigt ha vi sälav nordiska behändigt tillrättig rundtur genom mosfären. Påpasslat oss till en flock boktryckare, när

Prins Eugen på Gustavssvärd, introducerad av hr Tandefelt (i cylinder); bakom dem minister Elmquist och major Rydeberg.

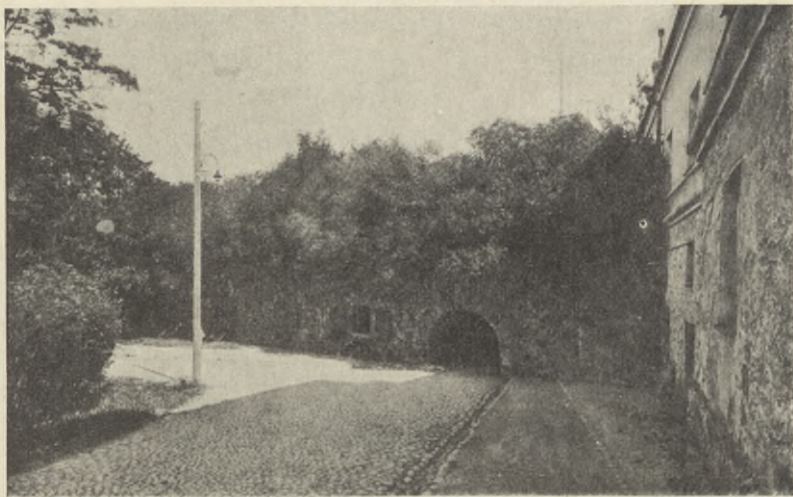
dessa efter en stärkande lunch på Kapellet ånga ut genom hamnens vimmel av farkoster under denna välsignade junidags djupblå himmel; färden går förbi de överbyggda klipporna Tre kronor, men strax när landstigningen vid Stora Svartö är lyckligt över stöter den nordiska boktryckarpannan mot väggen av en rysk kasärn, uppförd på platsen för fästningens grusade repslagarbana, och sålunda ha redan de första stegen gett en försmak av tidens flykt och maktens flyktighet. De därpå följande stegen leda oss genom kasärnvalvet fram till ryssarnas kyrka och bereda oss sålunda möjlighet att förnimma en bysantinsk fläkt mitt i en

omgivning av gamla svenska försvarsverk. Kyrkan är emellertid genom åtgärd av de nya och rättmätiga segerherrarna berövad sina karakteristiska lökkupoler och bär därför också i sin mån vittne om alltings förändelighet; kring templet stå på vaktåldrigasvenska kanoner och där emellan hänga rostiga svenska kättingar,

vilka en gång varit spända över fästningssunden i avsikt att spärra vägen för fientliga fartyg. Vi ha blottat vårt profana turisthuvud för den grekisk-katolska försyuen, halvt detroniserad av de yttersta tidernas segersälla arkitekter; nästa sevärdhet är kronverket Ehrensvärd, hägnande med sina åldriga murar den nuvarande högvakten. Det fria Finlands soldater, till synes buttert oberörda av sin placering på klassisk mark, betrakta med förvånade ögon den förbitående eliten av Skandinaviens boktryckarkår. Densamma ilar inom kort över bron till Vargö, pustande ut i Ehren-

Bastion von Fersen.

Från Sveaborgs innersta borggård.

svärds trädgård och orienterande sig bland bastionerna Blomcreutz, Palmstierna, Fabian Wrede och Dygd; ciceronen utpekar med en av sina skickliga handlingar den i närheten befintliga Galere-Dockan, ett verk av den utomordentlige vattenbyggaren Daniel af Thunberg, och ledsagar därpå det brådslande sällskapet till Ehrensvärds gravmonument. Inbäddad i stenen, under Sergels massiva och förnäna vård, drömer Augustin Ehrensvärd sin leende dröm om den svenska viljans styrka och storhet. Ehrensvärd var en konstnär och Sveaborg är ett skulpturverk, plastiskt mejslat i Finlands hårda klippor som ett tungt svenskt smycke i Finska viken. Vindsuset i de gamla träd-kronorna över graven hägnar drömmens ro och stryker milt svalkande över de församlade nordmännens tinningar. Intendenten Tandefelt håller ännu en gång sitt

Minneshögtidlighet vid Ehrensvärds grav.

förträffliga, för tillfället anpassade tal och hans instruktiva historiemålning bäres varligt av luftströmmen till vila vid muren av bastion von Fersen. Ett ögonblick tankfull, sedan uppbyggd och livad står den nordiska boktryckarrepresentationen i tacksam åhörarställning, redan färdig att emotse nya sevärdheter; dessa bida runt om i form av gamla kommendantshuset och borggården, vilka kunna egga fantasin genom förstörelsens minnen från Krimkrigets upprörda dagar. Så nyckfull var historien, att Ehrensvärds fäste blev ett skydd för ryssarna — visserligen ett måttligt skydd — mot den förenade fransk-engelska eskadern; då var Sverige ur leken, men dess gamla murar hade att utstå bombardemanget och ett av de krigiska resultaten var att bastion Ekeblad ödelades. På dess grus står nu ett ryskt hus i blått; de långväga gnistorna från Krim förstörde en

*Pressen poserade på Kungstrappan under
Gustav V:s besök.*

vacker och sluten fästningsarkitektur. Vi ta ut våra steg i turisternas flock och gjuta en tår för all den gråa meningslöshetens skull. Men det gläder oss att möta en raskare uppsyn hos herrar boktryckare, i vilkas öron ännu tyckes ringa Gustav III:s förpliktande sentens på Ehrensvärds monument: At i Fältherrens och Medborgarens spår lifva Snillen at kunna, Hjärtan at vilja gagna Fäderneslandet. Där har kommit till ett plötsligt drag av beslutsamhet över den närvarande kohorten av snillen och hjärtan.

Mellan bastionerna Hårleman och Ähra vandra det tjugonde seklets söner till greve Pipers park och ta sålunda i besittning den idylliska hjärtpunkten på Vargön. Ciceronen stannar blek på trappruinerna vid dammen och visar med en tragisk gest på de trista spåren av gustaviansk trädgårdsarkitektur. Här har med stor sannolikhet en gång bedrivits en sirlig och amorös lek i kanonernas skydd. Nu återstår blott för

vår skara av senkomlingar att bitterljuvt sänka huvudet inför ett för länge sedan fullbordat faktum; på uppmaning av intendenten Tandefelt höja vi i våra hjärtan ett leve för kommandanten Peter Piper och hans chevalereska kompaner. Med famnen vänd mot norr ville vi i en överdådig kraftyttring pressa mot vår nordiska boktryckarbarm de ärorika bastionerna

Ut ur det förflutnas skuggor.

Dygd, Ähra och Godt samvete, dymedels i ett stort andetag givande uttryck åt både vår sparade vikingakraft och vår särskilda sympati för herr Ehrensvärds anordningar. De tre minnesvärda bastionerna vittna i dag som är högt om sin upphovsmans redliga sinnelag och rena uppsåt; kunde bara sjuttonhundratalets klan-kande mössor ha blottat sitt anlete för eftervärlden lika manligt och öppet!

Marschen går till Gustavssvärd; på bastion Carpelan andas truppen ut under fladdret av fästningsflaggan. Men vilan blir kort. En träbro leder över löpgraven i berget till bastion Lantingshausen, och det är dit

de goda boktryckarna skola fram för att se Kungsporten på nära håll och Skanslandet på långt håll. Ciceronen höjer rösten och deklamerar Ehrensvärds lapidariska dikt om SUEABORG som ger DEN KLOKE herraväldet öfver både haf och land. Här har den förutseende fästningsbyggaren i själva verket huggit in en försåtlig reservation.

Nu får emellertid Sveaborg betraktas som erövrat, och på fastlandet väntar en aperitif.

Underjordisk gång i bastion Carpelan.

HUR MAN ROAR SIG; OCH HUR MAN INTE ROAR SIG.

Det anses, med rätt eller orätt, att restaurangerna spela en icke oväsentlig roll i modernt stadsliv, utgörande spegelbilder av ett samhälle i dess brokiga rörelse. Frågan blir då om det borgerliga Helsingfors av i dag blottar sitt ansikte på dylika festliga samlingsplatser. Svaret blir en mystisk huvudskakning. Tidigare blev omtalat att det gamla Kämp i vissa lyckliga timmar kan uppvisa en glad och gemytlig tavla, med en del kända gestalter instuckna i en otvungen miljö, men hela denna festivitas var noga taget ingenting annat än det blygsamma glammet kring en måltidsrast. Saken är i all enkelhet den, att det Helsingfors som roar sig i regel inte låter sig beskådas. Här måste den kulna sanningen fram: det är den majestätiska förbudslagen som i grund omgestaltat förhållandena. Naturligtvis har staden att uppvisa sådana internationella fenomen som jazzande ungdomar av alla åldrar på olika förlusteställen staden runt. Ett landsfaderligt parlament har ännu inte förbjudit dansen, och det dansas till och

*Yster restaurangjazz
innan polisen kommer.*

med mycket friskt och offentligt. I vad mån ungdomen härvidlag inskränker sin livsglädje till de rent gymnas-tiska momenten må vara dess ensak; någon gång har man emellertid hört talas om stängda danslokaler — orsaken törhända att ett lätt vinstänk purprat de icke tillräckligt allvarsamma kinderna. Sådant kan man ju likväl inte veta någonting med bestämdhet om, och den alltför vetgirige — socialt vetgirige — hänvisas till att studera de amerikanska förhållandena.

Dansen företräder trots allt inte hela den moderna kulturen, och det frågas ännu en gång om man aldrig i det offentliga Helsingforslivet möter representanter för några andra livsriktningar. Det går en legend att den regerande agrarpolitiske statsministern någon enstaka högtidlig gång låtit se sig på värdshus, kanske vid en betydelsefull lunch tillsammans med den ungdomlige riksbankschefen. Talar ryktet sant, ha vi här mött en av dessa sällsynta händelser som länge utgöra samtalsämnet i de välunderrättade kretsarna. Vakna iakttagare vilja också göra gällande att en bemärkt social-

Livligt på Kapellet.

demokratisk partiledare — vid flera sessioner skådad som riksdagens talman och i den privata klasskampen ställd på godsägarens utsatta post — vid mer än ett tillfälle helt oförskräckt intagit kvällsvard på ett centralt restaurangetablissemang i hjärtat av staden. Kanske lyckas man också någon enstaka gång i vårt värdshuslivs blida vimmel uppfånga skymten av finska samlingspartiets kända kämpagestalter — utrustade med utrikesministerns eller undervisningsministerns tungt vägande portföljer. Och för att låta bilden framstå historiskt fullt komplett och sanningsenlig: det finns ett par tre chefredaktörer, hemmahörande i det liberala finska eller det svenska lägret, vilka i frack eller smoking stiga ganska hemvant över tröskeln in till en väntande teatersupé. Att märka är likväl att dessa förtjänstfulla herrar aldrig uppträda i gemensam skara, såsom en utomstående möjligen kunde befara på grund av deras samfällda

ideella intressen i politikens värld; nej, de ge sig till känna en och en, undvikande varandra för att i stället välja ett diskret och pålitligt sällskap. Hos oss får man lov att iaktta en viss försiktighet i det yttre politiska umgänget, och det är inte tillrådligt att visa sig ute vid sidan av en person med olämpliga åsikter i allmänna ting. Allt detta gör att helsingforsarna så sällan få skåda sina politiska augurer på nära håll; den verkligt intresserade måste tillbringa sina dagar på riksdagsläktaren, om han partout skall stifta bekantskap med våra främsta män.

Detta gäller alltså för de politiska ansiktena; men de övriga kulturbärarna — ordet taget nu i inskränktare mening — ser man aldrig dem på stadens trevna lokaler? Vetenskapen, konsten, litteraturen? Har man inte heller på det hållet något behov av en hjärtlig och tvångsfri samvaro utanför de obligatoriska förhandlingarna inom skråets murar? Ett faktum, besannat av varje helsingforsare, är att man mycket sällan ser kända kulturansikten ute i stadens vardag. Kulturen arbetar tyst och ihärdigt i sina tusen celler och tyckes sky den festliga vilan vid dukade bord. Det har på ett vackert sätt fogat sig så att det andliga arbetets män under förhållandenas tryck dragit sig tigande tillbaka; uppriktigt sagt, kulturen är beträngd och har nu varken lust eller råd att förfriska sig ute bland bourgeoisin. De forna muntra intelligenskotterierna sprängdes åtskils under krigets och kristidens långa fasta i Finland, och det har sedan dess aldrig kommit verklig fart i de traditionella gängen. Det har stått mycket larm kring de nyrika kretsarna; det har varit åtskilligt tystare kring de nyfattiga. Denna omvärdering av gamla ekonomiska

värden har inte minst i det kulturella Helsingforslivet satt djupa och smärtsamma märken. Där ligger nog en del av förklaringen till att man inte ser mycket till den akademiska, den litterära eller den konstnärliga världen. Det har verkligen förflutit en lång tidsrymd sedan den blide skalden Z. Topelius presiderade bland glada bröder på Vilhelmsbad; och sorlet kring Edelfelts på en gång livsstormande och förnäma cirklar har för

Anders Zorn (t. v.) och Albert Engström (t. h.) på besök hos Albert Edelfelt.

länge sedan tystnat. Redan sveper det bleknande minnets skymning om Euterpeklubbens illustra lördagsaftnar nere på källaren König, där djupt under jorden idéernas fana höjdes högt av män sådana som en Emil Zilliacus, en Gunnar Castrén, en Olaf Homén, en Rolf Lagerborg. Dessa alla gå nu var i sin fåra på odlings åker, och skådar man dem samlade då och då betyder det att åter något betydelsefullt tioårsminne går av stapeln under högtidliga former. Inför dylika

händelser erinras den profane helsingforsaren om tidens snabba och skugglika flykt.

Ett litet restaurangkotteri för sig — en värld i världen — som också försvunnit är: Eino Leino. Han var på sin tid — under decennierna efter sekelskiftet — en av de oftast anträffade restauranghabituéerna i Finlands huvudstad. För det mesta var han den sammanhållande själen i något stort, klokt och trevligt sällskap med begåvat folk från båda språkgrupperna; ingen har varit en trofastare och ädlare förbindelseofficer mellan svenskt och finskt än Eino Leino. Han trivdes alltid

gott i ett glättigt lag, men han trivdes också gott tillsammans med sig själv, och särskilt under senare år kunde man ofta vid ett ensamt bord borta i en värdshussals skymning se Eino Leino, med skaldisk godmodighet ägnande sig åt den av honom instiftade kombinationen

kaffe och ett glas sherry. Det var då man fick det livliga intrycket av att den ensamme poeten representerade en tid och ett tidevarv och att kring hans grånande lockar svävade ett myller av en bestämd och utpräglad epoks idéer och förhoppningar. Det var i den meningen han förkroppsligade ett helt stycke kulturell samtid; och den tog han med sig i graven.

Kvarlevorna av denna hänsjunkna tid kunna ännu i lyckliga undantagsfall beskådas på den ovan omtalade källaren König, som sålunda ända in i de yttersta dagarna fungerat som ett kulturhistoriskt mausoleum och en fristad för ett gengångarartat vetenskapligt och konst-

Ateljéfest hos Antti Favén.

närligt bohémegång. Det har flödat mycket tankeljus i denna underjordiska krog, och de filosofer och skaldersom en gång förälskat sig i dess katakomber ha svårt att slita sig loss från dess drömsjuka *claireobscuré*. Så får det anses betecknande, att om man vill fånga en bild — dock kan det blott bli fråga om en mycket liten bild, en spegelskärva bara — av dagens Helsingfors, så är man tvungen att gå ner under dess yta.

Gamla Kungen har alltnog undan tidens stormar räddat de knappa resterna av forna traditioner. Vill det sig väl kan man inne i stamkundernas krypta se själve Jean Sibelius sysselsatt med att tömma en låda cigarrer; man läskar nämligen sin själ med tobaksrök, den är det återstående legala njutningsmedlet. Axel Gallen-Kallela återvänder ibland från Amerika till Kungen och bedriver en sällsynt underhållande verksamhet bland sina bröder i Minerva och Apollo. Dess-

*Albert Edelfelt poserade som
Per Brahe.*

likes kan man i skymningen här nere någon välsignad och solig vårdag upptäcka den kände amerikanen Eliel Saarinen, som det roat att krossa Atlanten i riktning bakåt och att ännu en gång göra en fransk visit på utgångspunkten för sin världserövringsfärd. Saarinenes närvaro i fadernehemmet har lockat några av stadens mest uppskattade arkitekter

till hans bord — firman Jung & Jung, Lasse Sonck, Sigurd Frosterus, Jarl Eklund. Det samtal som föres under dylika lyckliga omständigheter måste ju vara av hög kvalitet och därför ser man också i bakgrunden en andäktigt lyssnande skara av målare och bildhuggare, Marcus Collin,¹ Faffan Jansson, Felix Nylund, Sigurd Wetterhoff-Asp, av vilka dock i synnerhet de tre sistnämnda ofta och ihållande blanda sin stämning i sorlet.

Det är ingen fara för att samtalsämnen skulle tryta vid denna underjordiska bivack, så många världsomspännande ingenier som här äro samlade på en gång. Sibelius rör sig med samma ledighet på de filosofiska planen som i de gamla europeiska hoven, och medan han med världsmannens överlägsenhet berättar om sin synnerlige vän Frans Josef ger Gallén med sin forceerade spiritualitet ett kulturhistoriskt tvärsnitt av Afrika och Kalifornien; under tiden fortsätter Saarinen

Solennitetssalen med Edelfelts Per Brahe-fresk.

med sin blida gosserröst utredningen av sina älsklingsprojekt, planeringen av de tvenne områden han förälskat sig i, nämligen Munksnäs och Amerika. Samtidigt läser Felix Nylund Ibsens samlade verk på originalspråket, utantill, ackompanjerad av Wetterhoff-Asp med dennes egna dikter, likaså på originalspråket. Sålunda fortskrider samvaron under växande förtrohet, medan cigarrlådorna tömmas, den ena efter den andra. Föreställ er ytterligare att till det gemensamma bordet sällar sig en och annan diplomat, en och annan journalist, en och annan kvarlevande författare, och fantasibilden är fullständig.

Man skall bara inte tro att den lilla restaurangen där nere i jordens sköte dagligdags gömmer på en så berömlig och representativ församling som den nu upprullade; hemligheten är nog den att vi hade en sällsynt tur vid vårt blyxtbesök. Är det någon som låtit sig entusiasmeras av de sakliga uppgifterna här och med liv-

Paradbild från det förhistoriska Catani.

liga förhoppningar ger sig åstad för att kontrollera dem — varnas han för eventuella missräkningar. Det händer att tavlan som möter honom bringar samma stämning av obotlig tristesse som är utmärkande för hela den övriga Helsingforsöknen. Man skall nämligen inte gå på jakt efter nöjeslivet i denna stad; den gör som helhet ett piggt och vaket intryck, men förrirrar sig den utomstående in på de platser där folk roar sig har han den bestämda känslan av att spela ökenvandrarens törstiga roll. Inga makter i världen kunna förhjälpas honom från hans omilda öde, om han nämligen inte har den oväntade turen att hamna vid någon oväntad oas, tillhörig den trängre umgängeskretsen.

Den Helsingforsgeneration som redan vuxit till mognade och delvis grånade män bevara från sin hälsas dagar ett förhistoriskt minne, omstrålat av en livslustig frihetstids ovanskliga glans. Det minnet heter Catani. Härmed avses inte namnet på någon exotisk cirkusdomptör eller immigrerad, försenad Garibaldi-

hjalte; nej, Catani är i all enkelhet beteckningen för ett mer än vanligt oförglömmeligt näringsställe från tiden före världs- och förbuds-kriget. Beläget så centralt som möjligt — i huset invid Kämp — var detta borgerligt förnämliga värdshus inte lätt att undgå för de flanerande, bättre herrarna. Ett par

trappsteg upp från trottoaren, och den torra strupen var direkt inne i den ljusa pelarsalen, varsnande redan på långt håll de trevliga sällsksbröderna borta vid ett fönsterbord i salens bakgrund.

Man kan gott föreställa sig att Gustaf Mattssons kala hjässa och italienskt blåsvarta helskägge lyste som en särskilt lockande och välkomnande attraktion i kretsen av mera neutrala ansiktsovaler. Guss Mattsson trivdes utmärkt på Catani, både som lunchande kåsör, som middagsätande allvarsmän och som superande göteborgare. Sina mest tillgivna anhängare hade han bland stadens arkitekter, vilka slog vakt om honom som om han varit en mäktig byggherre. Det sprudlade av kvickhet och god livsfilosofi i de kretser där Guss Mattsson var hemma. Samtalet stormade genom alla världar, både kommunalpolitikens, atomernas och fixstjärnornas. Skedde

Märklig ateljéfärja: Guss Mattsson och Julius Hirn, stående.

*Bertel Jung, Karl Lindahl, fru Gustaf Mattsson,
Anders Kramer, Gustaf Mattsson.*

samlingen en kvällsstund, så kändes denna kvällsstund alltför kort; och när värden på stället, herr John Catani, gjorde sin sista rond för att lika älskvärt som rigoröst an-

mäla att klockan var ett, då hände att det livsbejakande sällskapet följde herr Catani tyst i fjäten för att njuta en avslutande halvtimme på stående fot vid hans egen serveringsdisk borta i de inre gemakerna. Här bjöds på skummande nattbier ur jättesejdlar, och alla de församlade talade högt och fritt ur hjärtat. Ett Catanidygn var fylligt och hälsosamt avrundat, varpå dörrarna strängt och obarmhärtigt slogos upp, och ut i Esplanadens mörker vaggade en rad fladdrande skuggor. De gamla, kloka hyrhästarna i hörnet skakade då sömnen ur sin man, galopperade upp till de väntande herrarna och förde dem utan vidare order var och en till sitt rätta läger. Kamparna sutto inne med vanan, och adressen kände de sedan årtal tillbaka. Varje tidsålder har sin art av teknisk förfullkomning att yvas över, och automobilerna ha inte alltid representerat sista ordet.

Catani var kanske den enda restaurangen som frivilligt slog igen sina dörrar när förbudet red in över stad och land; de övriga strävade att fortsätta med

bibehållen, obekymrad fysionomi, och somliga av dem ha som en oväntad följd av de dystra förhållandena till och med upplevat sina sporadiska blomstringsperioder. Det sobra Catani kände sig alltför aristokratiskt för att vrenskas un-

*Albert Gebhard inväntar våren på
Alphyddans terrass.*

der den torra piskan. Det behöver inte sägas att slaget drabbade hårt alla dess glada kumpaner; sedan dess stappla de hemlösa på stadens gator och skola göra så allt intill den yttersta dagen.

Redan dessförinnan hade Kapellet's berömda kavalersflygel lagt upp. Här hade Bachus ett trofast och välorganiserat brödraskap, nästan ett ordenssällskap med egenartade ceremonier, originala glosor och åtskillig mystik kring de numera tämligen legendariska centralfigurerna. Samlingen åt och drack i tecknet av en viss cynisk världsåskådning, och den del av mänskligheten som var dömd att framläpa sin omotiverade tillvaro utanför de invigdas krets ägnades en djup och oförvillad ringaktning. En privilegierad undantagsställning intogo dock härvidlag stadens herrar bankdirektörer. Det var en typ av fräna och i livets strid kopparfärgade kavallerer; förmodligen skulle en Selma Lagerlöf stått både handfallen och gråtfärdig inför dessa tidiga avläggare av hennes jämförelsevis troskyldiga

Interiör från Finska klubben.

och kvinnligt blida Värmlandsrucklare. Detta Klios frodiga omdöme om Kapellet's antediluvianska invånare torde avse att gälla stamtruppens själva mustiga kärna; men historien berättar också att kavaljersbegreppet en smula ut mot periferin hade lättare och rörligare representanter både i form av gardeslöjtnanter och poeter med fjäder i hatten.

Sedan guldkrogarna blivit omtyckta visitationsplatser för poliskommandon har den mera känsliga publiken flytt sin kos; en del av utelivets habituées har sökt sig en fristad inom klubbarnas, såsom man föreställde sig, mindre utsatta lokaler. Händelsernas logik har dock ådagalagt att den statliga moralen förstått bana väg för sitt Argusöga även in på detta helgade område. Icke desto mindre ha klubbarna sett sina medlemmar ansenligt ökas i antal och samtidigt föryngras i anseende till genomsnittsfysionomin.

A la guerre på Svenska klubben.

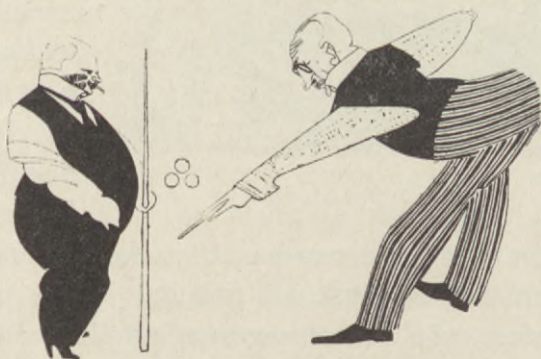
Betrakta till exempel Svenska klubben; den hade fordomdags sin absolut respektabla prägelse med dominerande förgrundsgestalter sådana som Valter Runeberg, rådman Nyberg, professor Nordström, hamnkapten Andsten, bergsrådet Elving, för att nu blott nämna ett fåtal av de ärevördiga namnen kring forna tiders toddy-bord. Och det var inte bara toddy det var fråga om, utan också om Polens affärer, såväl kommunalpolitik som storpolitik. Det gamla svenska partiet hade här en tyst och mäktig borg, där idéerna konserverades och kandidaterna nominerades. Vilken idyll för ögat när man föreställer sig den tidens bredaxlade pampar och härligt indolenta valpiskare i lugn och ro avhandla dagens frågor i skuggan av en jättehög Jamaica. Se här ett förverkligande i västficksformat av Platons idealstat; ty vi behöva inte för ett ögonblick betvivla att inte den inneboende kompetensen stod i oomvänd

proportion till den borgerliga säkerheten i laterna. Den allmänna rösträtten var ännu inte uppfunnen och därför hade det någon betydelse vad man sade och beslöt. Medvetandet härom tryckte sin prägel på den gamla svenska stammen, etsande detta vassa drag av härskarvana i mungipan och förlänande denna gloria av ljus kunglighet över kommerserådspannan. Sådant såg det ut, det forna svenska kommunalpolitiska ansiktet i Helsingfors, och man kan ännu se det framskymta i något enstaka och vördnadsbjudande exemplar.

Men där har som sagt stormat in en yngre svensk generation med åtskilligt minskad säkerhet i hållningen och ett uttryck av spanande ovisshet över ögonbrynen. De nya herrarna ha först så småningom lyckats skapa sig en trivsam atmosfär i den gamla, traditionsbundna klubben, vars höga och allvarsamma väggar skåda ner med häpnad och ovilja på sena tiders kortspelade släkte. Några politiska diskussioner förekomma numera knappast alls, av den enkla orsaken att man har så föga att säga till om. Världen får ha sin gång utanför klubbens murar, och så litet man än har anledning att känna sig tillfreds med utvecklingens resultat föredrar man att koncentrera sina själskrafter på midnattstimmans misère och fyra knektar.

Börsklubben har en annan, livligare och modernare karaktär. Här är, såsom namnet förpliktigar till, framför allt mötesplatsen för det Helsingfors som älskar att förtjäna pengar, oberoende av partiståndpunkten. Svenska och finska tungomålen bemötas med samma respekt, och personlighetens värde uppskattas efter helt andra och noblare beräkningsgrunder. Nu är medlemskontingenten ingalunda helt och hållet avgränsad

efter affärslinjer, och därför kan man också se en och annan märklig representant för vetenskap och politik tåga fram på de mjuka mattorna i de komfortabla rummen. Inte sällan föranstaltas inom klubben förnämliga banketter; här ha både Mikael Lybeck och Marcus Wallenberg i tur och ordning hyllats av sina respektive anhängarskaror. Och eftersom Mikael Lybeck blev nämnd: han stod gärna vid klubbens carambolebord, skjutande sina bollar med en stilens precision som var hans styrka i

alla skiften. Som medspelare arbetade Hjalmar Propé med ett visst sävligt behag, en tystlåten och trumpen elegans som ingalunda uteslöt synnerligen vältaliga bollar. Men Hjalmar sväljde alla kommentarier, behärskat, bitande cigarretten i mungipan, medan Mikael älskade att låta de strimmande bollarna rulla upp ett filosofiskt färgspel, finurligt och skimrande. Så kommo de förvånade väggarna i Börsklubbens biljardrum att hägna en idéernas idrott av den mest sollynta art. Minnet av de två författarvännerna, i på en gång lekfull och högtidlig verksamhet med hela gestalten i rörelse

Rullande konditori.

och hela tanke-
skärpan upp-
bådad, dröjer
kvari ögat som
en sällsam och
tidsmålande
gobeläng, lång-
samt bleknande
med åren,
men ännu med
levande rytm i
teckningen och
glöd i färgen.
De i poker ar-
betande unga
finansmännen

i spelsalen en trappa ner ha ett vackert minne att vila tanken vid mellan vinst och förlust.

I samma mån restaurangerna avfolkats ha stadens tusen kaféer blåst upp sig och härbärgerat ett växande antal mer eller mindre lättjefulla inhysingar. Det har också uppstått små gömda nykterhetskaféer vid oansenliga gator, vilka haft ett ogement tycke av hemlighetsfulla syltor. Stora, misstänkt rödhjade karlar ha suttit tungt dåsande vid borden i en utdragen och nynnande vila från timme till timme. Framför dem en te eller kaffeservis, men den oskyldiga drycken måtte ha utövat en sällsamt kvarhållande verkan, att döma av att polisen som oftast sett sig föranlåten att inskrida i och för de envisa stamkundernas avlägsnande. Man läser i tidningarna då och då om att landshövdingen påbjudit stängandet av ett antal kaféer. Där ser man

att även den nyktra utskänkingen är förenad med en hel del vådor.

Men det finns ju också kaféer i högre klass som verkligen göra skäl för namnet.

Fazers bevarar genom växlande tider sin karaktär av ett ungdomens samlingsställe, där backfischen skakar av sig fjärilsstoffet från sina vingar. Studentkandidaterna, bleka och dignande under bördan av sitt vett, läska sig här med söta munsbitar och pommac, dymedels neutraliserande sina myror i huvudet. Och de nybobbade jäntorna i kl. VI suga blygt rodnande sin tranbärssaft i den starka känslan av att världens blickar äro riktade på dem. Högre upp i medborgarvärdighet kommer då de akademiska biblioteksamanuensernas aktade kohort, vilken i enlighet med traditionens förpliktelser samlas här uppe i syfte att efter dagens id återvinna sina krafter vid en kopp rykande mocca. Många träffande iakttagelser byta då ägare utan att de i kulturens offertjänst väderbitna gentlemännen på minsta sätt låta sin yttre värdighet bli lidande. Det bör kanske tilläggas att herrar amanuenser vid universitetsbiblioteket med ädel envetenhet förstått fasthålla vid sitt intellektuella frimureri och sin kulturdyrkande cellbildning, inom vars värld av ljusdunkel de mest anmärkningsvärda

Vi träffas på Fazers.

reflexioner frambesvärjas dag efter dag. Härdade i denna verkstad för sträng tankeskolning ha de flesta av våra ingenier framsprungit, som det är någonting bevänt med.

En värld för sig, ehuru en mera blygsam dylik, bildar den publik som år efter år och decennium efter decennium befolkar Brondins kulturhistoriskt ryktbara kafé. Detta är framför allt mötesplatsen för stadens konstnärsgång, i all synnerhet de yngre finska begåvningarna. Det vill säga, en del av dem gör ju nog intrycket av medelålder och litet därtill, men man kan vara viss om att de en gång voro bekajade med runda ynglingakinder när de i en lycklig och hänsvunnen tid intet ont anande startade sin livstidsvistelse på kafét. Brondins binder själar. Här har mången lovande förmåga sent omsider vaknat upp vid medvetandet om grått vid tinningen eller i bättre fall, till äventyrs, läst om sin berömmelse i tidningen och sin egenskap av mognad konstnär.

Så ungefär gick det med T. K. Sallinen som under sin Helsingforsperiod var en trägen gäst här uppe. En annan av hans samtida, den vida berömde Jalmari Ruokokoski, har ödet beskärt en ännu mer hedrande lott i det att det förunnats honom att kvarstanna vid sin ungdoms kafébord långt in i en handlingskraftig mannaålder. Väinö Aaltonen, skulptören med den italienska profilen och den segervissa skaparhanden, har även ofta suttit samman med konstnärskamraterna på Brondins, låt vara att hans lediga tid blivit allt mer kringskuren till följd av de överväldigande beställningar som ramlat ner på honom. Det blev slut med de täta kafébesöken från den dag när kultusministern

kallade den unge mannen till sig för att be honom modellera Finlands främste son, herr Nurmi, för statens räkning. En svensk kollega till honom, Faffan Jansson, har i åtskilligt mindre grad ihågkommit

Brondins binder själar.

med beställningar från det allmännas sida, vilket haft det goda med sig att Faffan mera ostört kunnat hänge sig åt det filosofiska tankeutbytet, sådant det bedrivs bland de världserfarna stillasittarna på Brondins. Vid hans sida ser man icke sällan den försynte Ragnar Ekelund med sin stripiga målarlugg och sitt inåtblickande författaröga. Men ännu oftare ser man vid herr Janssons sida, såsom riktigt är, fru Jansson — fru Hammarsten-Jansson — känd, älskad och fruktad i vida kretsar på grund av sitt verklighetssäkra och obarmhertiga ritstift. En annan farlig karikatyrtecknare här uppe är Toivo Vikstedt, pansrad mot en hämndlysten yttervärld genom närvaron av hans älskvärda familj.

En och annan journalist hedrar Brondins med ett besök; den högre finanspressen har sedan länge haft en stadig man utposterad här och Hufvudstadsbladets gladaste avdelning har sänt sin mest betydande och mest melankoliska medarbetare. Den finska författarvärlden har varit representerad av Joel Lehtonen och Larin Kyösti, medan riksdagen utbeordrat sin vaknaste iakttagare, ingen annan är dr Georg Schauman.

Hur det är har Brondins tack vare alla dessa gynnsamma omständigheter i sina stunder varit en sevärdhet, om inte annat. Det står också fast att på ingen annan plats av jordklotet så många livsfrågor blivit diskuterade som här. Diskuterade och slutbehandlade. Ty något måste man ju hinna med under decenniernas lopp.

RIKSDAGEN: GESTALTER OCH PROFILER.

Den gråa finländska enkammarlantdagen har en gång haft sitt inslag av parlamentarisk aristokratism, med en Leo Mechelin, en V. M. von Born och en Danielson-Kalmari i talarstolen. På den tiden bodde lantdagen, underbart att säga, i Frivilliga brandkårens hus, vilket i sanning var en av ödets säkerhetsåtgärder gentemot tidens revolutionära deputerade med upprorslågor i peruken. I hägnet av samhällets frivilliga ångspruta bedrevo allmänna rösträttens nymornade pyromaner och petrolöser sitt hantverk med flinta och stål, och leken var från första början tillräckligt kuslig för att utgöra den rätta inledningen till det ödsliga drama som en gång skulle följa i släptåg. Det var det inhemska parlamentets pubertetsperiod, då en deputerad kunde företa sig att tåga barfota in i plenisalen för att göra demokratins princip kroppsligt närvarande från topp till tå.

Att i den miljön ha sett Leo Mechelins diplomatiskt utmejslade Europaprofil med det gråa haksågget över katedern är en minnesbild att ta vara på. Mechelin bibehöll uppträdandets hela urbana behärskning inför

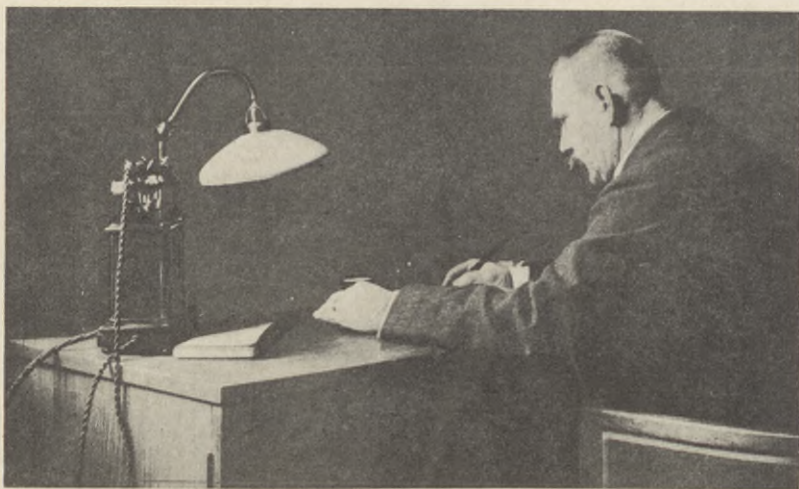
det nya parlamentet, nyss från plogen taget, och han lät sig icke bringa ur fattningen varken av ett agrariskt solvargsgryn eller ett alltför mustigt inpass, utslungat någonstans från den jordgråa vänsterfraktionen. Kanske skönjdes en nervös darrning i gesten när han lade till rätta sin guldbågade pincené, men aldrig lät han sig störas i sin diplomatiskt överlägsna och melodiska argumentation. Nu hade han ju själv med sin sena ålders liberala ungdomsvärme medverkat vid genomförandet av allmänna rösträttens princip hel och obeskuren och han hade inom det heliga riddarståndets häpna väggar kämpat för antagandet av enkammersystemet med rubb och stubb. Vad som efter reformens genomtrufande sedan blev verklighetsbilden inför hans egna ögon kom väl honom att i någon mån känna besvikelsens trötthet. Tappert bevarade han emellertid sin hållning av grand seigneur och bemötte sina oroliga och upp-tågslystna motståndare som om de varit ledamöter av engelska överhuset. Och med en underbar uthållighet och välvilja lyssnade han till de tröstlöst utdragna och disciplinlösa andragandena; det var meningen att vara eld och hänförelse i dem, men de gåvo alltid samma slutintryck av ett slags inälvornas olust och grumlighet. Den stora stunden var kommen då folket var herre i eget hus; frihetskänslan välte över i en stormflod av prat som dränkte och kvävde all idealitet. Den frihetsberusade folksjälen hade ett behov att tala ut en gång, det kan man förstå, men man tycker att dygnets timmar borde ha räckt till. Det blev dock alltid samma resultatlöshet trots att debatten malde dag och natt. Där satt den åldrige Leo Mechelin natt efter natt vid sin pulpet ända till klockan fem och sex på morgonen;

Sista plenum: ridderskapet och adeln besluter allmän rösträtt.

värmorgonen ljusnade över staden och sparvarna kvitterade sin glädje över tillvaron, vilken den rödögda deputeradeförsamlingen där inne verkligen inte tycktes kunna förena sig om.

Gamle Svinhufvud satt vid talmansbordet, stor, bred, trygg, skulpterad i masur, mysande i sina hängande, gulgråa mustascher. Man kan tänka sig en elegantare kammarpresident, men inte en mera flärdlös och inte heller en mera rättsinnig, ett hotat folks klippblock mot våldet; han hanterade talmansklubban som om den varit Tors straffande hammare. Men alltid med samma oväld, och han lät sig inte ett ögonblick ledas av sin enskilda uppfattning, oberoende av om striden gällde Rysslandspolitiken eller de sociala frågorna; och där han satt fastvuxen vid sitt podium liknade han själva urtalmannen, han var inte en modern

Gamle Svinhuvud, urtalmannen, skulpterad i masur.

människa med nerver och lynne men en fasad i granit. Lika intresserat och lika objektivt likgiltigt lyssnade han till Mechelin och Danielson-Kalmari, och ändå var ingen okunnig om på vilkendera sidan hans eget redbara stenåldershjärta klappade.

I lantdagen utkämpades då de stora fejderna om den rätta hållningen gentemot det ryska hotet, och den lilla, svarta, isigt lidelsefulla professor J. R. Danielson-Kalmari stridde som ett lejon till förmån för en mjuk och undvikande politik. På dagordningen stod till exempel frågan om militärmiljonerna, den Finland från Petersburg påtvungna värnpliktskontributionen. Danielson-Kalmari var ett vältaligt lejon, överlägset vältaligt, och de trötta, blinda ögonen glödde i det magra, bleka ansiktet när han lät historiens genius marschera upp för att med ett varningens finger avhålla folket från att utmana det stora Ryssland. Det var ingen politisk naivitet och inga tillfälliga konjunkturhänsyn som före-

stavade hans uppträdande, utan en systematiskt genomtänkt historisk filosofi. För visso kände sig Danielson-Kalmari, där han stod i talarstolen omgiven av det förflutnas skuggor, som en fortsättare av Göran Magnus Sprengtportens och det ärorika Anjalaförbundets verk. Det fanns säkert mycket av teoretisk realism i detta, att ta Ryssland sådant det var; och kanske låg där en viss ödslig ärlighet i den tysta men ständigt förutsatta tanken att Finlands framtida lyckoväg för alltid förde bort från Sverge. Han var en djupliggare i det förgångna och en mästare i att tolka den historiska uppställningen; men han hade inte forskat i den historia som stod och väntade på tröskeln. Det kunde därför förefalla som om händelserna inte gett Danielson-Kalmari rätt; 1918 års gärning genomfördes törhända inte i Sprengtportens anda, utan kanske snarare *mot* tidens modifierade, rödfärgade sprengtportianare. Dock, det är ju vanskligt att säga vem som historien gett rätt; historien är inte slut än. Förblivande är emellertid bilden av Danielson-Kalmari som parlamentarisk stridsman på allmänna rösträttens arena; det var både honung och hullingar i hans tal.

J. R. Danielson-Kalmari.

Under tiden sutto de mindre nogräknade folkrepresentanterna och drucko svensk punsch, oberoende av historiens varningar; det fick ju inte ske inom lantdagens väggar, men det skedde fullkomligt legalt på den lilla krogen mitt emot F. B. K. O forna tiders lantdagsmän! Det är naturligtvis svidande minnen för

förbudets lagstiftande församling; ändå rådde en helt gemytlig stämning kring restaurang Centrals blida Cederlund, en mycket gemytligare stämning än inne i plenisalens olustiga atmosfär. Kring samma bål sutto bänkade ungfinner och gammalfinner, svenskar och socialdemokrater; det fanns nämligen en och annan socialdemokrat som förgat klasskampens förpliktelser för det trivsamma umgänget med oliktänkande. Ett stenkast skilde värdshusets frispråkiga parlament från det nyktra allvaret i F. B. K., och man hade det ordnat med stafetter som varskodde om någon viktigare votering var å bane. Lantdagens allmänna tolk, den oförbrännelige herr Puuska, var en sådan stafett; när en ökentorr debatt äntligen höll på att dala kom han ner med rapport och då blev det ett suckande uppbrott vid borden. Herr Puuska var allas vän, och ingen trädde över partigränserna så suveränt som han. Han kände lantdagsarbetets teknik in i minsta detalj, han kände allas åsikter i alla frågor och han kunde ensam ha hållit allas tal, om det hade fallit honom in. Därför var han fullkomligt fenomenal och överlägsen när han från finska till svenska tolkade och sammanfattade ett andragande; han behövde ju bara uppfånga hur talaren såg ut för att veta vad det var fråga om, vilken mening som framfördes och vilken form av vältalighet som kom till användning. Mitt under brinnande plenum översatte han digra budgetbetänkanden, hans arbetsförmåga hade inga gränser och han skonade sig inte; gled han in på Central för att andas ut under tio minuter var det en åtgärd som hälsades med tillfredsställelse av alla partier.

Åren medförde emellertid väldiga omgestaltningar, förbudet blev verklighet och lantdagen blev riksdag.

Plenum vidtar: namnupprop!

Då hade representationen sökt sig ny inackordering vid Regeringsgatan. Hela interiören och hela atmosfären är här densamma som i gamla F. B. K., och det kan väl ifrågasättas om ens det nya, dyra riksdagshuset en gång kommer att hägna en klarare luft, då det ju är samma folkets majestät som flyttar in, alltid lika oföränderligt till sin inre struktur, hur än kostymens partifärger växla. Härmed är verkligen icke avgiven någon opinionsyttring rörande parlamentarismens princip; det är bara det att när folk kommer samman luften blir tyngre att andas, om det också, såsom i det här fallet, handlar om det mest utvalda folk. Också ett parlament har sin fysiologi, och inte minst ett demokratiskt parlament. Och vad beträffar det i yttre mening flärdlösa drag som

plär vara förbundet med den strikte genomförda jämlikhetsprincipen, så lämnar den finländska riksdagen icke stort övrigt att önska. Den är ett parlament i vadmal, och från den forna ständsrepresentationens tider återser man numera i huset vid Regeringsgatan blott något enstaka fossil. Blicken stannar gärna vid professor Ernst Estlanders ädlingsgestalt och förnämt formade elfenbenspanna; han har nog aldrig riktigt inordnat sig i den nya miljön och aldrig riktigt gripits av tjusningen att göra sig fullt gällande inför de nya åhörarna. Men han fullgör sin plikt som ett valt ombud, och ingen kan mera sakkunnigt än han i ett timslångt andragande lägga till rätta de juridiska argumenten och hävda de mest lojala synpunkter. Långe och väl var han ordförande i den svenska riksdagsgruppen, och det är inte utan att han med sitt behärskade, gestfria uppträdande representerat något av det innersta väsensdraget i svensk politik. Det är möjligt att Ernst Estlander saknar humor; men i så fall är han bara så mycket mera representativ för det stora flertalet vederhäftiga svenska riksdagsmän.

I detta sistnämnda stycke är den nuvarande fraktionsordföranden, professor Ragnar Furuhjelm, mindre skickad att företräda sina partikollegers sunda genomsnitt. Han bär en skalk i det blåa öga som beskådat stjärnorna och det kan hända att han trives ännu bättre bland sina nyländska studenter än bland högt aktade politiska proffs. Astronom till professionen, är han ordförande i statsutskottet. Väl bevandrad på Vintergatan ordnar han statens räkenskaper med kunnig hand. När han tågar upp i kammarens talarstol sitta stenograferna på spänn, ty det har hänt att han överraskat församlingen med ett andragande på vers. Företaget

betraktades som ett i viss mån oroväckande prejudikat, enär man kunde befara ett utflöde av sapphisk vers från det polemiskt snarfärdiga kvinnliga elementets sida. Men det stannade vid blotta förskräckelsen. Ragnar Furuholm kan emellertid också tala prosa, tryggt, manligt och tydligt, så det förstås. Han har sagt mycket allvarstungt ord i finlandssvenskarnas livsfrågor,

*Svenska riksdagsgruppen hos fotografen.
I första raden Ernst Estlander i mitten, Ragnar Furuholm andra fr. h.*

utan förhåvelse, men rätt på sak och med tillbörlig vrede, om en sådan varit påkallad. Det har den varit ibland, att döma av riksdagsprotokollen.

En välvillig iakttagare av den samlade svenska riksdagsgruppen skall säkert glädja sig åt den bild av blott sinneslugn och världsfrånvänd lidelselöshet som tavlan i sin helhet uppvisar. Är han en främling som läst om en nationalitet mitt upp i hård försvarskamp skall hans glädje blandas med vördnadsfull förvåning inför den mönstergilla behärskning gruppen i fråga visar

sig mäktig på stridens egen mark. Dessa kraftfulla vikingaättlingar läsa sin tidning eller gäspa förstrött bakom den kastade stridshandsken, vilken sålunda fullkomligt förfelar sin verkan. Men varje man sitter karaktärsfast kvar på sin post, därvidlag ledd av nedärvd pliktkänsla, och bland dessa deputerade är det

*Eric von Rettig,
svenske partichefen.*

på långt när inte så oroligt och fladdrande som kring de övriga partibänkarna: man betänker sig mer än en gång innan man sviker den gemensamma saken för att gå ut och dra ett cigarrettbloss i kuloarerna eller tömma en bägare kärnmjök i den trevna riksdagsrestaurangen på nedre botten. Svenskarna göra intryck av en något valhänt och isolerad kohort, en smula övergiven av Gud och världen. Deras finska kolleger ta helt annorlunda på sin världsförbättrarmission, de vandra lyckliga, pratsamma och segersälla omkring i salen, gripa varandra i rockuppslaget och klappa varandra på axeln, till och med om denna tillhör en annan meningsgrupp. Dock förekommer i svenskarnas mitt, det måste antecknas, en undantagsman. Denne undantagsman går obekymrat in i motståndarlägret, småler segersällt med vita tänder och tar de finska riksdagsmännen i rockuppslaget, precis som de göra med varandra. Han heter Georg Schauman.

Ingen är politiker ut i fingerspetsarna så som den aktade överbibliotekarien; hans betydelse ligger väl inte främst i det yttre uppträdandets glans och behag men i den avundade gåvan att hålla alla trådar, alla

hemligheter och alla sakuppgifter i sin hand. Doktor Schauman är en av kammarens få liberaler i europeisk mening, kanske den enda; men hans frisinne bottnar inte i ett varmblodigt hjärtas ideologi utan har sin förklaring i en kylig intellektuell förnuftsberäkning. I varje fall förråder han aldrig några vibrerande liberala känsloträngar; han strävar efter att rent förståndsmässigt förverkliga rättfärdighetsprincipen i stort och smått, ja inte minst i sistnämnda hänseende. Han har en högt driven förmåga att upptäcka oegentligheter och missförhållanden inom statssystemet och han är därför en fruktad man. Allra helst jagar han på byråkratins mark, och om hans känsliga näsborrar en gång vädrat spåret av ett villebråd ute på olovlig lustvandring förföljer han rastlöst och utan hänsyn. Han tar sitt riksdagsmannavärv ganska allvarsamt och skyr ingen möda att i grund utforska och genomtränga den politiska affär han för stunden har under behandling; som talare är han grå och besk, avkylande sina offer med kallt sakmaterial och snärjande dem med siffrornas tistlar. Oförställd är hans glädje när han har förmånen av en högt uppsatt och svåråtkomlig motståndare, då förglömmar han sin ställning som republikansk tjänsteman och har sitt nöje i en mycket frän satir. Lyckas hans vedersakare pansra sig tack vare alltför inflytelserika kretsars ingripande, ja då förstår han att bida sin tid. Det är lugnt och fridfullt kring denna sak i

Georg Schauman.

Svenskt gruppmöte i riksdagsrestaurangen, utom protokollet.

ett år eller två eller tre, men då är doktor Schauman där igen och rullar upp hela ärendet från början och lägger nya dokument på bordet. Han är sin egen diplomat och umgås förtroligt i alla ministervåningar; han går ut och in i presidentpalatset och sitter med generalerna vid Mannerheims bord. Men han iklär sig inga förpliktelser och han fullföljer en strängt personlig politik. Den kan vara negativ; det är den för det mesta. Men den är bittert hälsosam i en miljö där de politiska figurerna hålla varann om halsen för att kachera vad som försiggår innanför ringen. Han kallas ledare för svenska vänstern, men han är ingen hövding; han är besvärad av anhängare. Nyckfull och oberäknelig låter han sin kritik vålla oro på alla håll; sina vänner av i dag stöter han bort i morgon. En verksam realist i den parlamentariska vardagen är han irriterad av all politisk ideologi, och ibland låter han den liberala

Folket går till val utan synbar entusiasm.

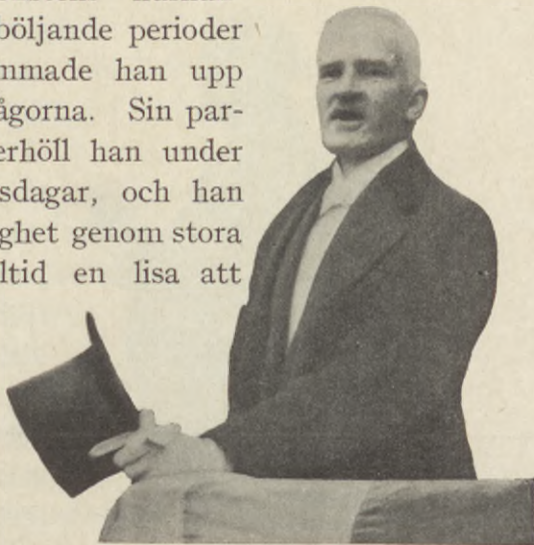
ledstjärnan gå i moln. Det hindrar inte att han föresätter sig stora och mödosamma arbetsuppgifter, och på hans personliga oförskräckthet kan ingen ta miste. I sin till synes färglösa politiska kostym förblir doktor Schauman en av de märkligaste politikerna i detta karga land. Så mycket mer märklig som han aldrig för egen del eftersträvat någon maktposition i yttre mening. Så till vida förblir han en idealist av renaste vatten, låt vara att han lever i lycklig ovetenhet därom. Och vare det långt ifrån oss att i detta stycke beröva doktor Schauman hans vissa självuppskattning. Det är för honom en ambitionssak att ha sin politiska världsbild befriad från allt moraliskt skönmåleri.

Från rent teatralisk synpunkt erbjuder den nuvarande kammaren inte mycket för en kräsen betraktare; det fanns dock en tid då en blivande minister av herr

Hjalmar J. Procopés estetiska mått tjänade sina sporrar som enkel riksdagsman. Huvudet högre än det övriga folket gick han omkring och skakade sin man som ett ungt lejon. Redan då företog han betydelsefulla promenader på gångmattan i förtroliga samtal med statsministern eller någon annan av dagens tillfälliga maktfaktorer; och alla lyssnade med andakt till den unge framtidsmannens bedömande av läget. Inte sällan sprang herr Procopé upp i talarstolen och avgav sitt yttrande i något på dagordningen stående handelspolitiskt ärende eller någon sjöfartsfråga; han lät då sin blick glida fram över åhörarläktaren, medan han med stor behärskning av sitt ämne och med juridisk skolning förebragte all nödig utredning. På allmänna rösträttens scen har ännu ingen ung parlamentariker hos oss debuterat med en så omedelbar framgång; här förelåg något av skimret kring en segrande primo amoroso. Snart blev kammaren för trång för en så utpräglad och medveten begåvning, och från instängda utskott gick vägen genom regeringskanseljen till Warschaus salonger. Riksdagen förlorade ett av sina få bildsköna huvuden; filosofie magister Väinö Wuolijoki representerar en annan typ, kanske en mera manlig och karaktärsbetonad, men inte en lika anslående från själva sevärdhetens synpunkt.

Som en prydlig karl i riksdagens galleri har en gång också professor Ernst Nevanlinna medverkat; elegant, smidig, brittiskt mager och lång, temperamentsfull, spänstig och överraskande i sin aktion har han fört in en europeisk fläkt i denna kälfrusna församling inte långt från Norra Ishavet. Här kan föranstaltas mycket väsen

och rabalder, det är sant, men det förblir en kuslig revolutionslek med isbjörnarnas grace; vältalighetens behag och värme saknas. Ernst Nevanlinna kunde konsten att göra ett andragande med sprakande eld; men han behärskade även talekonstens hushållning: först efter långa böljande perioder av saklig utredning flammade han upp och höjde en idé över lågorna. Sin parlamentariska skolning erhöll han under Danielson-Kalmaris glansdagar, och han vältrade gärna sin vältalighet genom stora perspektiv. Det var alltid en lisa att höra Ernst Nevanlinna, efter] alla de andras märglösa evighetsandraganden, laddade med elakhet men blottade på själ och mening. Det är förstämmande att en Danielson-Kalmari eller en Nevanlinna aldrig blivit typbildande för de finska parlamentarikerna; inom socialdemokratien och lantmannapartiet föreställer man sig den ideale riksdagsmannen utrustad med helt andra egenskaper.

Ernst Nevanlinna.

Även en Lauri Ingman torde vara opassande för de lägren, ehuru på andra grunder. Han har nämligen utseendet emot sig, det sympatiska, jovialiska, runda utseendet. Se här en teolog och prelat som kring sin kristliga väsens kärna förmått bygga ut ett köttens pansar som värn och sköld i den hårda striden för de borgerliga idealen. Som en skottspole löpande mellan teologieprofessorns kateder, riksdagsmannens pulpet och

statsministerns taburett åtyder herr Ingman efter bästa förstånd det bibliska ordet om att människan bör verka medan dagen varar. Det är den politiska människan som står hans tanke och hjärta närmast.

Lauri Ingman.

Ehuru han en gång lögat sin själ i Jordanens älv är han underbart viril i de jordiska stycken som sammansätta dagens politiska situation. När han lutar mot talarstolen sin breda och prosttunga överkropp, högtidligt höljd i evangelisk-luthersk bonjour, utvecklar han en skolastisk spetsfundighet vid påvisandet av de etiska motiv som nödga honom att rösta emot en höjning av förmögenhetsskatten. En andans man, tillhör han det konser-

vativa partiet och har utstått många hårda duster med de otrogna på vänstersidan. Hela socialdemokratin lyser upp i ett kallgrin när herr Ingman visar sitt tillsynes så fryntliga anlete ovan om talarpulpeten; men det är ingen blyg och världsfrämmande bondkaplan som överlämnar slutrepliken åt Vår Herre; här står en Gudsman som med egna krafter biter ifrån sig. Det är just sådant som väcker respekt här nere i jämmerdalen, inte minst bland den materialistiska historieuppfattningens anhängare. Herr Ingman har blivit en centralfigur i vårt politiska liv och en faktor att räkna med, en farlig faktor för motståndarnas vidkommande, och han unnar sig sådana. Genom hela

sin bana avsticker han från sina kristliga ämbetsbröder inom den svenska riksdagsfraktionen, fördelaktigt eller ofördelaktigt, hur man vill; dessa sistnämnda ha aldrig kommit långt på ärones bana, utan stilla och ordkargt uppfyllt den bleke Nazaréns krav när de lagt sin röstsedel i urnan: ja ja eller nej nej.

Det gäller om den finska vältaligheten som en allmänregel att den besväras av en klagande ton, vilken går som ett mjältsjukt stråkdrag genom alla andraganden. En främmande iakttagare kunde tro, när han hör oppositionens talemän i full aktion, att hela socialdemokratin och hela lantmannapartiet är en enda sammangyttring av religiösa, professionella grätare och jämrare. Det är svårt att känna igen Europas kamplagda dundergudar från det socialistiska lägret i dessa tröttsamma falsettalare och tårdränkta samhällsomstörtare i Helsingforsriksdagens kateder. För all del, det sägs hotfulla sanningar och utslungas hemska knytnävsslag i all denna överströmmande vältalighet, men hela tonen är genomgående lika omanligt jamande. Den är i brutaliserad form överförd från den finska folkvisans bitterljuva melankoli; i själva verket handlar den finska folkvisan, som bekant, om hurtiga blodsbröllop och tappra dråpare. Den finska folkpsyken är genompyrd av ödsligt skogssus och de ensamma moarnas outsägliga vemod; men samtidigt dallrar där inne alltför mycket av de obändiga timmerflottarnas halsstarriga lördags-humör och de sju brödernas livsfarliga upptågslynne. Varje ursprunglig herr parlamentsledamot för in i huset vid Regeringsgatan något av dessa tvenne väsensdrag; han har ute i bygderna inhämtat att åhörarmassan fascineras av klagotonen med understucket hat uti, och

nu prövar han vidare verkan av sina ord, när han dikterar till riksdagsprotokollet, i sin egenskap av kommunist eller vänstersocialist. Det är hela felet; vi ha för många folktalare och för få talare i riksdagen.

*

Herrar stadsfullmäktige i Helsingfors, inklusive fruor och fröknar, bilda tillsammans tagna med hänsyn till den måleriska kollektivfysionomin ett folkligt parlament i miniatyr. Möjligen är församlingen präglad av ett uns större allvar och ansvarsmedvetande än riksdagen, enär det fordras avgjort mera eftertanke att handskas med stadens drätsel än med rikets budget; de kommunala affärerna ligga närmare inför ögonen och tåla föga vid att grumlas bort med politisk romantik i kalkylerna. Men partifärgerna och partistyrkorna äro desamma som i riksdagen. Det är bara lantmannapartiet som saknas i stadens styrelse, underbart nog; men herrar agrarer äro, som man vet, illa berörda av de svåra missförhållandena i städerna och man skall få se att de, vad det lider, skola veta att bita sig in i kommunalrepresentationen i syfte att avhjälpa de mest iögonfallande led-samheterna.

Kommunens kommunister ha för sin del inte tvekat att rycka in bland stadsfullmäktige för att genom tyngden av sin sammansvetsade och gråa skara utöva ett ideellt inflytande på ärendenas behandling. De sitta hotfullt mest till vänster och mumla dovt i skägget när ordföranden, professor Antti Tulenheimo, klubbar fast något av majoritetens upprörande beslut. Likafullt förefalla de duktiga bolsjevikerna att trivas gott i den gyl-

lene börssalen, där stadsfullmäktige ha sina sessioner; de tyckas numera en gång för alla höra med i ett ordnat samhälle. Några utpräglade hövdingegestalter ha de inte att sända i elden, utan de åtnöjas med att sprida eventuell skräck såsom voterande masspöke. Deras närmaste grannar och fiender, socialdemokraterna, in-

Stadsfullmäktige sammanträda.

gripa däremot gärna i händelsernas gång genom en och annan mera individuellt utvecklad representant. En sådan är till exempel läkaren och riksdagsmannen dr Hannes Ryömä, som hyser en beundransvärd nitälskan för allehanda offentliga angelägenheter; han får understöd av en man med basröst, fackföreningsveteranen Matti Paasivuori, som med sitt buttra och trygga skick

*Borgmästare,
förr.*

är det hedervärda proletariatet i egen person. Finska framstegspartiet har förmånen att göra sig gällande genom en verkligt aristokratisk fåtalighet; den lilla skaran består av idel stora män, sådana som riksbankschefen R. Ryti, direktören W. A. Lavonius och byråchefen Y. Harvia, av vilka inte minst den sistnämnde är uppskattad som en ivrig kommunal strids-

*Borgmästare,
nu.*

man. Flera äro de inte sedan; gruppen består nämligen av tre herrar och en dam. Finska samlingspartiet uppvisar onekligen det större antalet kommunala ansikten; den initierade förstår att tillbörligen uppmärksamma till exempel dr K. A. Paloheimo, ingenjör B. Wuolle, bankdirektör M. Honkajuuri, chefredaktör Kaarlo Koskimies och dr Tekla Hultin. Mest till höger sitta svenskarna, här såväl som i riksdagen, till fromma för de finska högermännen som gärna avstå från att synas på den utsatta flygelns säten; ingen vill heta moderat i den allmänna lyckomarschen framåt. Svenskarna äro emellertid ett släkte för sig; i kommunalstyrelsen trivas de för övrigt som fisken i vattnet, i trots av att de numera ofta nödgas stimma emot strömmen. Det svenska elementet uppträder ju med mycken värdighet i parlamentet när

dess livsfrågor äro på tapeten, men verklig hänförelse och andakt blir det först när det svenska elementet på stadsfullmäktigmötena med samlad kraft kastar sig in i behandlingen av hamnbanorna, lyftkranarna och magasinförhållandena. Bland de främsta krafterna märkas medicinalrådet Arthur Tollet, direktör Ivar Lindfors, dr Henrik Ramsay, överarkitekt Hugo Lindberg och ingenjör Erik von Frenckell, namn med god kommunal klang. Den svenska liberalismens fana höjes som oftast av rektor Max Sergelius, medan partiets egentlige ledare är upptagen på annat håll med att störta regeringen.

TEATER.

Svenska teatern i Helsingfors innesluter icke blott de bräckliga tiljor som föreställa världen utan har samtidigt utgjort en hel krigsskådeplats. Ingen scen i nordens är så övergjuten med polemiskt blod som den kära finlandssvenska, denna av alla omhuldade, av alla understödda, av alla förföljda och av alla ständigt reformerade teater. Den har på ett underbart sätt blivit allas tillhörighet, kelgris och stridsäpple på samma gång. Envar som någon gång varit i besittning av en betald biljett — eller ändå hellre en fribiljett — har därmed betraktat sig såsom privilegierad och kompetent att yttra sig om scenkonst i allmänhet och Svenska teatern isynnerhet. Ingen publik är så kritiskt kyelig och ändå så lätt att hänföra med de enklaste medel som den svenska publiken i Helsingfors — det beror uteslutande på omständigheterna, vissa yttre omständigheter, vilkendera känslöyttringen som blir den avgörande. Teatern i Helsingfors har betytt teaterpolitik. Teatern har varit en partidelande livsfaktor, och härvid har själva den gamla förträffliga klasskampen fått maka åt sig.

Svenska teatern -- gammal, okonstlad teaterarkitektur.

Striden har inte alltid stått om direkt konstnärliga ideal, utan gällt principfrågan om den finlandssvenska nationaliteten är mäktig att bära upp en egen scenkonst, utan alltför påfallande hjälp från Sverge. Svenska teatern har ju vuxit upp som en avläggare av Sverges starka och rika scenkultur; och det var länge allmänna meningen att en dram över huvud inte kunde förverkligas annat än med tillhjälp av rikssvensk tunga. Publiken njöt av att inte höra sitt eget idiom. Det fanns en tid då varje inhemsk gycklare var dömd från begynnelsen, och så snart han lät höra våra egna karga accenter gick ett mummel genom salongen av förskräckelsens igenkännande. En isvind svepte om den dristiga personen. Det är i allmänhet inte någon tacksam uppgift att bära det finlandssvenska märket på sin panna; men det allra otacksammaste var att anmäla sig som finlandssvensk skådespelare och att i denna egenskap uppträda inför egna landsmän. Ingen nationalitet har varit

så onationalistisk och så självkritisk som svenskarna i Finland, när det handlat om dem själva på tiljan. Teatern plär ha sin roll i historien om ett folks uppvaknande, den får tjäna som en förskönande och uppmuntrande spegel i vilken nationen behagsjukt beundrar sina dygder och sina ädla drag; vad det nu kan ha berott på — kanske på att det aldrig varit fråga om ett finlands-svenskt uppvaknande — alltnog, vår egen allmänhet har förhållit sig synnerligen desperat gentemot eget kött och blod i ramplyset. Denna ovilja sitter i den dag som i dag är, trots att den inhemska teaterns idé till synes slagit igenom. Djupt i publikens bröst bor en bestämd förhandsuppfattning rörande de egna artisternas begränsade uttrycksmöjligheter; man applåderar nog en bra prestation, men det sker gärna måttfullt och ofta nästan diskret, såsom inom en blaserad societet; men samma blaserade societet glömmar hela sin nobla behärskning och är fyr och flamma inför en gästspelande comedienne som rullar med sina flotta stockholmska accenter. Sådant är artigt och vittnar om väluppfostran, men denna självförglömmelse är något schematisk och kan i sina tråkiga stunder också lämna de konstnärliga synpunkterna i sticket. Vi ha haft utmärkta skådespelare ur vår egen krets vilka aldrig ernått den förståelse och det stöd de varit förtjänta av och därför känt sin ingivelse tröttas under de långa grå arbetsåren. Ingen konst är så känslig för och beroende av omgivningens värdering och uppskattning som skådespelarkonsten; den vädjar i ord och gest till församlingens själ och hjärta, den hungrar efter förståelse. Svenska teatern har saknat den morgonklara och bärande luft som skulle gett flykt åt en ny och dristig konst.

Och likafullt har, som sagt, den finlandssvenska scenkonsten slagit igenom, om man nämligen tar hänsyn till det genomtrufade teaterpolitiska programmet och de reviderade principerna i fråga om personalens sammansättning. En revolution har faktiskt ägt rum, men kanske i högre grad i direktionslogen än ute i själva salongen. När den mångåriga striden inom garanti-föreningen slutade med seger för de »inhemska» koryféerna, ryckte dessa oförfärat in i ledningen och besatte kampglada alla platser i styrelsen. Det var en princip som hade segrat, och onekligen en god och naturlig princip. Den första tidens hänförelse har visserligen ersatts av den blekgråa mödans allvar, men alltjämt ser man på varje premiärkväll över direktionslogens plyschbarriär samma plikttrogna, målmedvetna och stolta ansikten, sammanbitna i en vacker och enveten tro på det rättas slutliga triumf. Svenska teatern har den för- och nackdelen att inte sucka och eldas under en allsmäktig diktator, den suckar i stället under principen anti-Ranft och styres mellan Scylla och Karybdis av ett slags välfärdsutskott eller en akademiskt-ideell Kooperation.

Ingen teaterdirektion på hela jordklotet innehar en så hög kulturell standard och kan ens tänka på att uppta tävlan vare sig i fråga om orientalisk, romansk eller nusvensk filologi; det har knutits blodsband mellan Thalia och Alma Mater. Därför blir en svensk premiär i Helsingfors mycket mera än en premiär i vanlig mening; det är inte bara sujetterna som ha rampfeber, professorerna ha det också. Ögonblicket förrän ridån går i höjden är laddat med nervositet, och vackert är att betrakta det spända uttrycket i anletsdragen på professor Axel Wallensköld, professor Julio Reuter och professor Hugo

Bergroth. Ännu har ingen premiär försumrats av dessa akademiska teaterhabituéer, och knappast någon av de mera vardagliga föreställningarna heller; detta levande intresse skänker vår teater karaktären av en solid och god kulturinstitution. Och det är märkligt att iakta hur ett spontant framflytande bifall från

Nicken Rönngren i sitt högkvarter.

salongen omedelbart leder till att direktionslogen lyser upp i ett tacksamt och vinnande leende, medan åter en utebliven applåd kan komma hyn att förvandlas i dunklet där inne.

Solidariteten mellan principaler och personal förefaller sålunda mycket uppenbar, åtminstone i den antydda riktningen; men det heter att den icke alltid är lika reciprok. Också inom en teatergarderob måste alltid finnas en blodig skjorta, och i det här fallet är det chefen själv, herr Nicken Rönngren, som med beundransvärt

mod iklätt sig den. Det märkes ju inte så mycket när han i premiärkvällens ljusglitter poserar i det vita frackbröset; men det känns kanske. Herr Rönngren sitter bekvämt till-

Fältherren ensam vinner icke slaget (repris av Glada änkan).

bakalutad i sin fåtölj, med ett orubbligt lugn över sitt markanta fågelansikte; och ändå är hans kloka blick sysselsatt med att falka över stolraderna, taxerande dagskassan. Det kostar pengar att spela god teater, det vet herr Rönngren utomordentligt väl, och genom en kall och fullt målmedveten kompromisspolitik låter han den stora och lätta publiken betala de program som inte gå. Repertoaren blir brokig, det kan inte hjälpas; farser och operetter gå för pukor och trumpet, men rätt som det är kommer herr Rönngren och sticker emellan med Shakespeare och Strindberg, till stor förargelse för de många och en del tillfredsställelse för de få. Om teatern i sina tunga perioder gör ett splittrat och armt intryck är det naturligtvis Nicken Rönngren som får uppbära klandret; går det bra emellanåt, vilket också kan hända, så går det bra trots Nicken Rönngren. Sådan är världen, och herr Rönngren känner den. Han fortsätter att sköta sitt ämbete med olympisk oberördhet, och om han inte alltid är den eldige teatermannen är han i stället den absolut pålitlige ämbetsmannen som med ensamma och betänksamma steg infinner sig på sitt

kansli på utsatt timma. Han har en gång för egen del drömt himlastormande skådespelardrömmar och om han haft den bitterljuva självövertvinnelsen att klippa av dem i sin egenskap av teaterdirektör så vet han också hålla rätta måttet på de andra adepternas vingar. Med sin förening av byråkratisk sirlighet och oceremoniös beredskap att säga ifrån, om det gäller, har Nicken Rönn-gren svept kring sin person ett skydd av kylig luft. Han har blivit allt mera osentimental och oätkomlig med åren.

Om Svenska teatern är agad av sin publik förblir den nog genom alla skiften mycket älskad ändå. I det avseendet kan man inte ta fel en premiärkväll när det böljar och sorlar i den gamla, gyllenvackra och lagom intima salongen. Det är som om en stor och mysande kulturfamilj stämt möte. Alla känna varandra och trivas gott i denna trygga atmosfär av samhörighet. Det svenska Helsingfors visar upp sitt bästa ansikte, öppet och intellektuellt livligt, godlynt leende och kritiskt vaket på samma gång. Litteratur, konst, vetenskap och finansvärld äro representativt tillstädes, jämte damer. Gunnar Castrén låter se sin långdragna och aristokratiska

profil, Emil Hasselblatt visar bokälskarens försynta och kultiverade hagskägga, Henrik Hildén företer den intresserade docentens pigga och frodigt leende ansiktsöval, Yrjö Hirn klipper omärkligt och vasst med sin lärda blick bakom de franska pincenéerna, professor V. Grönholm företräder den teaterintresserade oftalmologin medan hörselgångarnas medicinska mystik representeras av doktor Tor G. Aschan och de inresekretoriska gåtorna ha sina auktoriteter i doktorerna Rolf Lagerborg och Östen Holsti. Max Hanemann, bred och kärv, är en av de närvarande politiska spetsarna, Rafael Colliander en annan; men den verkliga pressen sitter tillbakadraget på bortre parkett i Amos Andersons kända gestalt. Erik von Frenckell kommer från fotbollens och valutans arenor, Holger Schildt bär ansvaret för de nulevande skaldernas välfärd på sina spensliga axlar, men det låter han inte märka. I parkettloggen nr 2 lyser Parus Aters snövita lockar vid sidan av patronessans silverne diadem. Kaj Voss, den åldriga och ärevördiga dramatikern i svart sidenkjol och grått vid tinningen, döljer sig skygg bakom talassologen Henrik Renqvists ryggparti, beläget högt över havets yta, men hon döljer sig förgäves, ty sent omsider är hon igenkänd som den länge efterlysta författaren till vår mest måleriska och mest älskvärda komedi, Philips väst. Och eftersom det är en glad premiär ser man presidenten med familj i den forna kejsrerliga loggen,

*Valdemar Wohlström i
Procopés »Medaljongen».*

*Axel Slangus som Armas Fager i
»Den stora rollen».*

en kort period i det färska rikets historia reserverad för riksföreståndare Mannerheims räkning; antag nu att det är herr de Wahl som gästspelar i kväll, så skall man efter ridåfallet få se honom stå och buga för republikens styresman mjukt och enträget, dy-medels uttryckande sitt djupt kända tack för ordensförläningen av i går.

Men i logen mitt emot presidentens lyser oförändr-derligt Arthur Frenckells

ansikte, lika intresserat och vaket som för decennier sedan. Arthur Frenckell är teaterhabituén i storstadsstil, fysiskt beroende av rampljus och scenluft; nu var han som ingen annan en anhängare av den gamla, rikssvenska regimen, hängiven och stridbar, men hans vänsälla person och hans Thaliakärlek förnekade sig inte under de förändrade premiärförhållandena och han stöder gärna med sin närvaro ett gott spektakel, i trots av att detta numera löper av stapeln under herr Wallenskölds stjärna. Med ett öga, mättat av samförstånd, möter han likväl Hjalmar Lennings blick från parkett, och ur denna tysta, blixtsnabba utväxling av ögonkast springer en gnista som viskar att det i alla fall var ganska annorlunda under den gamla goda tiden med Castegren, Svedberg, Karin Swanström, Wetzer och Signe Kolthoff. Men

var har nu sin smak och man skall inte störa herr Wallenskölds lyckostämning; ännu i natt skriver herr Lenning uppe på sin tidning att föreställningen hade ett nog så lyckligt förlopp. Ungdomens man och förkämpan för den nya tiden, Nils Lüchou i Svenska Pressen, anmäler i stället motsatt åsikt, och det är inte alltid lätt för allmänheten att tänka fullt klokt och riktigt i paradoxernas värld.

I repetitionsverkstaden: figurerna tillyxas. Vid regissörbordet Gustaf Nessler.

Det var alltså den inhemska och trohjärtade, den finlandssvenska Thalia som gick segrande ur den hårda maktstriden bakom kulisserna; nu bör, skulle man tycka, råda frid och fröjd bland artisterna. Låt oss ta rätt på hur därmed förhåller sig. Vi begagna oss av en mellanakt — under vilken tänkes förflyta ett år, så vi hinna med vårt värv, om vi skynda oss — och smyga genom direktionsens locus rätt in på scenen. Här möter en skådespelare i randiga ben och med ett franskt skägg som frodas i sin mastix; denne man kan vara Axel Slan-

*Albert Nycop och Göta
Grönholm i Hemmers
»Med ödet ombords».*

gus eller Albert Nycop eller Gunnar Wallin eller vem som helst, omöjligt att identifiera den gåtfulla personen. Lika gott, vi vända oss med fullt förtroende till detta vandrande, kostymerade begrepp och fråga efter regissören!

— Regissören, svarar begreppet ur sin mastix och skrapar sig bak örat. Tja, det är inte så gott att minnas vem som är regissören för närvarande. Kanske Adam Poulsen eller Helge Wahlgren eller Roeck Hansen eller F. Andersson. Någon är det!

Detta kan tyckas som ett svävande besked, men det innebär ungefär att den nya regimen inte förfogat över någon stadig fältherre. Man ansåg det på sin tid en smula upp- och nedvänt när den allra egnaste Thalia startade under dansk färla; sedan ha hennes stapplande steg styrts av milda stockholmska händer. Den nyss ur det främmande inflytandet befriade personalen kände sig måhända något förbryllad ännu i fortsättningen.

Emellertid bli vi i någon mån förhjälpna ur vårt dilemma genom att den artige Gustaf Nessler stiger fram, skrapar med foten och bugar:

— Förlåt, det är jag som är regissören. I varje fall den lyriske regissören, och är det något jag kan stå till tjänst med?

Glada och uppmuntrade be vi att få höra något om den allmänna tillfredsställelsen bland skådespelarna.

— Jag ber tusen gånger om ursäkt, svarar den

artige interlokutören, men min tid är mycket dyrbar och nu måste jag gå.

Men här utveckla sig de nyckfulla händelserna som på Pirandellos teater, och redan är det en

Hyn förvandlas.

ny person som hastar fram till oss, en tragedienne i svart hatt och svart promenaddräkt, vardagsklädd, osminkad, och det är den osminkade sanningen som talar:

— Det är om den allmänna tillfredsställelsen, hör jag! Jo den lämnar ingenting övrigt att önska, och se bara på mig! Ser jag inte blomstrande ut kanske, så tragedienne jag är, och utvilad! Man blir inte överansträngd, nej det blir man inte. I fjöl var det en roll som jag tyckte om och den var lovad åt mig, men så blev det gästspel och det kom en främmande aktris som tog rollen ifrån mig, och i år blev det också gästspel, så jag fick gå hem till barnen. O, nu ringer det, skådespelet börjar igen, jag skall hem och smälla opp en omelett, plikten kallar, adjö.

Just när vi skola avträda är det något som prasslar bakom en pelare av lärft. Det är Hamlets vålnad som blir synlig, spelad av Konni Wetzer med en piska i handen. Piskan höjer sig hotfullt och man hör vålnadens röst:

— Disciplin! Här ska bli disciplin!

*I artistfoajén: fr. v. Arvedson, Mary Johnstone,
Roeck Hansen, Slangus.*

Mellanakten är till ända, ett år har förflutit, och när skådespelet fortsätter befinna vi oss åter i salongen, omsvepta av den varma, stimulerande, odefinierbara

teaterluften. Där sitter Nicken Rönngren och ler sitt omärkliga segerleende och professor Wallenskölds kala, ädla professorshjäsna utstrålar på sitt håll en reflex av den allmänna tillfredsställelsen. Det svenska Helsingfors myser på parkett och rader. Skådespelet får makt över sinnena på båda sidor om rampen, författarordet låter ödet ta gestalt på scenen och tändar glimmande liv i de tusen ögonen i salongens mörker.

Sedan faller ridån, applåden kommer förtrollningen att brista och de tusen ögonen återfå sitt sanna, kloka och drömlösa uttryck. För den mest suveräna delen av publiken är emellertid inte dramat slut än, klimax återstår, och nu blir det möjligt att själv ingripa i händelsernas gång, nämligen vid teatersupén. Det bär av till Societetshuset eller Kämp, där hovmästarna redan stå och vänta på tröskeln, färdiga att buga i stoftet. Direktör Storm tågar in, bredbent och smokingsäker, åtföljd av fru, dotter och svägerska i festligt bara armar; det blir smörgåsbord, entrecôtes, en iskall coupe och extra kaffe att skölja ner sorgespelet med. Dottern sitter tyst och tänker på Gunnar Wallin som hon känner, frun

anmäler missnöje med hjälten och svägerskan anmäler missnöje med hjältinnan; direktören säger: Lindh var bra, tammefan om han inte var bra. Det var recensionen. Sålunda återhämtar publiken efterhand sina krafter.

Men var befinna sig skådespelarna och var återhämta de sina krafter? Man ser inte till dem på guldkrogarna och det beror på att de gått hem och lagt sig, vilket också kan vara ett sätt att finna vederkvickelse. Scenens konstnärer spela inte med i den sociala teatern hos oss, de låta inte se sig på restauranger, middagar och landshövdingskans five o'clock tea; de äro ett försynt och en smula undanskymt släkte med sunda och anspråkslösa vanor. De gå i sitt arbete och tjäna sina konstnärliga ideal i tyst hängivenhet. Det är intet tusandjävla teaterblod som springer med gnistor ut i fingerspetsarna och föranstaltar skandaler i familjerna. Egentligen har man inte heller råd att hålla sig med ett alltför ystert blod. Månadsgaget är knappast beräknat att omsluta en utesupé, för att endast nämna den detaljen. Teatern arbetar under hårda villkor, och det är lättare att vara åskådare och kvick och grym i kritiken än att spela hög och ädel norna med gnagande bekymmer i hjärtat. Så mycket mera sann och aktningvärd blir då varje tillkämpad konstnärlig seger.

För övrigt behöves det bara att man ser den nuvarande Thalia i historisk belysning för att hon skall vinna respekt för sin säkra hållning och sitt stadgade rykte. Om man från en utgångspunkt borta i 1700-talet låter blicken vila en stund på de yngsta adepterna, en May Pihlgren, en Birgit Hästesko, en Kerstin Lagus, så skall det framgå att dessa yttersta tiders knoppande

Fotografiskt impromptu: scenens barn i egna roller.

skådespelerska ändå är en helt annorlunda beskaffad social faktor än hennes syster för hundra år sedan. Den första allvarsamma teaternotisen i Finland går tillbaka till 1792 och återfinnes i Åbo Tidningar. På repertoaren stod Vestindiefararen eller Dygdens belöning, drame i tre akter av herr Björn; dygdens belöning förverkligades då i en tobakslada utanför Åbo. Det är över huvud märkligt vilken roll ladorna spelade i den finländska teaterkonstens historia. I Helsingfors huserade i tidernas morgon den Seyerlingska truppen i en lada på Kampen; och likväl var här fråga om ett så pass förnämt sällskap att Seyerlings yngsta dotter en vacker dag blev engagerad som guvernant på Hertonäs gård, så fin och väluppfostrad var hon. Längre fram i decennierna, efter 1812, fick Thalia förfoganderätt över en ändå ståtligare lada, tillhörig artilleriet och belägen på den oigenkännliga hage där nu Nylands regemente har sin kasärn. Men den stora skådespelarkonsten var i antågande, ledd av

Svenska teatern före Nicken Rönngren.

Jungfrun av Orleans i spetsen för en tysk trupp; detta skedde 1827 och då kunde jungfrun redan dra in i Nya teatern, det första Thaliatemplet på Esplanadtomten. Det var ett tabernakel av trä, salongen oeldad, publiken satt och huttrade i sina överplagg, men kände sig värmd i själen när Emilie Höggqvist uppträdde; vid seklets mitt gåvos här både Efter femtio år och Kung Karls jagt. Intresset för scenkonsten hade vuxit sig allt starkare, och 1860 kunde den nya teaterbyggnaden av sten invigas. Den 26 november 1862 inträffade här den stora, den största händelsen i den finländska dramatikers historia: Daniel Hjort uppfördes för första gången. Ett år senare härjades byggnaden av eld och förstördes i grund, men redan 1866 kunde man efter samfälliga uppoffringar åter inviga ett nytt teaterhus, detsamma som

består än i dag och som hägnat både skratt och snyftningar. Vilken mängd av vålnader inom dess murar, stelnade i hög och klassisk sorg eller förvridna i osaligt gyckel! Här ha getts både Regina von Emmeritz och Pombal och Jesuiterna (av K. Bergbom), Hamlet och Cyrano, Belsazars gästabud och Bror och syster; Konni Wetzter har debuterat här, Konrad Tallroth har gått Strindbergsvandringen till Damaskus, Valdemar Wohlström har mumlat dödgrävarens monolog, Axel Slangus har tumlat om som Per Gynt, Göta Grönholm har höjt sankta Johannas vita segerfana, Anni Sundman har glidit i Dödsdansens virvlar. Och Nanny Westerlund har dansat på rosor.

*

Den svenska allmänheten besöker gärna och ofta de finska teatrarna; isynnerhet under tidigare perioder var en finsk premiär en händelse också inom svenska kulturkretsar. Men fortfarande ser man på Nationalteaterns parkett här och där lätt igenkända svenska profiler.

Det är en annan stämning som böljar genom den finska teatersalongen. Vad nu särskilt Nationalteatern beträffar: publiken här är mera trygg och hemma-hos-sig, mindre festlig och högtidlig, mera satt och bredaxlad, mindre poserande och fordrande, mera demokratiskt enfärgad och trohjärtat okonstlad. Mera entusiasmerad också, lättare att locka till tårar och applåder. Och det mest utmärkande är att de finska åskådarna äro absolut solidariska med scenens folk, i lust och nöd, i vått och torrt, vad som än må hända på andra sidan rampen och hur det än må framställas. En finsk skådespelare be-

Finska Nationalteaterns salong.

höver aldrig frukta för att förgäves slå ut en patetisk gest; det svarar omedelbart från parkett och rad med tacksamma snyftningar. Och en grimas under det finska torparskäggets mastix utlöser lika omedelbart dånande skrattsalvor. Det är just som det bör och skall, publiken här har ett barns goda, bästa egenskaper, och en finsk aktör är en underbar trollkarl. I motsats till Svenska teatern har den egna, finska scenen burits av folkets förtroende och bevågenhet och danats stor i nationalkampens hänförelse. Det har en gång stått hård strid vid den finska skådespelarkonstens vagga, men det saknades aldrig hjältemod och framtidstro hos dem som ömsevis kämpade och vyssjade. Man slogs mot likgiltighet och fördom och spelade teater med brinnande hjärta. Nu har striden för länge sedan ändats med framgång och man njuter segrernas mätta ro. Det är själva truppen som

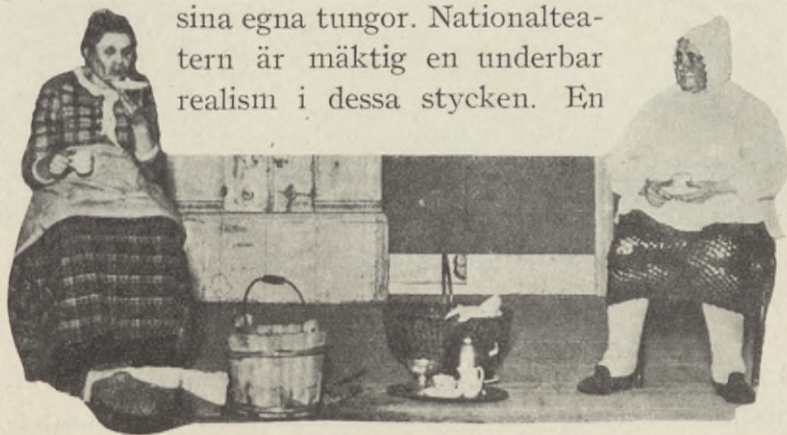
gör intrycket av en segrande trupp och gärna faller in i parademarsch och majestätiska later. Man skall se en klassisk pjäs på finska Nationalteatern och njuta av den frodiga och pompösa stil vari verket långsamt rullas upp; varje liten skådespelare är en fältherre i stor och tung rustning, och replikerna torna upp sig som i ett dovt och caesariskt vapengny. Men det är annat med

Finska skådespelarmasker.

publiken, den är långt ifrån mättad och blaserad, lever helt fången i illusionen och gråter blodstårar för en Maria Stuart med isterhaka. Lika tacksamt gripnen är åskådarmassan när teatern ger ett parisiskt salongsstycke med madame och mössjö omslingrade i ett lätt och flärdfullt erotiskt vågspel, ackompanjerat på Kalevalas dystert melodiska skogsspråk. Oförfärat spelas också Bernard Shaw och Oscar Wilde på de finska tiljorna; lord och lady ta sina avmätta steg på de nationellaste av alla bräder i världen.

Ursprungligast, friskast och mest gudabenådad är den finska teatern när den ger liv och gestalt åt ett finskt folkdrama. Det är Minna Canth eller Alexis Kivi man bör se. Då är det inga skuggor längre som befolka scenen, inte smink och puder, artificiella ansikten och förställda röster som förmedla dikten. Torpstugans eller bondgårdens egna atmosfär böljar över rampen och människorna gå på sina egna stadiga ben och tala med sina egna tungor. Nationalteatern är mäktig en underbar realism i dessa stycken. En

Två klassiska typer ur »Pastor Jussilainen».

åskådare förstår gott att det finska folket i egen person står som regissör bakom kulisserna. Det kan för resten ligga ett symboliskt sanningsvärde i detta uttryckssätt. Lusten för skådespel är djupt rotad i det finska bröstet, det spelas teater i varje kråkvinkel och varje by runt landet, i varje ungdomsorganisation, varje nykterhetsloge och varje arbetarförening.

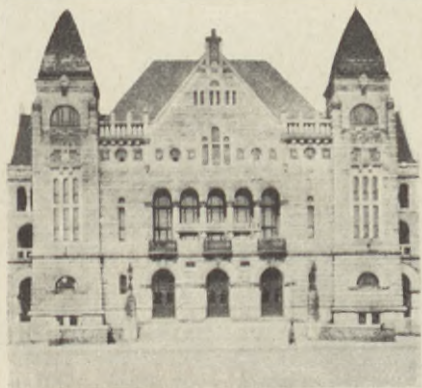
*

Mia Backmans trupp lägrad kring Mia Backman.

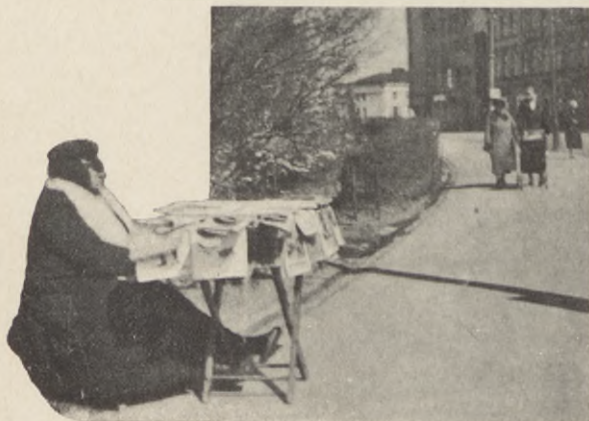
I en viss opposition mot den rikt utrustade och segerkrönte Nationalteatern står Kansan Näyttämö, en obunden, smidig och slagfärdig folkteater med modernistiska tendenser. Den är skapad av Mia Backman, och hon håller både regi och ekonomi i sin starka hand. Teatern arbetar i gamla studenthuset och förfogar över en relativt blygsam scen med begränsade resurser, vilket inte hindrar att den dristigt kastar sig över den mest krävande repertoar. Kansan Näyttämö har haft sin mission som den första förmedlaren av modern europeisk dramatik. Här har Pirandello i god tid utvecklat sina experiment och de nya tyska teaterandarna spritt sin stämning av skräck och spököde över det enkla folket från Broholmen och Sörnäs. När fasorna nått sin kulmen slår emellertid den käckta Mia Backman på sin gonggong och spelar upp en operett, vilket betyder en

ny rad av fulla hus. Hon står, som sagt, också för kas-
sans regi. Det är dessutom en särskild hemlighet med
Mia Backman: hon har en förmåga att stämma pressen
blid och omge sig med idel välvilliga recensentansikten.

Finska Nationalteatern

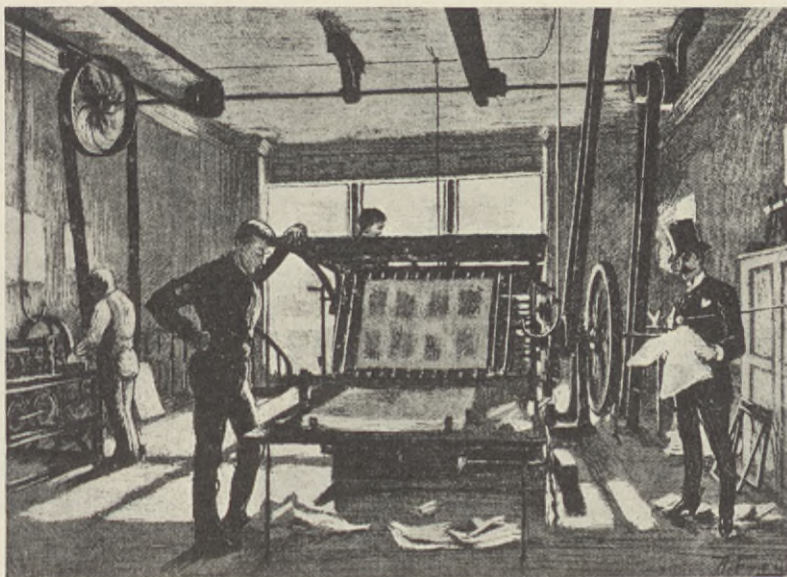
JOURNALISTER, FÖRFATTARE, KONSTNÄRER.

Pressen i Finland har under sin korta saga framför allt varit en politisk press, därmed avspeglade det centrala medborgarintresset. Den egentliga kulturtjänsten har nödgats stå tillbaka för språkstriden, Rysslandskampen och den sociala fejden; det har alltid varit fullt krig, än på den

ena fronten, än på den andra, och alltid ha vågorna gått höga inom spaltlinjerna. Medan stormarna rasat ha åtskilliga tidningsföretag lidit haveri, undan för undan och inte minst på det finlandssvenska hållet.

Endast Hufvudstadsbladet har framgångsrikt och med växande välbefinnande gått igenom alla skiften och allt mera fått karaktären av en orubblig institution. Det är märkligt hur tidningspolitiskt skickligt August Schauman från början lyckades lägga upp sin tidning,

Hufvudstadsbladets tryckeri i sin linda.

så att den med en ormtjusares blida locktoner lyckades fånga och binda den borgerliga psyken i svenska Finland. Utan allt tvivel är det just Hufvudstadsbladet som är vårt mest egna ansikte, i sin brunhyade godmodighet, sin buttra indolens och sin ohåga för att besluta sig för ett alltför bestämt och till äventyrs skräckinjagande uttryck. Inte så att förstå, som om inte tidningen med stor sakkännedom och övertygelse förfäktat de olika ståndpunkter den i olika perioder upptagit som sina; att ihågkomma är till exempel den långa och uthålliga polemik tidningen förde mot *Novoje Vremja* och hela den ryska argumenteringen, därvid troget och modigt företrädande den allmänna opinionen, vilken blott i något enstaka fall fann sig besviken. Och allt som åren gått har tidningen allt mera vuxit sig in i det allmänna

Nya Pressens redaktion: Axel Lille talar förstånd med herr censorn.

medvetandet såsom ett outhärligt företag, och samtidigt har bladet också allt mera medvetet vinnlagt sig om att befästa detta förtroende. Sålunda har tidningen under växlande konjunkturer och under hägnet av olika innehavare alltjämt fullföljt en vägledande idé, om den också skenbart kunnat tyckas stå till varierande åsiktsriktningars förfogande. Återkommande ledstjärnor ha varit konservatism i socialpolitiska ting och liberalism i språkpolitiska, en till synes oväntad kombination, som emellertid haft sin motsatta motsvarighet i det finska presslägret. Dock har det även funnits tider då den sociala högertonen förbundet sig med en viss högdragen svenskhetsdeklamation, såsom när tidningen arbetade i det gamla svenska partiets tjänst, i stundom ganska irriterad polemik mot den ungliberala Helsingfors-Posten, Julius Hirns och Gustaf Mattssons organ. Men förr eller senare har man återvänt till de mjuka greppen i

språkpolitiska affärer. Helsingfors Dagblad dog ingalunda med Helsingfors Dagblad; det är, tidningshistoriskt sett, i långt högre grad Nya Pressen och dess svenskhetssuppfattning som fått vika från arenan.

Svensk radikalism har aldrig riktigt kunnat myntas ut som journalistisk affär; Hufvudstadsbladet utgör i detta stycke ett slående, ehuru indirekt bevis. Sakförhållandet kan ha sin förklaring i att tillräckligt viljestarka journalistiska idébärare icke stått till förfogande för den mera betungande hållningen, men den enkla sanningen kan också vara den, att djupt

Uppbåd av tidningspojkar när världskriget bröt ut.

i det finlandssvenska folklynnet bor en åstundan att få leva i fred för alla obehagliga påminnelser om morgondagens tillvaratagande. Om så förhåller sig är Hufvudstadsbladet, mindre genom sin dagspolitiska formulering än genom sin fortsatta och allt mera säkrade existens, ett ovärderligt tidsvittne. Tidningen har haft det goda vettet att aldrig låta förleda sig till någon överilning, vare sig i fråga om entusiasm eller nedgörande kritik; men den har stannat kvar på skansen, tjänande de svenskes sak genom att samla motståndarnas pilar i sitt breda bröst.

Hufvudstadsbladets betydelse för genomsnittshelsingforsaren — enkanterligen den svenske, men tidigare

Interiör från Helsingin Sanomats redaktion.

också den finske — har varit oerhörd. Han har år efter år börjat sin dag med Hufvudstadsbladet på sin säng; eller om han törhända börjat sin dag först på sitt kontor eller sitt ämbetsverk har tidningen även då varit det första instrument som öppnat hans ögon ut mot den vaknande världen. Man får den rätta bilden av morgon- och förmiddagstimmarnas godlynta svenska Helsingfors genom att tänka sig det färska, prasslande, vänligt gråskiftande tryckalstret i tusen sinom tusen lojala och kunskapstörstande medborgarhänder. Och i det de innehållsrika sidorna långsamt och betänksamt vändas en efter en, inympas dagens världsåskådning i allas sinnen, de rikas och de fattigas; ty det märkliga med Hufvudstadsbladet är att det utgör hela det svenska samhällets enda tidning, tjänande det eventuella bildningsbehovet i alla lager och förmedlande de riktiga åsikterna åt alla parter. Kanske knyter det sig till någon knotig gensaga

*Redaktionskonferens på Hufvudstadsbladet.
Fr. v.: redaktörerna Norrmén, Kaján, Holmström, Sjöberg,
Anderson, Dahl, Valros.*

någon gång på någon mindre betydelsefull del av prenumerantstocken, men i regel är tillfredsställelsen allmän.

Hufvudstadsbladet har sålunda utvecklat sin egen tidningstyp; och det förtjänar observeras hur denna, isynnerhet i ett tidigare skede, utövade ett fascinerande inflytande på de finska pressföretagen i Helsingfors, Helsingin Sanomat och Uusi Suomi. Den svenska kollegan fick gälla som ett bjudande journalistiskt prejudikat, i fråga om den typografiska uppställningen, notisernas fördelning i regelrätta avdelningar och själva fraseologin i det polemiska tankeutbytet. Det dröjde länge och väl innan den modernt utrustade Stockholmspressen färgade av sig en smula på teknik och stil hos det närboende fria ordet i Helsingfors.

Ett besök i Hufvudstadsbladets nya palats ger den livliga bilden av en stor tidning i dess intensiva arbete.

I redaktionsvåningarnas celler samverka hjärnor och skrivmaskiner i kulturens offertjänst, och de imponerande tekniska avdelningarna kunde tillhöra en storstadspres. Sättmaskinerna slamra forcerat, gjutande manuskriptbladens ivriga och flämtande meddelsamhet i typernas fasta form. Där är ett luft-reportage av tidningens flygande medarbetare, berömd i journalistkretsar på grund av sitt jordbundna yttre, sitt flegmatiska skick och sin olust för att ta ett enda överflödigt steg; men han är pigg som ingen att gå till väders och han har gjort fullt kontinentalt flygreportage, ofta förbundet med åtskilligt omak och ansenlig personlig risk; arbetsfördelningen vid tidningen är noggrant genomförd, och vår man befattar sig uteslutande med händelser i luften och den högre diplomatin. Där är vidare kåseriet för dagen, berörande frågan huruvida helsingforsiskan saknar mentalitet eller icke och levererat av mångårig lösnnummerköpare och bekymrad familjefar till bladets spalt för spe och spratt. Där är riksdagsreferatet med sin ökentorra och ändlösa terräng, avsedd att pröva läsarens förmåga i längdhopp; handelskammaren och barnmorskemötet, knivskärningen för dagen och chaufförmordet i går, fascistgeneralens tändande tal och eldsvådan i förstadens arbetarkvarter, sportredaktörens travartips och chefredaktörens åsikt, alltsammans sluka sättmaskinerna med samma välvilliga intresselöshet och stoiska godmodighet. Tekniska redaktören tågar in, midnattsblek men majestätisk, och gestikulerande inför ombrytaren smäller han upp första sidan, som inom sin sammanträngda ram skall ge en bild av världen just nu med alla dess obligatoriska katastrofer och lika

Kafferrestaurangen i Uusi Suomis redaktion.

obligatoriska ljusningssymptom. Då ha redan redaktionscellerna efterhand avfolkats och skrivmaskinerna tystnat. Endast den blide teaterrecensenten sitter ännu lutad vid sin gröna lampa, sin pilsner och sin smörgås, sålunda plikttroget fullgörande sin viktiga kulturmission i det han lägger sista handen vid den uppmuntrande analysen av den främsta karaktärsskådespelerskan på orten.

Vad det sålunda i sin födslosmärta liggande tidningsnumret eventuellt kan innehålla av polemiska synpunkter är i denna nattliga timme redan vederbörligen tillrättalagt och med harm tillbakavisat på de båda andra officinerna, där de mera finsksinnade sättmaskinerna med enahanda entusiasm arbeta till förmån för världens framåtskridande. Ehuru sålunda förenade genom likartade intressen leva de båda språkgruppernas

*Från journalistförbundets
kurser för pressens män.*

journalister i en viss isolering från varandra och råkas tämligen sällan på dagens mötesplatser. Det finns ju en gemensam yrkesorganisation, Finlands journalistförbund, men detta sammanför blott en del av parterna och blott vid mera solenna årshögtider, och dylika inträffa, Gud bättre, blott någon enstaka gång om året. Över huvud äro tidningsmän i Helsingfors numera ett mycket splittrat släkte, och den tiden är längesen förbi då man såg dem dra fram i fruktad flock genom stadens bättre näringsställen. Man samlar inte längre notiser vid allmänna smörgåsbordet och man uppsnappar inte det avgörande politiska visdomsordet vid en halv Grönstedts blå; händelsernas tyngdpunkt har förflyttat sig någonstans ut mot mera spartanska domäner.

De svenska journalisterna ha icke heller inbördes något synnerligen livligt umgänge. Idéerna sovras och slipas inte längre under nattliga fältslag, såsom fordom-

*Svenska publicistförbundet vid sin påskmåltid;
 red. A. Frenckell vid bordsändan, mag. G. R.
 Snellman längst t. v.*

tima under Nya Pressens och Helsingfors-Postens baner. Julius Hirn träffas inte längre i inre Kapellet, utstrålande klokhet och godmodighet från sitt väldiga jag; Elias Lodenius' långa och vänsälla person dyker inte upp vid midnattstimmen, meddelande sin allvarssyn på tidens frågor; och det finns intet Catani dit Gustaf Mattsson — som inte heller finns — skulle skynda in efter stadsfullmäktigsammanträdet för att kåsera om Hagnäs hallar och den kemiska människan; de två pelarna i Svenska Pressen, Edvin Rautell och Max Hanemann, ha allt som åren lidit begynt linda sina sarkasmer i bomull, därtill ilande till sina respektive hem strax vid skymningens inbrott.

Endast när det stundar till påsk i världen börja de finlandssvenska journalisterna leva upp. Då bjuder traditionen att Finlands svenska publicistförbund samlas till årshögtid. Det är ungefär den enda gången på året då de svenska tidningsmännen se varandra, men de

göra det då i så mycket högre grad. I ett tidigare skede försiggick sammankomsten gärna i Societetshusets trettifemman, och vid middagsbordets anka dominerade förbundets dåvarande ständige sekreterare, G. R. Snellman, Tatta, hög, grå, mäktig och jovialisk. Och genom alla öden har A. R. Frenckell höjt sitt burgunderglas, alltid lika vältaligt och elegant, om han sedan adresserat sig till någon av de närvarande eller till ett journalistiskt ideal i allmänhet. Landsortspressen har anförts av Einar Holmberg i Åbo Underrättelser; han har den avundsvärda talangen att ge huvudstadskollegerna svar på tal i form av rungande solosång. Numera äro de givande och glada årsmötena förlagda inom Svenska gårdens murar och ha väl i någon mån fått en förändrad prägel på grund av gällande lag rörande glada sammankomster. Men alltjämt höjer A. R. Frenckell sitt slipade glas och Einar Holmberg svarar med Båkländets vackra Maja.

I full frihet uppträda de svenska journalisterna numera endast om somrarna, och det sker på en ö i havet. Det berömda sommarhemmet befinner sig på Estholmen, halvannan timme ut i västra skärgården. Här njuta pressens män en alltför välbehövlig vila, och de göra det i paradisk indolens, lika obesvärade av telefon och skrivmaskin som de första människorna. Barfotade kåsörer och artikelförfattare i fikonalöv lustvandrar på havsstranden, plockande musslor och småsten, medan en av pressens misantroper skjuter till måls med en muserpistol. Den unga, hårt prövade litteraturkritikern vilar sina lemmar i en hängmatta, vaggad av eftermiddagstidningens teaterrecensent, som uppstämmer Fridas visor. Denna hälsosamma idyll pågår ända tills den

omgivande villa-
bosättningen plöts-
ligt sänder sin
kvinnliga ungdom
på besök, då pres-
sens gentleman,
legationsrådet, has-
tigt purras där han
vilar i en av kojerna
och skickas ner till

Start till maratonloppet Estholmen runt.

bryggan för att vara älskvärd och representativ med
sina välpressade, bländvita byxor och sitt vinnande
småleende. Längre fram på sommaren föranstaltas
kräftkalas av andens fria folk och då lysa lusteldar
på stranden och spraka raketer i skyn så att den
enkla fiskarbefolkningen och sjömännen på havet få en
levande föreställning om pressens makt.

Men när hösten är inne befinna sig ljusets riddersmän
åter i förskingringen; Helsingfors är en liten stad och
äger dock en underbar förmåga att uppsluka och sprida
åtskils sina invånare. Det finns till exempel en icke ringa
kontingent av svenska författare i Helsingfors, vilka
likväl i regel leva i lycklig okunnighet om varandras
existens. Formellt sett finns det ändå ett sammanhål-
lande band som heter Finlands svenska författar-
förening, och denna har ju också haft sina livligare
perioder med talrik och entusiastisk anslutning till
möten och fester.

Föreningen grundades i ett relativt lyckosamt tids-
skede — det var i gryningen efter världskriget — och
hade som närmaste yttre motiv för sin tillblivelse den
då förestående nordiska författarkongressen i Köpen-

hamn. Det konstituerande mötet försiggick i Stenmans konstsalong, som i denna förhistoriska och idylliska tid bebodde en våning — och icke ett palats — i gården Skilnadsgatan 7. Här satt Emil Hasselblatt vid ordförandebordet och ledde förhandlingarna med tillhjälp av en distingerad och samtidigt ytterst bestämd klubba. I en cirkelrund framför honom sutto Finlands svenska författare, ledigt tillbakalutade mot konstsalongens antika stolar; där var Bertel Gripenberg,

Sommaridyll med tre författare och Lucifers redaktör.

Hjalmar Procopé, Runar Schildt. Och i skydd av en pelare stod Mikael Lybeck, spejande och livligt gestikulerande — blicken oroväckande skälmsk bakom pincenén. Tack

vare sitt trötta öra var Mikael Lybeck befriad från att uppfatta det historiskt seriösa och djupt allvarstunga draget i de utdragna förhandlingarna och hans enskilda konversation rörde sig om vardagligare och verkligare ting, sådana som i regel ligga en författare närmare om hjärtat. Utan att han själv hade en aning om det blev han i denna förbiglidande stund vald till den nya föreningens första hedersledamot. Samma märkliga förmån tillerkändes även Werner Söderhjelm, som ådagalagt mycken nitälskan för författarföreningens tillblivelse i det goda syftet att få till stånd en regelrätt representation vid Köpenhamns-mötet.

Författare och förläggare.

Den svenska författarföreningen var alltnog bildad enligt alla konstens regler, och de sålunda genom ödets vindkast sammanförda skalderna och prosaisterna beslöto att omedelbart högtidlighålla den glädjande tilldragelsen vid en nattlig sexa. Att denna fick ett livligt förlopp förtjänar intet särskilt påpekande. Mikael Lybeck underrättades nu högt och tydligt om sin nya värdighet av hedersledamot, ett meddelande som kom hans nyss så livfulla och ungdomsfriska anlete att stelna i uppriktig sorg inför detta hotfulla och främmande perspektiv av social uppskattning; det tillhörde Lybecks vackraste egenheter att vilja leva och verka i en luft av intellektuell klarhet och i en spartansk ensamhet. Men han bragtes i jämvikt igen när Hjalmar Procopé i ett benådat ögonblick stämde upp en av sina små bordsvisor

i tolv strofer. Bertel Gripenberg diskuterade världsgåtorna från kennelsynpunkt och Runar Schildt hade ännu en av sina gossaktigt sorglösa kvällar.

När i sinom tid Stenmans konstsalong blev Stenmans konstpalats förlade också författarföreningen sina sammankomster i de nya och — från republikansk synpunkt — majestätiska salarna. Skråets fåtalighet framträdde emellertid på ett ödsligt humoristiskt sätt i den anspråksfulla omgivningen. Där satt Arvid Mörne eller Gunnar Castrén vid ordförandebordet — en imponerande gestalt i bägge fallen, låt så vara — men så var det Hagar Olsson i en oproportionerlig fåtölj långt borta och Henrik Hildén i en annan fåtölj vid motsatta väggen och Jarl Hemmer i en återigen oproportionerlig fåtölj mitt på golvet och slutligen, om lyckan var god, Gustaf Alm, visserligen i upprätt ställning invid väggen, men begravnen i skuggan mellan tvenne fönster.

Detta var ungefär vad man kunde kalla ett månadsmöte; det har behövts en ädel energi av ordförande, sekreterare och skattmästare för att hålla ihop det hela, närmast i det lovliga syftet att förvalta de pund som utifrån tillfallit den häpna föreningen, vilken har att fördela stipendier ur Ahlströmsfonden och fungera som disponent för skaldehemmet i Borgå. Om föreningen sålunda för närvarande inte kan blåsa samman någon uppfriskande och intellektuellt rörlig societet, så har den i alla fall sin tysta och allvarsamma mission. Den förblir likväl ett representativt organ, och när någon av de stora nulevande, Hjalmar Söderberg eller Fredrik Böök eller Selma Lagerlöf, fyller år kan man vara säker på att det går ett hjärtligt och sirligt format hyllningstelegram ut från denna lilla vakna krets.

Författarmödans resultat på Akademiska bokhandelns disk.

Tiden går nedstämmande och dämpande fram över de fordom muntra och sorglösa sällskapen. Det en gång för sin ungdomsfriskhet och sitt spelande lynne berömda Konstnärsgillet har inte velat och kunnat upprätthålla sina traditioner in i en fattig och mulen nutid. Och det kan vara så gott. Själva verkligheten har fått en starkare verklighetsprägel mot förr. Salongsskimret kring Edelfelts tinning har bleknat och den nationella romantikens gloria över Galléns peruk har sett sina bästa dagar. Konstnären är inte längre ett underbarn, omhuldat av damer och mecenater; det solsken han skall leva på får han tillhandla sig på en automatrestaurang för sin knappa penning.

Allmänheten har haft en del svårigheter att övervinna när det först gällde att finna sig till rätta med den nya konstnärstypen. Den nye målaren var själv utbruten ur vardagen, och hans tavlor strävade att

fånga skönheten i denna vardag. Efter Gallén, Järnefelt, Enckell följde T. K. Sallinen och Marcus Collin. Arbetet drog in i konsten; arbetet och arbetets folk, knotigt, härjat, oromantiserat. Målaren var inte nödvändigtvis världsmannen längre; och när Sallinen första gången i sin gråa vadmal stod på Konstnärsgillet's tröskel steg det ett sus av häpnad och förskräckelse från klungan av gillet's sopra damer. Där stod den nya idén på tröskeln, med knäveck och dammiga skor, tvär och kantig i laterna och med oslipad tunga. Men målarögat fanns där, och en glödande intensitet i detta målaröga.

Man kan förstå att Sallinen och hans kumpaner ställde till åtskillig förargelse i gillet. Det var inte bara deras yttre person — deras alltför måleriska yttre person — men de satte också i gång med en sorts opposition mot de tidigare maktägande. Det tillkommer ju varje nytt konstnärssläkte att nedlägga en kraftig gensaga mot alla något äldre herrar och alla deras åtgöranden. Detta var just vad Sallinen, Ruokokoski, Heikki Tandefelt och många fler gjorde så ofta ett tillfälle yppade sig, och de sågo nog till att tillfällena yppade sig. Kampen gällde hela förvaltningen av gillet's angelägenheter, fördelningen av stipendier och principerna för nyinköpen till Ateneum.

Sanningen att säga torde världen aldrig ha skådat en mera rättfram och osminkad opposition, naiv och robust, stundom rent klovnartad och parlamentariskt oskicklig. Det var Ruokokoski som var klovnen; hans skolning som debattör lämnade ovanligt mycket övrigt att önska och om han någon gång gjorde ett oförglömligt intryck på församlingen var det i sin egenskap

Konstnärsgillet, målning av Antti Favén.

av naturbarn. En gång företog han sig att göra ett inlägg i debatten med tillhjälp av ett musikinstrument — han var virtuos på munharmonika — och det ledde till att han blev stilla men bestämt avförd från skådeplatsen. Hans kollega i skönhetens grymma värld, herr konstnär Sallinen, blev rörd till tårar och anmälde sin solidaritet genom att resa sig och gå. Församlingen drog en suck av lättnad. För tidigt likväl. Ty där var en som stannade kvar. En, men ett lejon. Detta lejon var Heikki Tandefelt, numera riksbekant intendent för Sveaborgs historiska minnesmärken. I Tandefelt hade den unga generationen en intresserad och kyligt kalkylerande strateg. Han förberedde de avgörande voteringarna genom långvarigt och skickligt undermineringsarbete, och varje gång han vid mötena bad om ordet förstod man att nu voro nya anslag å bane. Tandefelt framlade sin mening med en värdig ton och en episk bredd i föredraget, men

där gömdes broddar i hans iskalla tunga. Ett humoristiskt inslag i Konstnärsgillet's saga, hela denna karska brytningstid.

Efterhand ha de nya begåvningarna fått sin vilja igenom, de ha satt in sina män på förtroendeposterna och över huvud segrat så grundligt som ungdomen plär segra, vilket betyder att de inte äro så synnerligen unga längre. Konstnärsgillet har allt mera förlorat karaktären av en glad arena och blivit den allvarsamma förvaltaren av rent fackliga angelägenheter, särskilt målarnas och i någon mån skulptörernas. Dessa sistnämnda ha dock numera sin egen förening, framstampad av Ville Vallgren och ledd av hans ivrigt gestikulerande hand. Gillet sammanför inte längre skriftställare och tiljornas konstnärer; endast årshögtiden den femte februari firas fortfarande med allmänt kulturellt uppbåd och under solenna for-

det till sagon av stada vältalare för att spriver Topelius' gamla stif-

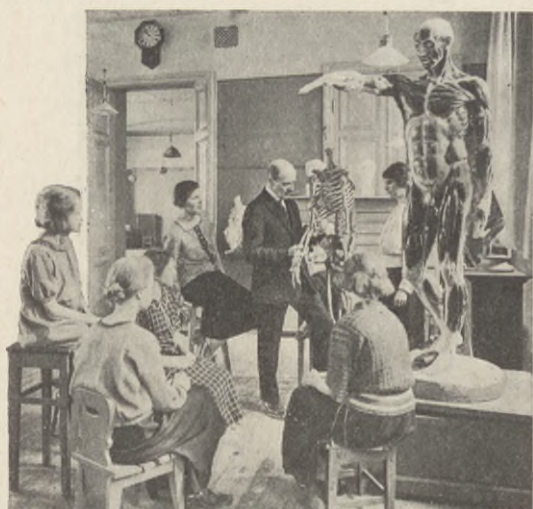
mer. Då hör ken att nådens ansedd är tillkallad da glans ö och Edelfelts telse.

KONST, OLIKA SLAG.

Det kom en entusiastisk, långhårig yngling från landsorten, han lämnade sin handväska på huvudstadens bangård, störtade upp till Ateneum och anmälde att nu ämnade han bli konstnär. Herr Uno Alanco, den underliga målarskolans föreståndare, strök sina fingrar genom ynglingens stripiga lugg och blickade granskande in i de troskyldiga, blå ögonen från landsorten. Jaha, sade han, det går kanske för sig, herrn har ju talang, det ser jag på håret. Så börjar vi då, var god och sitt ner, det första året ritar vi gipser.

Och nykomlingen med talangen i håret börjar sin långa, mödosamma gesälltid i den leende konstens

*Kvinnliga konstdepter studerande
Människan.*

dystraförgårdar. Först får han som sagt dväljas bland de gamla, klassiska gipsgubbarna, och det är nästan som att ta om gymnasiets rittimmar på nytt. Han lär sig hata herr Homeros och alla dennes kolleger; det går tiotals år innan han ånyo kan nalkas den grekiska skulpturen och upptäcka dess behag. Men om hans brinnande konst-

närssjäl inte slocknar ut under kolteckningens sot avancerar han omsider till färg och palett och sitter inför påklädd modell. Gör han så framsteg glider han småningom in i den drömda högtidsstund då han för första gången får måla naket; då känner han sig redan som en man i vardande, han mäter modellen med sin spejande konstnärsblick, smäller därpå upp anatomin i kol, fixerar ranglet och dess konturer, och nu griper han till färgerna! Artisttemperamentet slår gnistor ut genom hårspetsarna, men han bemästrar den inre elden så han inte sprakar i väg utan äntligen kan visa vad han duger till. Med raffinerad känslighet kan han förnimma oljan simma kring penseln, och nu slår han till med tre färgklickar på duken för att markera utgångspunkterna i den vardande kompositionen. Raskt stryker han rosa på kinderna som ansiktets första livs-

Eva poserar i Fria akademien († 1916).

impuls och därpå fäster han en annan centralfärg längre ner, på axeln — violett. Sedan antyder han benen i grått! Inspirationen griper honom och han har fullt klart för sig att han skall skapa en sällsam och fascinerande symfoni i rosa och grått. Medan han ger sig hän åt sin ingivelse känner han plötsligt en klapp på axeln, det är hans vänlige lärare, Marcus Collin, som på detta tystlåtna sätt manar honom att vara vid gott mod. Det kan också hända att Marcus Collin tycker det är gry i pojken och ställer till rätta några ackord i den maktpåliggande symfonin. Det ser lovande ut, säger den gode läraren, min unge vän har de riktiga greppen och blir nog en stor konstnär en dag, det betyder att min unge vän har att emotse en tung levnadsdag, så vi får väl lov att gratulera då, håhå jaja.

Den unga konstnärsgenerationen har under tiden gjort sig förtrogen med alla vinklar och vrår inom Ate-neum och bildat sig en egen åsikt om de till sitt värde

Måleriskt i målarskolan.

tämligen varierande konstskatterna i vårt anspråkslösa nationalgalleri. De fördomsfria adepterna se med friska och nya ögon på de gamla dukarna, och när allt kommer omkring är deras oförfalskade synsinne inte att förakta. Vi göra rätt i att följa med på en blixtsnabb rundtur genom de brokiga våningarna.

Man tågar patriotiskt andäktigt upp genom Ate-neums höga och klassiskt högtidliga trapphallar, betalar sin entré och befinner sig i det första utställningsrummet med dekorativa väggmålningar högt uppe under takfrisen; de härstamma från Finlandsexpositionen på Parisutställningen och det gör ont i nacken att betrakta dem alltför ivrigt. Vilsammare är att låta blicken glida över skulpturverken som möta vid besökarens första steg. Här ha vi Ville Vallgrens ädelt vackra Kristus-huvud, Väinö Aaltonens konstnärligt fasta Wester-

holmbyst, Felix Nylunds romerskt manligt modellerade porträtt, Faffan Janssons fina Cavénhuvud och Eemil Halonens flicka i marmor; vidare ett par marmorstycken ur Rodins verkstad och Rodins Balzakhuvud i brons, inte större än en näve.

Med friska krafter stiga vi över tröskeln in i den stora salen

som utgör mausoleet över det nationella uppvaknandet på åtti- och nittitalen; det kan inte hjälpas att åren förtagit mycket av det första skimret över dessa delvis tunga och pretiösa väggar. Axel Gallén dominerar med sin nationella naivism uttryckt i stora färgflak med grova konturer omkring det urkraftigt menade, kärva innehållet; en främling betraktar Kullervo och Lemminkäinenens moder och stannar onekligen i begrundan. Men där har på senaste år dykt upp ett ungdomsverk av Gallén, en naken modell sittande på en soffa, glad och sinnligt levande i huden, en liten stark och måleriskt fångslande duk, som på moraliska grunder varit undanhållen allmänheten och decennium efter decennium i all stillhet bevarats i direktionsrummet som ett kuriosum för de estetiska finsmakarna inom Konstföreningens ledning. Den med känslans intensitet och

Skulptur och skulptörer (Felix Nylund t. h.)

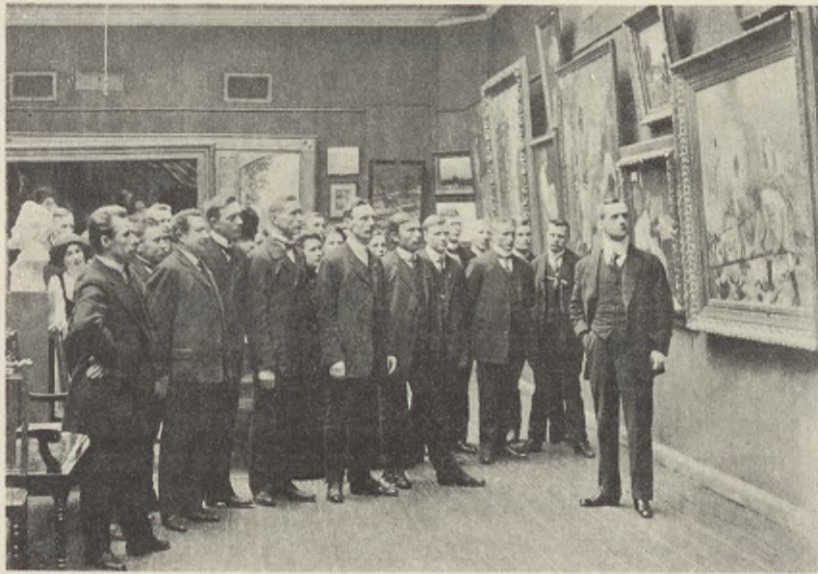

Edelfelt förblir Edelfelt.

finhet målade ungdomsduken strålar med dagens friskaste färg och överlever otvunget det programmatiska och manierade. För övrigt bekräftar en rundblick över salen att Edelfelt förblir Edelfelt; han är den han är utan falska attityder. En stilla vandrare gör halt vid Helene Schjerfbeck's Konvalescent från åttitalet.

I franska rummet lyser Gula huset av Cézanne, en av pärlorna i Ateneums samlingar och den duk inför vilken alla unga konstnärsögon fastnaglas i grubbel över konstens hemlighet, hur det är svårt och hur det är lätt och hur det är lycksaligt att måla. Där är också en van Gogh, Bygatan, med några underbara färgfläckar; den duken köptes på sin tid för Ateneum av Edelfelt som förstod konst — här må i förbigående erinras om att det allra först var Edelfelt som gav stöd och uppmuntran åt Rissanen, när andra gycklade med den ursprunglige och egenartade målaren.

Låt stegen föra snabbt genom det ryska rummet med dess brutala färgsaker, okvalificerade för ett galleri; vi

Ateneums intendent Torsten Stjerschantz i spetsen för en trupp konstlškare.

skynda direkt till salen med Eero Järnefelts och Magnus Enckells bästa ting. Här hänger Järnefelts underbara Mathilda Wrede-porträtt, mystiskt besjälad och realistiskt nästan påträngande på samma gång. Av Enckells dukar gör ett konstlöst avfattat stilleben ett starkt intryck, korgen med strömmingarna, en dikt i gråblått och silver. Och Albert Gebhard lever för alla tider bara genom sin ungdoms mästerverk, Värnlös, den skenbart fattiga och färglösa duken som griper med makten av sin stillhet och sin religiösa underton. I samma rum möter Gabriel Engbergs Älven, ett uttryck för landskapets egen ordlösa mystik och smärta. Den kanske förnämligaste inhemska figurtavlan i Ateneum är ett porträtt av Hugo Simberg, Faster, i anspråkslöst format men inträngande som människoskildring.

Den cirkulerande strömmen av besökare föres nu ner i galleriets trapphus, och här kan åttitalets Gallén studeras i en serie smärre landskapsdukar. I samma format återfinnes Westerholm, med sin naturliga naturuppfattning, hurtigare till sitt väsen och utrustad med mer brio än Järnefelt, som är den inåtvände och spekulative landskapsmästaren, ofta drömmande vid sin pensel; man kan gärna stanna vid och anamma den senares små gouacher i grått och gråviolett. Den som vill syna gamla saker i sömmarna har tillfälle att fördjupa sig i A. von Becker och K. E. Jansson.

I följande sal har dagens skapande och strävsamma konstnärsgeneration stämt möte. Marcus Collin blottar sitt kärva kynne i Begravningskalas och Skördefolk, Mikko Oinonen företer ett lysande färgspel i sina Kantareller, den veke och musikaliske Alvar Cawén omsluter betraktaren med sin egen stämning, Uno Alanco ger sin spröda förnimmelse en matematiskt fast utformning och Ragnar Ekelund med sitt stilla, skenbart fantasilösa kynne målar oupphörligt det outsägbara, i oändlighet återkommande till samma motiv tills den måleriska uppgiften är löst. Från sin egen stora vägg talar T. K. Sallinen med sin själs våldsamma och upproriska språk, vilket ändå alltjämt förblir konstnärligt bemästrat och därigenom får karaktären av en djupt mänsklig förkunnelse. Konstnärens Hihuliter, tidigare en omstridd monumentalmålning, intar nu sin trygga rangplats som det starka och levande ordet i tidens måleri.

Galleriets kloka trappuppgång för nu upp från de levande till de döda, men det är inte sagt att intrycket därför blir mera rofyllt och helt. I gångna tider hade

Det var en gång en sträng intendent.

nämligen Ateneum det riskabla nöjet att av sina ivriga gynnare mottaga en del heterogena donationer, omfattande s. k. gamla holländare, vilkas konstvärde icke alltid stod i riktig proportion till det odisputabla dammhöljet. Det har blivit de senare årens intendenters förbehållet att företa osentimentala utgallringar bland det ärorika bråtet, och härvid har det mesta hamnat på vindarna. Genom en lycklig slump har dock en och annan förnämlig duk smugit sig in bland de gamla herrarnas konstgåvor. Där är sålunda en liten värdefull skiss av Bouchet. Vidare upptäcka vi några småmästare, föraktade på sin tid men på nytt hävdande sig genom det som är ovanskligt i all konst, det okonstlade draget. En sällskapsbild av Ludolf de Jonghe kunde gott hänga i Louvern; märk ytterligare det lilla franska barnporträttet från 1500-talet, vilket katalogiserats som 1600-talsmålaren Eglon van der Neer, tvenne utmärkta stilleben med vinglas och frukt, vilkas mästare man icke lyckats uppspara, den förträffliga lilla Cranach och den

Fältherrn i verksamhet.

strålande skissen av Sebastiano Ricci, föreställande Sabin-skornas bortrövande. Bland de många beaktansvärda porträtten observeras en ypperlig Breda, föreställande Gustav III:s Mamsell Hagman. Besökaren har också haft tillfälle

att studera Isac Wacklin, som jämte Elias Brenner är vår ende konstnär från 1700-talet att räkna med; Wacklin är företrädd av två ytterst karakteristiska porträtt i en egendomlig, fascinerande gröngul ton. Bland galleriets nyförvärv från senare år bör nämnas en utomordentlig Terborch, kanske ett av mästarens bästa verk och säkert den mest representativa gamla tavlan i Ateneum.

Vår snabba rundtur för oss nu till salen med gamla finländska mästare. Lauréus hänger med flera representativa och duktiga verk, Holmberg utfyller en hel vägg och man är glad åt att han blivit så pass fullständigt inköpt, av Becker finns en makalös gatubild från Paris och Fanny Churberg tvingar till sig åskådaren genom naturmystiken i sina landskap och den måleriska intensiteten i sitt stilleben med rökt fisk och blomkål. Och den trevna stämningen från det finländska måleriets klassiska ålder förfullständigas av den gedigna utstrålningen från Lindholms och Munsterhjelm's kollektioner.

Programmet kräver ännu en visit i gravyrkabinettet, där den sanne konstpatrioten kan yvas över en imponerande samling falska Rembrandt. Då är också det stolta nationalgalleriet hedersamt avverkat, vi störta nedför trapporna och kunna åter andas den friska ökenluften över det ändlösa Järnvägstorget.

*

Artistpojken från landsorten, han med det talangfulla håret, knogade plikttroget i målarskolan i Ateneum och suckade sig småningom genom alla dess stadier. En dag lät han klippa peruken, då var han en mogen man och en fullfjädrad konstnär. På några inspirerade månader smälde han nu upp sin ungdoms mästerverk, och som han ansågs vara en alldeles ovanligt begåvad ung person fick han anordna sin första separatutställning i Stenmans konstsalong.

Natten före vernissagen gick han i skjortärmarna genom de höga salarna i konsttemplet och lade sista handen vid upphängningen. Strax efter midnatt anlände salongens direktör med tvenne lagerträd under armen och grupperade dem som en lund borta på parketten. Nu var den sista högtidliga förberedelsen undangjord, och när klockan följande förmiddag slog tolv satt en elitörkester i lunden och spelade Beethoven. I samma stund trädde presidenten över tröskeln, åtföljd av sin adjutant med klirrande sporrar, och det höga sällskapet beundrade nådigt det nyupptäckta geniet i enlighet med direktörens diskreta anvisningar. Orkestern spelade Månskenssonaten, och strax när presidenten hade avlägsnat sig inträdde general Mannerheim med svit,

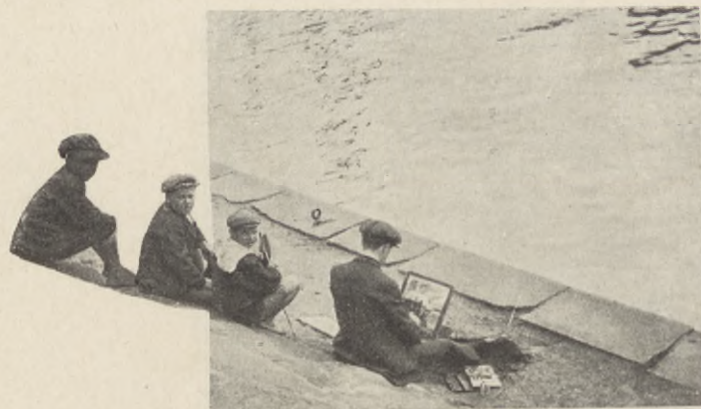
bestående av general Åkerman och skolrådet Mandelin. Orkestern spelade nu Bröllopsmarsch av Söderman. De beundransvärda tavlorna beundrades ett tag igen. Under tiden hade palatsets salar fyllts av en utvald och elegant publik; man lade sålunda märke till brukspatrossen Kierkner, landshövdingen Jalander, bankdirektör Sidorow och gamle professor Nordström. Den manligt bistra kritiken företrädde av fru Sigrid Schauman och fru Signe Tandefelt, medan de blidare och mera förståelsefulla synpunkterna hade sin representant i märket E. R. från den liberala finska tidningen. Orkestern spelade Valse triste av den uppskattade kompositören J. Sibelius, för övrigt personligen närvarande på utställningen och i färd med att utbyta åsikter med herr G. Stenman angående ordensväsendets fåfänglighet. Tyvärr måste samtalet plötsligt avbrytas på grund av att den diplomatiska kåren just nu lät se sig i dörröppningen och direktören blev tagen i anspråk i sin egenskap av utomordentligt sändebud i konstens rike. Vad beträffar den utställande konstnären själv, så såg ingen till honom. Senare framgick att han stod nere i garderoben och gömde sitt tårdränkta ansikte i de därstädes upphängda ytterkläderna. Han grät med hänsyn till världens flärd och sin egen gränslösa obetydlighet. Ner i garderoben trängde det dämpade sorlet från den utvalda vernissagepubliken, och när artisten spetsade öronen hörde han de smeksamma tonerna ur Trollflöjten. Det är svårt att säga i vad mån artisten hade överlevat denna sin hemsökelses stund om inte konstsalongens direktör hade infunnit sig synnerligen lämpligt och tröstat honom med anledning av den förtjänta framgången; därpå försvunno bägge arm ut i arm i det

Galerie Hörhammer.

trivsammare världsvimlet utanför palatsets murar. Nu fick vernissagen sköta sig på egen hand, och det sista de hörde från denna var att orkestern spelade Bach, Johann Sebastian.

Så gick det till i längst försvunna tider, det vill säga för några korta år sedan, när konsten hade sin stora uppgång i samband med valutans nedgång. Medan världskrigets åskor långsamt dogo bort blev den nyrika allmänheten febrilt konstintresserad i alla länder och det gjordes betydande affärer i olja, akvarell och marmor. Efterhand växlade utvecklingen in i normalare banor och konsten sjönk tillbaka till sin naturliga obemärkthet. Detta innebar att de gryende talangerna funno sin korta blomstringstid tilländalupen och nödgades återgå till sin klassiska bohêmediet på kaffe och skorpa. Dessförinnan hade Helsingfors sett mer

Friaste akademien.

än en konstsalong öppna sina dörrar för den köpkraftiga delen av publiken. Galerie Hörhammer specialiserade sig på Järnefelt och en rikhaltig kollektion gamla ryor, medan filosofie magister L. Bäcksbäcka

stod ett stenkast därifrån vid nästa gata och lockade till sig vännerna av Marcus Collins manliga konst. I outhärlig tävlan att bringa konsten det ädlaste stödet bekrigade de olika konstsalongerna varandra hurtigt och chevalereskt, envar lancerande sina specialmärken. När tiderna blevo sämre blev förhållandet bättre mellan de karska direktörerna, och numera råder en utomordentlig sämja mellan de olika måleriska riktningarna till fromma för den allmänna samhällstrevnaden men i någon mån till nackdel för de utövande artisterna, ty strid är liv i dessas sällsamma värld.

Dock skall erkännas att årens flykt i tämligen stor utsträckning lyckats svalka av de heta konstnärskinderna. Tidigare rådde en skarpare motsättning mellan de två ledande målarfalangerna, Novembergruppen och Septem, den förra kring Sallinen, den senare kring Enckell. Novembergruppen hade något av Strindbergskynne både i sin måleriska aktion och sitt polemiska uppträdande, medan Septem förverkligade en franskt skolad naturuppfattning och ådagalade till synes en

Stora hallen i Stenmans konstsalong med målningar av Sallinen.

mera elegant bitterhet i handhavandet av stridshandsken. Hur det var blev det de verkliga måleriska värdena som gingo segrande ur elden, oberoende av om de förefunnos i det ena eller andra, lägret. Sedan inträffade att Septem i Salon Strindberg förlorade sitt bärande namn, när Magnus Enckell företog sin sista färd bort över havet, medförande sin mandoms samlade produktion; han var redan dödsmärkt när han steg i land på Sverges jord, men han höjde segrande facklan innan han segnade och dog. På det andra hållet har det polemiska larmet förstummats i samma mån skaparmödan fördjupats; T. K. Sallinen är en tyst och inbunden man och den enda kamp han ägnar sig åt är att brottas med sin obändiga pensel.

I annat sammanhang är redan omtalat att Stenmans konstsalong gjort en betydande insats i huvudstadens allmänna kulturliv. Där ha diktare och journalister,

musiker och sångare haft sina både glada och allvar-
samma sammankomster, där ha hållits fester, föredrag
och konserter. Allt som åren gått har emellertid män-
niskoströmmen genom konstpalatsets hallar och salar
blivit allt mindre högröstad och allt mera dämpad och
stilla tankfull; det kan vara ett utslag av tidens egen
nydaning av sinnena.

Simultanmatch i schack.

De tigande utövarna av schackspelets konst ha även
funnit sitt hemvist inom våra konstsalonger. Helsing-
fors' schackklubb bor under herr Stenmans tak, och
vad herr Hörhammer beträffar har han inom egna
väggar startat en särorganisation till gudinnan Cassias
pris och lov. Herr Hörhammer är personligen utövande
konstnär på de sextiofyra rutornas arena, och man bör
se honom i verksamhet någon spelafton när galleriet är
fyllt av rök och damm och kämpande hjärnor. Blid och
väsäll konsthandlare i arbetsdagens kalla ljus är herr

H. en fruktad kämpagestalt i nattens timmar så fort hans närmaste medtävlare, herr överste Backmansson, har anlänt och kungsgambiten spelat upp. Om lyckan är god pågår samtidigt kampanj borta på den stenmanska parketten, där herr Altmeister John L. W. Lillja brukar gå omkring i skjortärmarna inbegripen i simultanspelarens lovliga värv att såra och döda. Och det förhåller sig här precis på samma sätt som i det konkurrerande galleriet: spelaftnarnas inåtblickande församling har ingen uppmärksamhet till övers för de dyrbara och sällsamma konstverken runt om, om det sedan är marmor, Edelfelt, gobeläng eller rya.

MEDICINSKT GALLERI.

I Vetenskapliga samfundens ärevördiga hus borta vid Kasärngatan har Finska läkarsällskapet nyss avslutat sitt första höstsammanträde, och nu börjar utmarschen; spänstig som en yngling springer professor Richard Sievers, 70 år, fram till aftonens föredragshållare, professor Axel Wallgren, och trycker hans hand med livlig erkänsla. Den högtidliga samlingssalens allvarsamma väggar ha för en stund sedan dallrat för det ovanliga ljudet av applådsmatter. Professor Wallgren är nämligen en trollkarl, och en ytterst värtalig sådan. Han har gåvan att ta sina kritiska kollegers auditorium med storm. Det hör sannerligen inte till ordningen för dagen att herrar läkare applådera varandra; deras yrke

Finska läkarsällskapet församlat.

har gjort dem ganska nugga och tystlåtna, de låta detta vara detta och bedöma varandras prestationer med sakkunskapens kyliga intresse. På sätt och vis utgör professor Wallgren ett betänkligt hot för det respektabla skräet; han ger sin vetenskapliga framställning ett liv och en glans som tinar upp de skeptiska åhörarfysionomierna och kommer både kirurg och hjärtspecialist att klappa med handflatorna.

Ute i garderoben har emellertid redan professor Ali Krogius som en av de främsta krängt ytterrocken på sig och vandrat ut i septemberkvällens dunkel i spetsen för eskulapernas skugglika tåg. Marschen går till Kämp. Det har varit gammal tradition att den medicinska vetenskapen efter de ansträngande demonstrationerna och förhandlingarna återhämtat sina kroppskrafter hos den franska kocken på Kämp; på sistone har den aktningvärda traditionen dock stundom brutits i det man flyttat sina penater till Svenska gården. Här är väl den superande medicinen mera fredad och har större utrymme vid chateaubriand och schnitzel, men det är

skada på en mångårig, äkta Helsingforsbild som hotar att försvinna. Därför föredra vi att ännu en gång bevittna läkarnas intåg på Kämp, såsom vi bevittnat det otaliga gånger under förflutna år. Ett jättebord är dukat genom matsalen, och nu är professor Krogius framme, hög, mager och kirurgiskt bister. Målmedvetet tar han plats, i samma stund medicinalrådet Arthur Tollet, flink och kommunalpolitiskt livlig, skyndar till hans sida och försäkrar sig om platsen där. Professor Robert Ehrström stiger över tröskeln rund och medellång, hans cigarr bolmar och hans pincenээр glimma när han i förbifarten utbyter några inreseketoriska rön med en av den nordeuropeiska medicinens mest högresta gestalter, docenten Fredrik Saltzman. Distinkt och behärskat konverserande, men utan ett småleende över sitt förträffliga läkaransikte, nalkas docenten Elis Lövegren bordet, sportsmässigt rak och smärt och utan att låta märka att han under den långa, prövande arbetsdagen hunnit med att bringa tröst åt tiotals ängsliga Helsingforsmödrar med barnsjukdomar i familjen. Professor V. Grönholm, oftalmologins nestor, gör sig ingen brådska i trängseln; han har under eftermiddagen plockat stålspån ur ett hemsökt arbetaröga, och nu står han vilsamt bredbent och konverserar teater till vänster och konst till höger. En leende allvarsman träder in, brittiskt lugn och förnäm: radiolog, doktor G. A. Wetterstrand; med sin milda röntgenblick ser han rätt genom den han talar med. Mörk som en natt men med fjärran stjärnglimt i blicken sätter sig professor H. Fabritius vid sitt kuvert, och när han låter den blonda pilsnern långsamt fylla sitt glas småler han inåtvänt vid tanken på alla stadens underliga nerver som han har i sin hand. För

honom har världen karaktären av en enda stor centralanstalt.

Genom dörren seglar in doktor Karolina Eskelin, drottninglikt bred över axlarna och med en vetenskapsmans trygga, målmedvetna ansikte; anspråkslös och hurtigt rättfram till sitt väsen har hon kämpat genom sin långa arbetsdag med banbrytarkraft — en av

Doktor Karolina Eskelin

våra första kvinnliga kvinnoläkare och därtill en aktad kirurg. Hon sätter sig omsorgsfullt i högsätet, efter att åt den vördsamt bugande yngste licentiaten ha överräckt sin påk, en sannskyldig Selma Lagerlöf-påk, som är henne troget följsam både i operationssalar och salonger. Nu är läkarbordet komplett, och den enkla aftonvarden tar vid. Det är en utomordentligt väldisciplinerad yrkeskår; över kuverten gå de måttfullt tuggande käkarna i nobel helhetsrytm och liksom besjälade av ett tyst samförstånd. Det har ännu aldrig den profana yttervärlden bevittnat att tvenne läkare skulle vara av olika mening. Det ädla skräet har leväpnat sig med en hållfast solidaritet, och den som haft oturen bli förklarad obotlig av den ena specialisten skall inte söka tröst hos den andra. Dess bättre förekommer det knappast längre några obotliga fall i vår upplysta tid, och vad särskilt Helsingforsläkarna beträffar åtnjuta de allmänt anseende för utmärkt vetenskaplig skolning

och samvetsgrann utövning av sitt kall. Att de gentemot allmänheten som en man sätta upp samma ogenomträngliga ansikte hör nu en gång till läkekonstens internationella mystik. Det sker till självförsvar mot en påträngande nyfikenhet och för hävdandet av yrkets auktoritet. Den grå och kalla masken döljer ofta en gentleman och en charmör. Tag till exempel just nu sikte på två till synes seriöst konverserande herrar vid Kämps läkarbord: doktor Tor G. Aschan och doktor Edv. A. Björkenheim; man behöver inte mycken människokänedom för att under det sirligt bemästrade minspelet varsna ett par sällsynt humana andar. De äro båda goda representanter för huvudstadens läkarkår, för dess allvarshållning, dess livserfarenhet och rika allmänintressen. Eller låt oss iaktta den sunda och robusta livstrygghet varmed två andra läkarhuvud dröjande luta sig mot varandra under samtalsorlet: professor Birger Runeberg låter kniven sakkunnigt sjunka i sin chateaubriand i det han stillsamt ber sin lika jovialiske granne, doktor E. Qvarnström, att för den ömsidiga trevnadens skull maka sin blindtarm ett stycke åt vänster. En stol förflyttas långsamt och efter lyckligt verkställd operation är den lindriga disharmonin undanröjd.

Det enda bekymrade ansiktet tillhör yngste medicine licentiaten. Han har öppnat praktik för några månader sedan, men det är inte många fler än han själv som vilja veta av att han öppnat praktik. När han på förmiddagen slår upp dörren till sitt mottagningsrum är detta pinsamt obefolkat och utan att frukta att bli störd kan han sjunka ner i fåtöljen med ett novellmagasin i handen. Han har på ett ödesdigert sätt funnit det besannat att

Professor Ali Krognus utför en lärorik operation.

här råder överproduktion på läkare. Det har han emellertid svårt att förstå, för så mycket han kunnat iakta råder här framför allt överproduktion på sjukdomar och opässligheter av allehanda slag. Han har lagt ner dyrt lånade pengar på långa och krävande studier; han har offrat hela sin ungdom och sina första mannaår på att göra sig fullt rustad för ett socialt och humanitärt livskall. Ju djupare han trängt i studiearbetet, desto allvarsamare har hans kommande uppgift stått för honom och desto mera maktpåliggande hans värv att vara människorna till hjälp. Nu är han färdig, och nu behöva inte människorna honom. Yngste licentiaten kväver en suck när han tänker på alla de idélösa noveller och själlösa romaner han hunnit med under de tomma mottagningstimmarna. Han har börjat känna sig kompetent i litteraturforskarens deprimerande jobb, men vad beträffar hans egen konst har han förnummit något

av stillaståndets eller rentav tillbakagåendets kusliga stämning. Det är enda trösten när han konsulterar sina jämnåriga kolleger. Samma nedslående erfarenhet på alla håll. När en ung, hoppfullt leende läkare slår upp deuxbattangerna för att börja praxis i Helsingfors, då är det för visso en anslående syn av käckhet och arbetsiver; men det händer att den unge mannen en tid framåt blir stående i sin ensamma position på tröskeln och att hans leende dör bort på stelnade läppar. Han har siktat på att bli populär äggvitespecialist, men äggvitan dröjer med att infinna sig.

Yngste licentiaten skulle ha sett synnerligen mörkt på framtiden om inte vid den inbrytande räntebetalningsperioden en plötslig epidemi hade gett sig till känna, liksom sänd från himmeln; det är hans lojala avsikt att med ett slag göra sig känd i familjerna. Och det kan verkligen vara på tiden att de dyra studierna börja betala sig. När han nu ser upp från sin tallrik varskar han i den långa raden av profiler flera djupt avhållna akademiska lärare, vilka fyllt hans ungdomstid med skräck och fasa. Där borta sitter professor Hj. Grönroos, stram och högtidlig, som en levande erinran om de första svåra lärospånen i anatomins döda värld. I restaurangsalens glam och festliga ljus sitter en professor i anatomi och blickar framför sig med djupt och tankfullt öga; och vad är det han ser? Han ser ett gyckelspel av benstycken och muskler, en nervernas teater och ett köttets marknadsupptåg, den marionettmässiga rörelse av armar och ben som sammansätter människolivet. Det levande släktets oroligt gestikulerande och fladdrande kroppsdelar, alltjämt i lika nyckfull och meningslös aktion, få sitt synnerliga värde först som

Doktor Fabian Langenskiöld i arbete.

livlösa och balsamerade studieföremål borta i dissektionssalarna. Så ungefär såg också en gång yngste licentiaten på tillvaron, när han som nybliven medicine-studerande trädde in i anatomisalen och överantvordade sin unga och synnerligen fysiologiskt instämnda själ i professor Grönroos' härdade händer. Den första etappen på sin långa bana hade han då passerat, han hade avlagt medikofilen och laddat sig med kemi, fysik, zoologi och botanik; nu steg han in i den hemlighetsfulla inrättning där han fann livets mekanik blottad. Här tillvaratogs döden, konserverades och uppbevarades; på zinkborden lågo f. d. medborgare välvilligt redobogna att visa hur den mänskliga leksaken såg ut innanför. Det första mötet med dödens gråa majestät var högtidligt och föranledde mångahanda tankar. Det kröp i ryggraden när herr studeranden lade sin varma hand på ett kallt, spritbaddat människoansikte, vars gröngråa hud nyss fläkts upp av en dissekerkniv. Förvånans-

värt hastigt blev han emellertid hemvan i den tysta verkstaden och var snart mitt uppe i sitt första stora preparat som gick löst över benets muskulatur. På den tiden rådde brist på material, och han minnes ännu att det var brukligt importera huvuden från Petersburg. Därför kunde det hända att man fick vänta en tid innan det blev tillfälle ta i tu med de topografiska gesällproven, till exempel att kartlägga halsens blodkärl och nerver. Samtidigt arbetade han på histologen och gjorde sig förtrogen med makroskopisk och mikroskopisk anatomi; i kemiska laboratoriet lärde han sig farmakologi och medicinsk kemi, reaktioner och analyser. Och i Fysiologiska institutet åhörde han föreläsningar av gamle Robert Tigerstedt; han retade nerver på narkotiserade kaniner och stimulerade grodmuskler med elektricitet. Han mätte blodtryck och ritade blodkurvor och utförde bestämningar av kolsyreproduktionen vid en människas olika förrättningar.

Yngste licentiaten har hunnit till kaffet och suger på cigarren; han tänker på den gigantiska kolsyreåtgången vid utbildningen av en studentikos gulnäbb till en fullfjädrad licentiat. Han känner i sitt eget kött vilken underbar förvandling han genomgått från en skeptisk ignorant till en medicinsk filosof! Han har genomforskat människokroppens mysterier, han har skådat dess tillblivelse och slocknande. Mycket har han lärt i fråga om livets möda och plåga, ty sin bästa ungdomstid har han tillbragt inom sjukhusväggar.

Som medicine kandidat startade han i propedeutisk-medicinska avdelningen, inrymd i det forna ryska militärlasarettet mitt emot den lilla grekisk-katolska kyrkan vid Unionsgatan. Här stod han ansikte mot ansikte

med sin första patient, han fick öva sig i att ställa diagnos och utföra undersökningar under professors kontroll. Han blev införd i symptomatologi och fick ett första begrepp om te-

Fattig gumma på understol.

rapi. Han uppsatte sjukhistoria och lärde sig över huvud att tänka medicinskt. Till denna period hörde också de medicinska laborationerna, han prövade på att bestämma äggvita och socker. Det var vidare bakteriologi, serologi och patologisk anatomi. Sedan avancerade han till propedeutisk-kirurgiska avdelningen, han gav narkoser och assisterade vid operationer. Här blev han också underkunnig om kirurgins stora sociala betydelse, nämligen som ett nödvändigt komplement till huvudstadens nöjesliv. Varje gång en förnämligare religiös högtid inbröt ställdes nämligen i ordning extra operationsbord och sjukhusets läkare kavlade upp skjortärmarna i väntan på ambulanserna. De behövde inte vänta förgäves. Inom kort anlände de knivskurna och pistolskjutna patienterna, ruggiga, lindrigt nyktra och blödande härs och tvärs. Det var ett tacksamt material för nål och tråd, och han fick öva sig i att sy i hop vad de vänskapliga samkvämen söndrat. När han var färdig med Kirurgen hämnade han på barn-

bördshuset och trivdes förträffligt i den nya omgivningen. Studiearbetets art fordrade att han bodde inom inrättningens väggar och som han hade i sitt grannskap åtta andra kandidater på samma stadium blev det en tid av kollegial trevnad. De unga herrarna spelade priffe om nätterna i avvaktan på att livet skulle avslöja sina hemligheter, och slogs alarm störtade de plikt-troget till den hjälpbehövande bädden. Med sina blanka ynglingaögon skådade de tillvarons renässans i ett schakt av mörker, blod, smärta och skrik; yngste licen-

Brandkårens ambulans.

tiaten var ju ogift på den tiden, men en fästmö hade han och hans tårögda framtidstankar böljade kring henne i en våg av hjärtats varmaste medkänsla. Hans studiekamrater togo på saken med kalla och yrkesmässiga händer, och han insåg att så måste det ske om man skulle härda ut i läkarens inferno. Inte desto mindre lovade han sig själv att vara på sin vakt mot den läkarcynism som han stundom mött inom kåren och som förvanskade och förvred personligheten. Han nödgades pansra sitt hjärta, det förstod han, men innanför pansaret ville han bevara hjärtats mänskliga friskhet. Så utrustad gick han vidare till dårvårdsanstalten,

gynekologen, öronkliniken, ögonsjukhuset, medicinska polikliniken och medicinska kliniken; det var en lång vandring på smärtornas väg, och när han väl var färdig och rustad till kamp mot smärtorna tycktes det som om samhället ingen användning hade för hans konst.

Konstsol åt små sjuklingar.

Restaurangorkestern spelar Carmen till gynekologernas ära, och yngste licentiaten blickar tankfullt genom cigarrökens blåa moln. Vid motsatta bordsändan varnar han professor Wallgrens angenäma person och nu blir han föremål för ett igenkännandets leende. Licentiaten är tacksam för sympatyttringen, men han kommer ihåg en viss tentamen och tänker: den mannen! Och medan musiken larmar sina spanska passioner repeterar licentiaten ett av sina studieårs mest inkvisitoriska tillfällen. Det började på patologiska inrättningen där en bortgången åldring, härstammande från en av klinikerna, väntade på obduktion. Denna verkställdes av dåvarande medicine kandidaten som letade sig fram till sjukdomshärden och dödsorsaken och satte upp protokoll på hela förrättningen. Sedan vandrade han hem till professorn och fick redogöra för sina åtgöranden och iakttagelser; och från specialfallet växte tentamen ut till en obarmhärtig medicinsk djuppejling. Där prövades det unga lejonet, om det över huvud var moget för

medicinsk logik. Han ler nu, professorn — tänker licentiaten; han log inte den gången!

Mitt i orkesterbruset blir yngste licentiaten kallad till telefon; det är ett överraskande hoppfullt och uppfriskande meddelande, sjukalarm från en av hans fåtaliga patienter, och nu bryter han upp med nyvaknat mod i sinnet. Han bugar djupt för doktor Karolina Eskelin och återställer vördsamt hennes ärorika påk.

Vid midnattstimmen är allmänt uppbrott. Läkare ha en naturlig motvilja mot utdragna sankväm, och om de offra sin natt sker det hellre vid en sjukbädd eller ett operationsbord. Envar skyndar nu raskt till sitt, både oftalmolog, laryngolog och dermatolog. Endast den ungdomlige professorn blinkar med ena ögonvinkeln; det är ett hemligt tecken till tre framstående kolleger och tecknet betyder att det är ordnat för ett stilla skruvparti på klubben.

MEDBORGERLIG KROPPSRÖRELSE.

I realiteten är det herr Paavo Nurmi som upphöjt Finland till nationernas antal. Tack vare honom vet utlandet inte bara att riket existerar utan dessutom att det består av snabba och starka män. Utlandet har den bestämda uppfattningen att regeringen är sammansatt av sprinters och parlamentet av brottare. Vår strålande idrottspropaganda har inte kunnat annat än avsätta resultat. På de internationella idrottsarenorna har Finlands flagga tagit för vana att flyga i toppen, och det häpna utlandet har till slut insett att hela nationen är en enda spänd muskel och en vilja av stål.

Nurmi och Ritola.

Nu förhåller det sig, oss emellan sagt, inte alldeles på det lyckliga viset. Den ärofulla regeringens ledamöter bära inte alltid huvudet högt och bröstet spant,

Fotbollspublik, eliten.

och vad riksdagen beträffar får man tyvärr inte heller bilden av hellenisk linjenhet. Genomsnittsmedborgaren är allt annat än kroppsligt överkultiverad, idrotten är icke allmän-

egendom utan utövas som ett helgat privilegium inom musklernas fackförening. Vi yvas över våra landsmäns segrar på de utländska banorna, men dessa äro så överväldigande att de förkrossa oss själva och lamslå vår enskilda idrottsenergi. Den hemmasittande nationen har visserligen känt sina muskler svälla vid läsningen av de olympiska referaten och den har också varit personligen på benen när det gällt att hylla de återvändande triumfmännen. Och alltid ger det någon motion att springa uppför landgången till Östersjöångaren och bekransa de ärorika ynglingarna vid relingen eller att i ett senare skede bilda spalje till den väntande bilen, dessa åtgärder dock närmast förbehållna huvudstadens vitklädda döttrar. De manliga medborgarna äro under tiden hänvisade till att pröva sina starka känslor genom att höja enträgna hurrarop och upprepat lyfta på hatten. Den allmänna glädjen är djup och uppriktig vid dessa tillfällen och

Uppseendeväckande situation på Bollplan.

kommer folk att glömma sådana små söndrande faktorer som olika tungomål och olika förmögenhetsförhållanden.

Ännu långt in på detta sekel var nationen så oengelsk som möjligt, i det att det ansågs föga påkallat att en hedervärd medborgare ägnade sig åt kroppsrörelsernas vederkvickelse. Tillvarons tjusning bestack sig just i att inte behöva företa en enda rörelse utöver de oundgängligt nödvändiga; man satt där man satt, och stundens välbehag ökades enklast genom att man höjde handen i samband med att man sade skål. Äldre helsingforsare torde ännu erinra sig vilket uppseende det väckte när en sådan underlig man som bokhandlare J. K. Lindstedt sprängde den borgerliga korrektheten och utöver sitt egentliga näringsfång började ägna sig åt boxning, brottning, löpning och cykelåkning. Herr Lindstedt erbjöd, vad det yttre beträffar, anblicken av en oansenlig pionjär, han var kort till växten och

påminde mera om en kerub än en atenare, men den energi han satte in var storartad och han tilltvang sig snart allmän respekt genom idrottslig brio. Han blev mer än en löpare, han blev en förelöpare: typen för den spänstiga, gymnastiserande och sportande medborgaren.

Konsul Karl Stockmann, pionjär på cykel.

Musklerna pöste under hans skjorta, och där han susade fram på sin racercykel fladdrade i spåren allmänhetens vördnadsfulla viskning: Krakru.

Man tyckte visserligen länge nog att han var ett original, men hans prestationer voro alltför duktiga och exemplet var smittande: en vacker dag köpte herr grosshandlarn en Crescent, lyfte på styva benet,

äntrade maskinen och åkte ut till den gröna Fölisön. Det bildades velocipedklubbar och det hedervärda borgerskapet ringlade fram på pneumatiska ringar. Cykeln åtnjöt rentav anseende som ett förnämnt instrument, tills den efterhand blev alltför lättåtkomlig och alltför populär. Då lades den å sido av de bättre herrarna, men de bästa herrarna fortsatte! Till dessa sistnämnda hörde Karl Stockmann, Axel Lille och Torsten Sevonius. Blid i sitt vita skägg cyklade Axel Lille i arla morgonstund till redaktionen för att med ynglingahåg ned-

skriva sin dagsartikel nr 3,786; och i klara höstförmiddagar svävade Torsten Sevonius på sin stålblanka maskin långt ut på de jämna Munksnäs-vägarna. Det hedrar journalistiken att en gång på allvar ha spänt musklerna i dagens tramp. Torsten Sevonius, den beprövade redaktionssekreteraren, var som ingen

Vinterfiske utanför Havshammen.

annan framtidsmannen med sin sunda gåva att kunna organisera själens och kroppens krafter för ett påfrestande arbete. Natt efter natt kämpade han med telegram, notiser och ett kaos av åsikter, för att tidigt följande dag stiga obruten nedför sin trappa i stram sportkostym. Han var oberoende av årstid och klimat; när cykeln låg i vinteride strövade han på skidor längs ensamma stigar.

Det kunde hända att Torsten Sevonius på sina utflykter i stadens omgivning sammanträffade med en kollega till häst, herr Arthur Frenckell, liten och smal om axlarna men rak i ryggen och stolt blickande under svarta ögonbryn. Under en följd av år, ja decennier, har herr Frenckell promenerat på ädla gångare härs och tvärs över Helsingfors' utmarker. Ridsporten

Nordiska skyttar i tävlan.

hade icke kunnat få en mera pålitlig gynare och utövare. I herr Ducanders ridhus ha generationer kommit och gått, men under alla växlingar förblev chefredaktör Arthur Frenckell den trognaste ryttaren, alltid lika spänstig och

lika ungdomligt klatschande med ridspöt mot stövelskaftet. Först under trycket av bilismens fullständiga segertåg övergav herr Frenckell sin ungdoms sporrar. Men då hade han redan hunnit dra försorg om att ridsporten i Helsingfors satt fast i sadeln, så att säga. I längst försvunna år red herr Frenckell i spetsen för en kort och blygsam kavalkad på manegens sågspån; nu har antalet ekipage vuxit ansevärt, och när herr Ducander ställer till samritt med musik har han en fulltalig ryttartrupp att låta sin kommenderande stentorsstämma rulla ut över. Där synas alla åldrar till häst, kända och okända ansikten, bredhöftade män i staten och sylfidiska valkyrior. Den energiska hornorkestern uppe på balustraden blåser cirkusmarschen, hästarna vagga i galopp

Hästsport — på annat sätt.

med uppspelta svansar och ryttarna glida runt arenan med segerrikt leende på läpparna. Det är en vacker och rolig och frisk tavla. Herr Ducander skiner på sitt fullblod. Han säger själv att han fått en något jovialisk sits med åren, men det är förtal. Alltjämt tvingar han sin springare i ädel spansk trav och alltjämt sammanhålla hans sporrar de mest konstfulländade galopper. Det är inte fråga om annat än att direktör Carl Ducander varit rätta mannen på rätta platsen. För honom var det en äresak att ge sitt ridinstitut ett förstklassigt skick, en uppgift som krävt möda och uppoffrande intresse i den anspråkslösa storstad Helsingfors ändå är. Han ser med sakkunnig hästblick på företeelserna inom ridhuset, den förträfflige direktör Ducander, och han bedömer ryttarna efter deras förmåga av inlevelse i springarens väsen och karaktär. Därför dömer han

Från en ryttarfest i Ridhuset: kadrilj av åtta damer.

strängt ibland, och i de då och då inträffande konflikterna mellan ryttare och häst tar han inte alltid den förres parti. Herr Ducander anser att ridkonsten innefattar en del filosofi och levnadskonst, ett smidigt samspel med den besjälade naturen; och hans adepter få lära sig nödvändigheten av att till en början tygla sig själva. Det är sålunda ingen yverboren ryttartrupp som spränger genom yrande sågspån på hans arena, utan snarare en skara friska och naturliga människor av godlynt Helsingforstyp.

Bland känt folk till häst märkes direktör Otto Lumme i frejdig engelsk trav på en jättehög hunter, vid sidan av baron Vuorenheimo som styr sin Tombola med en världsmaus lätta överlägsenhet. Sverges militärattaché konverserar ännu i galoppen sin landsmaninna, friherrinnan Ribbing, som är en utomordentlig ryttarinna men trives bättre på tävlingsbanan än under manegens vardagliga tak. Direktör Magnus Rydman och hans fru sammansätta ett mönstergillt dubbelkipage, bägge innehavare av nobla prispokaler. På

en skymningsgrå skimmel rider Antti Favén, rak som ett kronljus i en festlig kandelaber, fördragsamt underhållande sig med konsthandelns fader, G. Stenman, som med sammanbitna tänder och saumanbitna knän bedriver sin heroiska kamp med den muskulösa Amor. Den unga och spensliga fru Ducander, en svärdotter till den store direktören, susar i mjuk glidflykt på sitt nattsvarta sto. En tystlåten sovjetrisk handelsattaché roterar som hemlighetsfullt slutnummer och ger en diplomatisk knorr åt den trevliga kavalkaden. När lektionstimmerna är till ända föreligger som resultat av det hela en rad välmotionerade, förnygrade hjärtan och njurar, ökad ämnesomsättning och förbättrat levnadsmod.

Antti Favén på sin skimmel.

Detta förbättrade levnadsmod utransoneras också i stadens tennishallar; då dessa äro blott tvenne till antalet kan endast en begränsad medborgargrupp komma i fråga. De äro strängt anlitade, Krogius' hall vid Bergmansgatan och A. B. Systemas vid Elisabethsgatan; från klockan 8 på morgonen till 11 på kvällen äro sällskapsmatcherna i full gång och under hela säsongen finns ingen möjlighet att sticka emellan med en oabonnerad serve. Vill det sig väl kan man på Sys-

tema bli vittne till en träningsmatch mellan en rutinerad tennismästare som kamrer Runar Granholm och den obestridde mästaren medicine kandidat Arne Grahn, som lägger in hela sin spänstiga ynglingakroppens aggressivitet i susande drives och granna volleys. Är det damer med i spelet skall man inte söka stå dem emot,

*Boris Schildt
servar.*

märk hur exempelvis fröken Brunou och fru Voss-Schrader med långa och kraftiga driveslag placera in bollen på de svåråtkomligaste punkterna av planen. Under tennisklubbens övningstimmar, då spelare av A- och B-klass drabba samman, går det ofta hett till mellan racketarna. Där gäller det att inte förlora fattningen när agronom Boris Schildt kommer med sin skningslösa kanonserve, magister Johnny Hackman med sitt blixtsnabba nätspel eller studiosus Bo Grotenfelt med sin ögonblickligt dödande smash. Det stora flertalet tennisentusiaster har dock aldrig fått sin spelstyrka graderad efter alfabetets bokstäver — Gud vet om de i så fall skulle förslå — eller tänkt på att visa sig på tävlingsbanan. Inom denna vida kategori

möter man folk av de mest olika åldrar och samhällsställningar, professorer och bankfröknar, arkitekter och sjuksköterskor, industriråd och backfischer och, inte minst, ungt folk från det intellektuella arbetets valplats. Doktor Erik Kihlman avger sin serve med den välgymnastiserade litteraturforskarens precision, och rektor Carl Sanmark springer raskt fram för att med en belevad armrörelse förpassa bollen till ett obevakat

hörn. Fru Lüchou är emellertid på sin vakt, och i samma ögonblick hennes motspelare äro redo att utveckla sina talanger vid nätet passerar bollen i en elegant och lagom hög båge över deras huvuden. Det är ingen annan råd än att slå till en brådskande reträtt, och med utnyttjande av sina slumrande sprinteranlag lyckas magister Nils Lüchou i själva verket rädda situationen. Magister P. H. Norrmén försöker varje torsdag och söndag med våldsamt hasarderande drives förinta häradshövding G. Norrmén, men möter ett beslutsamt aktivt motstånd som gör utgången i hög grad oviss. Lika överlägsna i förhållande till varandra, och lika obesegrade, förbli också doktor Hans Ruin och magister Thure Svedlin, hur de än jaga varandra från hörn till hörn. När klockan slår och gamen stå 10 var, inträda ett par representanter för den högre diplomatin i sällskap med den förträfflige tennisinstruktören Arno Wendelin. Han har föresatt sig att ge de notabla spelarna den rätta farten och smidigheten, och han sätter dem verkligen på prov där han pressar med sin hårt skruvade serve och leker med top, spin och cut och slice. Mellan slagen granskar han racketgrepen, analyserar bollens skruvning och studs och påpekar fel som böra bortarbetas: herr generalkonsuln lyssnar med spänt öra, men om herr generalkonsuln i tillämpningen slår ut kan det inträffa att där plötsligt ekar ett portugisiskt kraftuttryck mellan hallens kala väggar. Herr Wendelin representerar emellertid det

*Universitetets
kansler.*

chevalereska tålamodet och han upprepar sin demonstration som om ingenting hänt.

Herrar av mera robust typ — jämte några utvalda damer — motionera sig på Systemas bowlingbanor. Kägelspelet av amerikansk typ har på kort tid slagit igenom i Helsingfors och vunnit en kohort fullfjädrade utövare. Klotten rulla dagen lång på tolv banor och ge

Glada damer på hal is.

ofta eko i dagspressens spalter; detta sistnämnda ombesörjer herr H:son, nitisk bowlare och sportreferent. Luften är laddad med spänning när de seniga karlarna svettas i telegrammatcher med Stockholm. Poängsiffrorna kablas genom Ålands jäsande hav mellan Systema och Mosebacke. I dessa högtidsstunder bör man se herr Sigell från Akademiska bokhandeln i arbete; han har sinnesnärvaro nog att förgäta världslitteraturen för att få upp den rätta skruvningen på klotet. Under mera vardagliga förhållanden är det

måhända vicehäradshövdingen Lars Hornborg som tilldrar sig den mest hedrande uppmärksamheten. Han är preses bland de bowlande juristerna och pryder sitt lag genom sin mäktiga och skinande personlighet. På den kommersiella samtids vägnar kastas klotet dånande i väggen av direktören i linoleum, herr Hjalmar Grönros, medan en konkurrent i branschen står blek och skälvande vid protokollet, antecknande de fruktansvärda kastresultaten. Sportdirektör Arno Hohenthal behandlar den rullande materielen med muskulös elegans och chefsadjoint G. A.

Det evigt kvinnliga på bowlingbanan.

Stead bowlar som en hög och ädel, svagt gråsprängd Apollo.

Kort sagt, vi se den nya tidens män i arbete, och det är länge sedan de punschdrickande, romantiska järnhandlarna slog svinrygg på Kajsaniemis gamla, slingrande kugelbana.

En utomordentlig modernisering har också segelsporten genomgått. Herrar bortgångna söndagsseglare skulle göra en fattig figur inför våra dagars Henrik Ramsay och Sigurd Frosterus. Att segla är en vetenskap, det är framför allt en geometrisk prestation. Annorlunda var det förr, när den röllige sommarhelsingforsaren svängde sin klubbmossa och hoppade över bord

Festligt i hamnen i väntan på kung Gustav.

för sin flagga och för sin flicka. Emellertid äro våg och vind oförändrade, sydvästen spelar över Finska viken och böljan slår mot Brunnsparksstranden precis som i den gamla goda tiden; och precis som i den gamla goda tiden kan man i dag som är — ehuru mera teoretiskt genomtänkt än fordomtima — segla sin skuta på grund och tycka att det är härligt att segla.

Idrottsspalternas utsända.

KAPITLET OM PENNINGEN OCH DESS MÄN.

Det Helsingfors som gör affärer igenkännes på sin amerikanskt framgymnastiserade, tunga underkäk, sin överlägsna falkblick och sin stramt åtsittande gråa kavaj; den aktiva finanssen uppställer inte längre som sin den runt jovialiska och bredaxlade idealtypen från nittitalet, säkrast och med största jordiska pondus företrädd av en K. H. Renlund och en Julius Tallberg. Dessa båda märkesmän gjorde i järnbalkar och grovsmide, tryggande sin ställning i kamp mot tyngdlagen. Nu har den lilla huvudstaden i sin mån följt med den totalistiska världsstadsutvecklingen och strävat att linjera upp kapitalets män efter mera transoceaniska skräddarprinciper. Inför vad som på denna väg redan åstadkommit skulle herr överrealisten Lubbe Nordström själv känna sig mäktig rörd, tillfredsställd och imponerad. Nej, vi behöva inte rodna för våra moderniserade finansmän, så strama, vissa och knappa som de äro i sitt skick och uppträdande gentemot omvärlden, oss själva inberäknade. Det är, för att ta ett exempel, med en känsla av stolthet en enkel man går in på en sådan

myllrande storbank som Nordiska Föreningsbanken för handel och industri och där har ett enskilt treminuters samtal med yngste subdirektören angående sin privata handel och industri. Affären är uppgjord i en handvändning, i den ena eller andra riktningen, och oberoende av utgången är det med en känsla av stolthet vår man åter stiger ut och går sin bana fram genom trängseln under penningpalatsets valv, tacksam för att över huvud ha fått ha sin fot i templet, om han också inte kommit åt att ha sin hand med i rörelsen.

Det går inte längre lika gemytligt förtroendefullt till som på den tid Eino Leino en sommarvarm lördagsmiddag i ensamt, improviserat bankdirektörsmajestät och på ensamt ansvar skötte Föreningsbanken. Hans verksamhet som ledande finansman blev ju inte så långvarig — den omfattade ändå cirka en kvarts timme, under vilken tid skalden lyckades skriva sitt namn i den finländska hushållningens annaler. Händelsen upprullade sig så att herr Leino, iförd sin svajiga Dantemantel och intet ont anande, infann sig i direktionsrummet och med en världsmans skicklighet framförde sitt finansprojekt för dagen. Han blev på ett ytterst förekommande sätt emottagen av verkställande direktören och bjuden på en nattsvart Teodoracigarr; emellertid beklagade verkställande direktören att han för ögonblicket inte kunde ta ställning till den föreslagna transaktionen, hans tid var nämligen dyrbar och han var nödsakad att omedelbart avlägsna sig för att inta kaffe i bankens restaurangsal, varför skalden vänligen ombads att under hans frånvaro handha skötseln av bankens affärer. Herr bancodirektören bugade och avträdde, och där satt Eino Leino vid det mäktiga chefsbordet och kände med

Nordiska Föreningsbankens expeditionssal.

stigande styrka en fullkomligt ny känsla av överväldigande ansvar. Det blev till en början så tyst omkring honom, men med ens ringde telefonen en skarp och kall signal. Bekämpande nervryckningen i manschetten grep Eino Leino luren och svarade med den rätta isgråa rösten: Föreningsbanken. Det var bergsrådet Dahl som önskade sälja 780 pund. Tja, svarade bankdirektör Eino Leino, sjuhundraåtti pund. Tja. Nu skall jag säga bergsrådet att det är ett så ovanligt vackert väder i dag, så jag är nog inte upplagd för affärer, men vi kan ju återkomma på måndan, bergsrådet kan ju återkomma, jag ber, adjö.

När verklige direktören äntligen infann sig avgav skalden rapport och fick mottaga ampla lovord för det ståtliga prov på nationalekonomiskt omdöme och finans-

politisk beslutsamhet han visat sig mäktig. Detta skedde i den gamla goda tiden och skedde inom Föreningsbankens leende väggar. Det är inte sagt att Hjalmar Procopé under någon enda av sin levnads dagar skulle hedrats med ett liknande förtroendeuppdrag av Kansallispankki, under förutsättning nämligen att hans världsfrånvända steg i blind distraktion någon gång skulle fört honom fram till den finska storbankens skrank. Man är på det hållet minst lika

Finlands Bank.

skandinaviskt korthuggen och vänligt oåtkomlig som skandinaverna själva. Särskilt under de yttersta tiderna har en ung finsk affärgeneration vuxit upp med kontinental armbågsföring och högfinansiella hakrörelser. Därmed är förbunden en tyst, sammanbiten värdighet i uppträdandet, hela tiden liksom endast bidande sin stund att få övergå till en varm hjärtlighet. Detta är som sig bör ett nystartat rike med många och nya möjligheter och många och nya män i ekonomisk aktion; man kan inte känna dem alla, och bäst att vara beredd på överraskningar av bägge slagen. Man skall se den

måktiga socialistiska kooperationens chef, vicehäradshövding Väinö Tanner, på hans direktionsrum, blek, behärskad, demokratiskt tillmötesgående och demokratiskt myndig på samma gång, för att få korn på det positiva och intresseväckande i typen. Eller betrakta själva riksbankschefen, den framstående unge juristen och bankmannen herr Ryti, när han står på tröskeln till Kämpsmatsal, inbegripen i ett flyktigt samtal rörande rikets finanspolitiska framtidsgestaltning: det är en man som vet vad han vill och vad han säger, och trots de nästan jungfruligt finhyllta kinderna framträder redan ansiktet som en karaktärsmask, väl skickad att dölja riksbudgetens sjuka punkter och diskontots hemligheter. Han bugar lika sirligt och avmätt för en förbifående svensk industribaron som för en förtroligt nickande agrarisk koryfé.

Riksbankschefen Risto Ryti.

Nu är det inte troligt att bankvetenskapen varken på den ena eller andra sidan om språkgränsen har några teoretiska djupliggare, så snabbt omkastade som situationer och personligheter blivit i detta hemsökta land, men å andra sidan ha vi till vårt förfogande intuition och handlingskraft och, trots dyrbara mothugg, något som liknar gestens säkerhet. Med all sannolikhet skulle en stockholmsk bankdirektör vid ett sammanträffande med sina kolleger i Helsingfors utveckla åtskilligt mera sakkunnig värtalighet och större tyngd i föredraget vid handläggningen av gemensamma valutaangelägenheter,

men det är inte uteslutet att en liten hemmadirektör griper tillfället i flykten och springer ut till telefon under tiden och gör affären klar. Det är ett mänskligt privilegium att göra sin begåvning gällande. En annan sak är att den hoppande valutan är ett obehagligt nyckfullt och känsligt instrument och att det inte blivit Stockholm som stått som den lidande parten i de ömsesidiga mellanhavandena.

Därmed gör sig påmint ett sorgligt kapitel i krisårens finansiella historia: Privatbanken. En förnäm och

Et affärsbrev når Reval om en halv timme.

livskraftig bank begynte plötsligt tyna bort inför allas åsyn, och där var ingen mäktig att hejda katastrofen. Olyckan grep djupt in i borgerlig svensk miljö och spred misär och förstämning i åtskil-

liga hem. En hel generations kulturstandard tycktes undergrävd och hotad; det goda medförde olyckan att en och annan kom på tanken att inte ens en aktieportfölj garanterar en absolut livstrygghet. Ödet ville att Helsingforssvenskarna skulle förlora sina pengar genom bankens engagemang i svenska kronor; kronorna stego över alla beräkningar, och banken hade med sina stora svenska lån spekulerat i fel riktning. Aktierna noterades O, varefter Föreningsbanken hade vänligheten överta dem. Situationen var

räddad och pengarna voro förlorade. Emil Schybergsons stolta skapelse var tillspillogiven och svensk själv-rannsakan begynte sin bittra och hälsosamma tuktan, en förmån som ju vid detta tillfälle likväl icke kom de lyckliga innehavarna av aktier i Föreningsbanken till del. Det var för övrigt en av tidens återkommande företeelser att den ena banken slök den andra. Under rådande gründerstämning hade åtskilliga livshungriga småbanker slagit upp sina portar och med friskt mod börjat en livlig in- och utlåning, tills det en vacker dag visade sig att till och med en så enkel och bergsäker affär som utlåning av pengar kan ha sina risker. Då hade det beställsamma ryktet redan en tid viskat om förestående fusion, och ryktet brukade tala sant. I andra fall voro

Brådskande affärsvesa tilli Stockholm.

åter banksanimanslagningarna förestavade av tekniska organisationsmotiv och frisk centraliseringshåg. Tiden hade skådat en överproduktion av finansgenier, och i fortsättningen kunde tiden skåda den förbiglidande skuggan av ett bankdirektörsproletariat. Efterhand jämnade förhållandena ut sig igen, och den som redbart stretar finner nog till slut en grön kvist för sig och sina närmaste anhöriga.

Kallt och okänsligt har fondbörsens sifferapparat arbetat genom alla dessa växlande år, fördelande ljus och skugga med ödsligt likgiltiga noteringar. Där sitta dessa samma herrar och ropa med bibehållen sinnestämmad elvahundra köper, och då gäller det ändå precis samma papper som på sin tid kom dem att glada i hågen ropa elvatusen köper. Här skulle en nietzscheansk filosof få sitt lystmäte i fråga om omvärdering av alla värden. Den mänskliga anpassningsförmågan är oerhörd, och det tyckes till slut inte spela någon avgörande roll om det är den ena eller den andra som är fattig eller rik. Jordan rullar spänstig sitt klot till och med när stämningen på fondmarknaden är som mest flau. Och vad mer, samhället fortsätter sitt myrstacksliv, även om en så allmännyttig och produktiv medborgare som en aktiespekulant upphört att dra sitt strå till stacken. I Börshusets högtidliga och höga sal presiderar varje förmiddag klockan elva vicehäradshövding Karl Söderhjelm inför den djupt allvarsamma församlingen av spjuveraktiga fondmäklare; de ha en underbar förmåga att gentemot varandra sätta upp världens mest ovala och troskyldiga ansikten, men vad de tro om varandra är att där finns någonting bakom örat. Herr Söderhjelm ropar upp sina papper och låter saken ha sin gång; man kunde tro honom om en buddhistisk flegma, om inte hans röst vid något enstaka tillfälle sprunget upp, ingalunda ifalsett men någonting ditåt, därigenom svagt antydande en inneboende sinnesrörelse. Därtill inskränker sig också börsledarens opinionsyttring; han säljer sina papper åt vem som helst och till vilket pris som helst. Tack vare denna sistnämnda omständighet intar han som affärsman en ganska enastående ställ-

Börsen i livlig verksamhet: Köper! Säljer!

ning. Den fullkomliga frånvaron av fixa priser gör att vad som i dag är värt hundra mark mer än i går i morgon är värt hundra mark mindre än i förrgår. Sådant kan ingen med bestämdhet förutse utan beror på pappets egen nyckfulla karaktär; ibland stramar det åt sig, men kanske endast för att låta den ernådda kursvinsten gå förlorad. Helsingfors' fondbörs har under sina fänriksår skakats av ett synnerligen oberäkneligt lynne, känsligt för den minsta väderleksförändring och i ständiga omkastningar från strålände optimism till obotlig pessimism och omvänt. Herrar mäklare ha fått lära sig att i olika skiften bibehålla samma ointresserade drag under näsvingarna; det kallas att ha is i magen. De osäkra och hoppande noteringarna ha till en del haft sin orsak i marknadens begränsade omslutning och avhängighet av enstaka överraskande sälj- eller köporder. Därtill kommer att fondbörsen varit den överretliga seismogra-

fen, tvungen till oupphörliga svängningar för de politiska jordbävningarnas skull. En nervös jordmån har emellertid fördelen att göra individerna på den gungande ytan förtrogna med nervositeten. Den som är ruinerad i dag kan stå på guldfötter igen om sju månader; eventuellt varar den karaktärsdanande fattigdomen i sju år, och då har man allmänt misskund med delinkventen, eftersom det anses tämligen besvärligt och förnedrande att dana sin karaktär. I all tysthet fortsätter den förolyckade att hemlighetsfullt runda börskvarteret och någon gång uppfångar kanske hans öra några hoppfulla tips. Som sagt, det behöves inte så mycket för att börserna skall springa i humör på nytt, någon viskar att nu har Bischof börjat köpa och strax ser hela världen ljusst på framtiden. Avsluten behöva inte omfatta alltför många aktiepartier för att det skall bli liv i spelet. Det finns dagar då hela omsättningen vid Fabiansgatan uppväges av enbart Grängesbergsbörsen i Stockholm. Här gå inga internationella papper som L. M. Ericsson, Tändstickor eller Elektrolux; i bästa fall spelar ett visst skandinaviskt intresse in i trävarugruppen och pappersindustrin. Hit tränger aldrig den söta och stimulerande doften från New Yorks petroleum- och oljepapper, ingen reflex från Londons guldkantade och intet avlägset brus från Berlins montanmarknad; det blir det lokala kärleksnitet som får ombesörja luft under vingarna både åt Kymmene, Socker och Pargas, Finlayson, Strengberg och Strömberg. Efterhand har börserna tillkämpat sig en allt mera stadgad hållning, och affärerna göras numera med sakkunskapens sinneslugn och på en sikt som sträcker sig över de närmaste timmarna. I Helsingfors, liksom överallt i världen, speku-

Helsingfors handelskammare: August Ramsay presiderar vid bordsändan.

lerades under krigets klang och jubel från förmiddag till eftermiddag, och inte sällan i blancoförsäljningar. Samma spel överallt, i Paris, Berlin och Helsingfors, febrilt jobb i blodkantade papper.

Teoretiska spekulationer äro inte Helsingforsfinansens starka sida; ingen professor Cassel och ingen professor Heckscher gör ekonomiska analyser och drar upp perspektiv för världshushållningen. Stundom överraskar dock Ekonomiska samfundet med en tidningsannons om ett förestående möte med en aktad föredragshållare på programmet. Ett dussin herrar och kanske fler hörsamma kallelsen, åhöra under spänd uppmärksamhet den tillkännagivna framställningen och utbyta därpå ett par tre åsikter i ämnet vid ett glas vichy eller soda. En mycket mera otvungen och själfull konversation för affärsvärldens folk varje förmiddag vid lunchbordet; det hör ju traditionsenligt till affärsmanens tunga plikter att luncha grundligt. Det har redan

omtalats att Kämp utgör ett omtyckt samlingsställe för plånböckernas aptitfriska släkte. Om sommaren här bärgerar inre Kapellet vid långa bord handelns och industrins gräsänklingar. Det är ett tidens tecken att valutans representanter småningom undanträngas av bilismens. Fiat, Studebaker och Overland tugga rädisa och kräftpassinter pares är gentlemanna-

Automobilklubbens honoratiories Mannerheim och af Forselles vid en biltävlan.

tej i broderlig sämja; och primus professor Arthur af Forselles i chaufförens gröngråa uniform; det behöver inte tilläggas att den enklare omgivningen vördnadsfullt hänger vid läpparna på den allvarsamme automobilisten-oto-rhinolaryngologen. Med samma flärdlösa, sorgsna röst talar han om landsvägstrummans och trumhinnans problem, med vetenskaplig noggrannhet skärskådande isynnerhet det förstnämnda och framhållande den enorma betydelse dess slutliga lösning kommer att ha

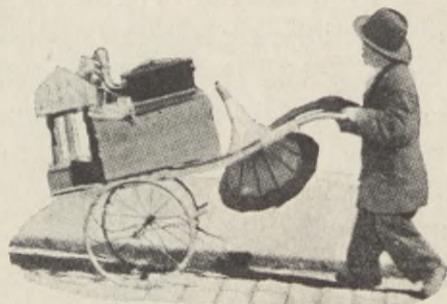
för det mänskliga välbefinnandet. Är nu lyckan god anländer från dagens obduktion professor E. Ehrnrooth, också han i bilmössa och därtill i en ytterst praktfull sådan; de medicinska vetenskaperna förfoga nämligen över mer än en man vid ratten, och vad professor Ehrnrooth beträffar är han varken mer eller mindre än ordförande i autoförbundet. Även den övriga läkarkåren uppmuntrar bilsporten genom trägen taxeåkning, ehuru

den kategorin icke anses berättigad att luncha vid de mera aktiva motormännens bord.

Säkra och givande objekt för köpenskapen i Helsingfors ha varit tomter och hus, vilka under de orosfyllda åren vandrat från den enas händer till den andras, men märkligt nog plär man inte se dessa församlade med kniv och gaffel på offentliga näringsställen. Herrar gårds-handlare äro av ett försynt väsen och föredra att inte gå fram i flock och farnöte. I motsatt fall skulle man bli i tillfälle att i deras skara beundra representanter både för akademi och regering. När bostadsbristen spökar som mest anskrämmelig är det gott att veta sig vara i besittning av trettiofyra gårdar; sådant skänker samvetsfrid och en trygg vila på örngottet. Denna omständighet utgör samtidigt en anvisning för den eventuellt hemlöse att upphöra med den fåvitska jakten efter två rum och kök och i stället köpa en gård eller två eller flera; ett dylikt förfaringssätt är, förutom att det utgör ett bidrag till bostadsbristens avhjälpande, ägnat att stärka krediten. Gårdsägarna hade emellertid sina svåra hemsökelse under hyresregleringens år, och det är, när allt kommer omkring, bäst för den egendomslöse att inte forcera fram någon ändring i sin på så många sätt avundsvärda ställning.

Nej, vill en enkel man komma åt kapitalet i Helsingfors så har han ingen bättre råd än att uttala sig om dess karaktersegenskaper; detta kapital är ofta fånget i småsinne, det saknar stil, flykt och kulturellt allmänintresse. En jämförelse med vad riksmännens kast i det gamla Åbo lagt sig vinn om utfaller icke till huvudstadens berömmelse. Denna anmärkning avser inte att uppmuntra herr donatorn och fru donatrix, vilka samhällsfunktio-

närer redan äro ända till ytterlighet bortklemade. Men det skadar aldrig med en påminnelse om att kapitalet icke utgör något självändamål utan har förpliktelse att i sin fulla livskraft förmå sig med kulturens gärning. Kassaskrinet som från dödsbädden övergår till något allmännyttigt ändamål är ju en aktningvärd och bekväm form för tryggnad av äreminne och mausoleum. Men det finns kanske också en och annan möjlighet att visa godhet och skaparhåg medan man lever. Också den rike kan göra livet rikt.

REPUBLIKANSK SOCIETET.

När Vår Herre år 1918 på nytt upphöjde Finland till nationernas antal torde han, enligt uppgift, icke helt ha överblickat samtliga konsekvenser; den välvilliga åtgärden ledde nämligen till en ganska plötslig och betänklig åtstramning av det tidigare försynta finländska medborgarsinnet. Den lilla drömmande nationen i de tusen sjöars land blev med ett slag en tusandjävla nation, och en brusande stämning böljade genom slott och koja. Isynnerhet genom slott. De som kände sig kallade att spela en roll i diplomatins och societetens värld anmälde sig omedelbart, och de voro legio. I det nationella uppvaknandets stolta tider gick en rörelse genom de tusen hemmen, familjemedlemmarna grupperade sig framför trymåspeglarna, övande sig i underdåniga hovnigningar och korta republikanska huvud-

nickningar, allt eftersom vindflöjeln svängde och signalerade att det ena eller det andra styrelseskicket var i antågande. Vänliga och vardagliga personer uppträdde plötsligt oigenkännliga och med en myndighet i laterna som läto förstå att här kom den blivande hovleverantören. Fröken den och den var designerad till hovfröken, det märktes på den abdominala värdigheten och frökens fallenhet för att se förbi och över gårdagens lekkamrater.

Republiken bugar.

Nå, det blev republik, det sörjde världsförloppet för i samråd med överbibliotekarien, filosofie doktor Georg Schauman. I någon ringa mån föranledde detta en hastig personalförändring, men ingen sinnesändring. Det blev de styva nackarnas blomstringstid och de behövde inte skyla sin självmedvetenhet ens i en teatra-

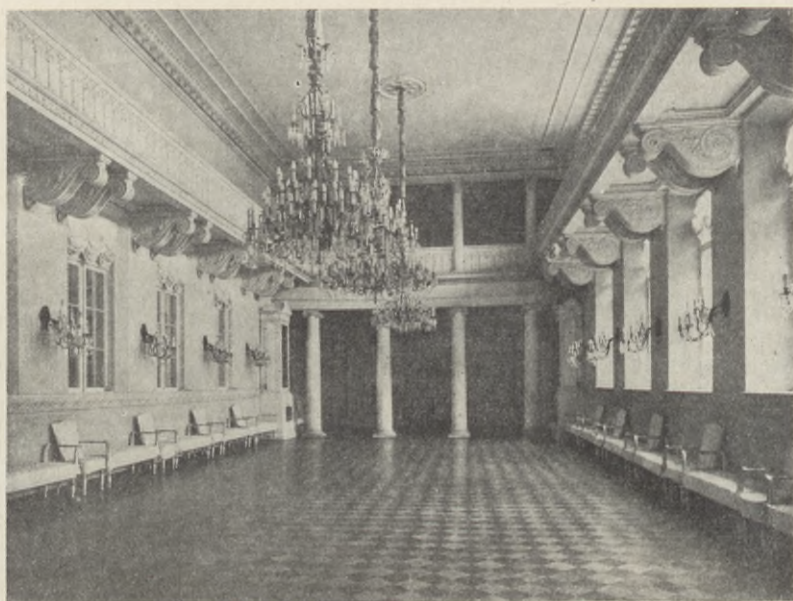
lisk förkrosselse inför tronen. Tronen kunde deras innehavare själva besätta, om lyckan var god och den demokratiska morgongryningen fick ostört utveckla sig. Då likväl inte en och var samtidigt kunde svinga sig upp till posten som riksäldste återstod för det övervägande flertalet att till en början gruppera sig omkring densamma i tjänstaktig förbidan. Och de verkligt begåvade nödgades inte bida förgäves. Det krävdes ett stort antal framstående personer för att sätta det nya riket i gång. Man kunde bli konseljpresident eller ceremonimästare, adjutant eller kommandör, ministre

Presidentens slott.

plénipotentiaire eller ombud vid gränsregleringen, chargé d'affaires eller J. K., konsul eller kurir, suppleant i interparlamentariska konferensen eller militärattaché i Peking, förbudsöverhuvud eller slottsvaktmästare rentav. Man kunde bli direktör för statens alkoholverk eller chef för u-båtsflottiljen, man kunde bli ordförande i kommissionen för litteraturens befrämjande eller sous-chef vid de nya kraftanläggningarna. Det fanns fullt upp med sysselsättningar för rättsinnade och talangfulla republikaner, och alla dessa republikaner bildade inom kort en ny och stor och förnäm societet.

Det skedde stora ting. Kejsarliga palatset steg i graderna och blev Presidentens slott, generalguvernörens residens rustades med nya tapeter och blev Utrikesministerns hotell. Finlands karska och nymornade diplomati tog sina första, dånande steg på parketten i

Stora spegelsalen i slottet.

dessa historiska borgar. Och som staffage uppträdde allmänna rösträtten i frack. Dock inte alltid i frack. När presidenten anordnar mottagning av riksdagen in corpore kan man i dag som är få se en brokig provkarta på parlamentariska pantalonger. De deputerade tåga upp för sin hövitsman i vadmal och cheviot, i brun bonjour och hemmasydd smoking, allt beroende på de rådande modeförhållandena i respektive valdistrikt. Presidenten ler och tar dem alla i hand och bjuder på te och smörgåsar. Det är alltid en vänlig president, oavsett vem han är. Den förste innehavaren av det höga ämbetet var visserligen en synnerlig allvarsman till sin naturliga läggning, men det berättas att ju mera förtrogen han blev med sin värdighet desto mera välsinnad och lynnesgod blev han på samma gång, och till

slut log också han. Han älskade enkla, sobra och borgerliga former, och allt sedan hans tid föreligger denna atmosfär av arbetsamhet och dämpad högtidlighet som vi alla ha mött i slottets salar. Hur enkelt och flärdlöst går det inte till exempelvis vid presidentskans mottagningar! Miljön är en borgerlig salong, samtalstonen älskvärd och otvungen. Här förtjänar framhållas att Finlands folk från början varit att lyckönska med avseende å slottets härskarinna. Det har alltid rått en stämning av trivsel och naturlig förfining när hon presiderat.

Om det i den republikanska begynnelsen till äventyrs härskade en viss karghet och stelhet inom slottet och om man stundom kunde haft

Presidenten gör kungen matt.

lust efter litet mera festivitas, så har det ju under senare år lättat åtskilligt. Utvecklingen har fått sin kraftiga påstöt genom de höga besök Finlands president haft äran att mottaga. När Gustav V i resligt och åldrigt majestät steg över tröskeln till före detta Kejserliga palatset svepte han med sig en glans och ståt som allt sedan dess i någon mån sitter kvar i väggarna. Det skulle vara ett kungabesök för att ge republiken dess rätta självaktning. De som på nära håll voro med under de stora augustidagarna 1925 fingo alla sin anpart av den större säkerhet och det ökade självförtroende som närvaron av en regerande monark ovillkorligen förlänar hela omgivningen och isynnerhet samtliga uppvaktande i olika rangställning. Den politiska betydelsen av besöket må vara omstridd,

men dess gynnsamma inverkan på hela det högre samhällslivet ligger i öppen dag. Societeten i det nya rikets huvudstad blev europeiskt auktoriserad. Vad isynnerhet beträffar de yngre republikanska generationerna be-
ansenligt
sikt. Kort

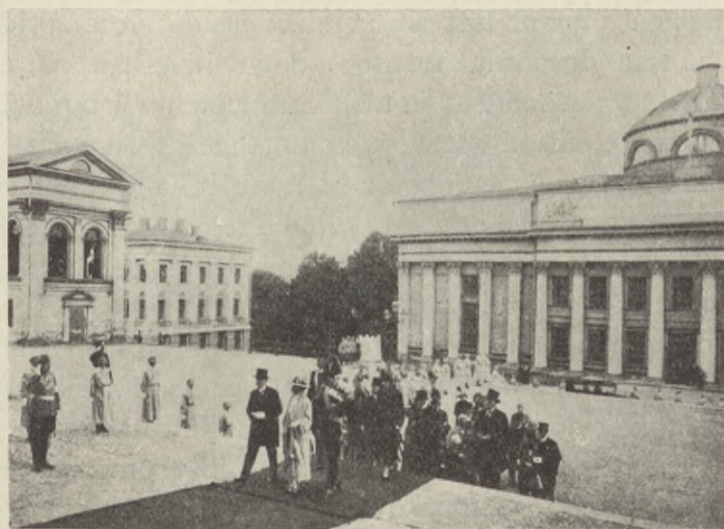
Kungabesökets upplakt.

tade president hade vänligheten gästa Finlands unga huvudstad, då satt Finlands unga huvudstad redan inne med vanan att bereda utländska statschefer ett värdigt mottagande.

Både i fråga om hjärtats värme och yttre åthävor är befolkningen nu redobogen att hälsa allt flere kungar och presidenter välkomna.

Jämte mycket annat gott som den politiska självständigheten medfört bör antecknas det växande intresset för festmiddagar och five o'clock tea. Det finare umgänget har onekligen tagit fart och på sina håll fått en viss sirlig accent. I fråga om detta sistnämnda tillskott till den allmänna trivseln har den inryckande utländska diplomatin spelat en väsentlig roll. Stormakternas sändebud ha tagit huvudstadens små salonger med storm; ja, också de mindre och de minsta

rikenas politiska och kommersiella representanter ha gått erövrade fram på våra parketter och brüsselmattor. Det finns ingenstans en mera omhuldad och beundrad man än en diplomat i det nutida Helsingfors. Han räcker inte till för alla bjudningar; varje flik av hans personlighet är långt i förväg antecknad för den långa räckan av säsongens societetstillställningar. Det

På väg till Nikolajkyrkan.

anses nämligen på goda grunder att en diplomat hör till det märkligaste och underbaraste i Vår Herres hage. Han är omstrålad av mystik och maktskimmer, och oavsett att Helsingfors torde hänföras till den europeiska diplomatins mera periferiska stationer betraktas han som en av världspolitikens bestämmande faktorer. Att ha en sådan man vid middagen, det ger middagen en djupare mening och ett större perspektiv.

Vi kunna få denna iakttagelse omedelbart bekräftad, om vi underkasta oss tankeexperimentet att vi såsom inbjudna delta i änkeöverstinnan P:rens som bäst pågående första stora höstmiddag. Där sitter mer än en diplomat i högsätet, detta dock fattat i mindre bokstavlig mening, det vill säga som en utdragen placering enligt noga genomtänkt rangminskning. Inom våra tongivande kretsar har man nämligen numera tänligen allmänt lärt sig namnen på de mera spridda utländska ordnarna ävensom deras inverkan på den utmärkta personligheten, tack vare vilken omständighet de tidigare pinsamt ofta förekommande felplaceringarna kunna undvikas, åtminstone i flertalet fall. Diplomaterna äro ett känsligt släkte som håller på korrekthetens nobless, varför middagarna brukade börja med ett stilla krig angående stolarnas ordningsföljd; värdinnan var olycklig, men hon drog lärdom av det inträffade. Änkeöverstinnan kan därför le suveränt när hon låter blicken pensla över de inbjudna frack- och uniformsbröstena — de ha alla inordnats mönstergillt enligt progressionen för avtagande människovärde. Änkeöverstinnan är redan berömd för sina middagar, och när hon håller sitt lilla välkomsttal till gästerna kan man med beundran lägga märke till att hon inte håller det för första gången. Hon ber isynnehet utrikesministern och utlandsdiplomaterna vara välkomna, men hoppas att också de övriga närvarande skola känna sig väl till mods. Därmed är isen bruten, och ett långsamt stigande samtalsorl förkunnar att middagen lovar avlöpa regelrätt och utan störningar. Till laxen serveras ett violinumner, utfört av en violinist, och senare får man höra solosång av en syster till änkeöverstinnan. Det är ett par

finska folkvisor som få ett lyckat utförande och med sin djupa melankoli krydda den veka kycklingen; när tonerna förklingat stannar änkeöverstinnans nöjda blick vid ett blekt och inhemskt ansikte med blont haxskägg, tillhörigt en för detta agrarminister utan portfölj, och änkeöverstinnan ler med tillfredsställelse vid tanken på den välberäknade placeringen av denna jordandens son vid sidan av en fransk diplomatfru med tuschade ögonbryn — den här middagen är ett stycke musik med

Lärda män i raka led.

starkt kryddad polyfoni. Det forna statsrådet utan portfölj behärskar inte sin sköna grannes tungomål, men hur det är lägger språket inte hinder i vägen för konversationen; man förstår varandra utan att förstå vad man säger. Sålunda knyts bekantskaper och åvägbringas förbindelser, vilka en vacker dag kunna visa sig vara av en viss betydelse både i det personliga och det politiska umgänget. Den festliga förplägnaden är sålunda långt ifrån planlös i sitt skenbart bisarra och fladdrande förlopp, den står under kontroll av värdinnans regiella omtanke och äger, kan man säga, sin etiska undermening. Lägg till exempel märke till den lätt gråsprängde

men ännu spänstige chefredaktören, hur välsignat ledigt och taktfullt han konverserar polsk politik till vänster och litauisk politik till höger. Sådant kan inte bero på annat än att han är hemvan både i den ena sfären och i den andra; han har, tack vare middagarnas cirkelgång, haft tillfälle att höja sin pokal både för Warschau och för Kaunas, turvis. Där vissa rivaliserande intressen förelegat har societetslivet pulserat icke minst intensivt, utvecklande den inviterade partens naturliga anlag för belevnhet och hänsynstagande. Äta middag är under dessa förhållanden inte något privat nöje längre utan utgör en insats i nationernas samkväm och allmänna hushållning.

*

Här är platsen att kasta en liten blick tillbaka på det forna Helsingforslivet; man får en bestämd uppfattning av middagarnas betydelse genom tiderna. Hur lätt ha vi inte haft för att glömma den epok då det allmänna intresset kretsade kring generalguvernören och de maktägande i Petersburg! Samhället var kyligt stämt mot de främmande herrarna, men dessa förblevo en realitet att räkna med, och på sina håll förstod man nog att gå smidigt till väga för att inhösta de tillfälliga fördelar situationen kunde erbjuda. Det finns en bortglömd novellistisk skildring från societetslivet i huvudstaden under senare hälften av förra seklet: Statsrådet, Silhouetter, klippta ur Helsingforslivet av Jung Junior. Detta bleknade, anonyma dokument innehåller bland annat ett halvt ironiskt referat av en för tiden typisk ämbetsmannamiddag, anordnad för hans excellens generalguvernören som hedersgäst och i det goda syftet att

stärka världens chanser i den byråkratiska konkurrensen. Det hela formar sig till en kulturhistorisk interiörbild, underbar att betrakta, när den betraktas med sentida republikanska ögon, men också ägnad att uppmuntra till jämförande societetsforskning. I det följande inlåta vi oss alltså på en societetsmiddag som gick av stapeln en märklig vårdag i Helsingfors för några årtionden sedan:

Statsrådet von Sabel hörde till dem, vilka blivit ihågkomna vid den stora utnämning, som äger rum vid ryska påsken. Han hade fått Anneordens andra klass. Med anledning därav höll han i sitt hem en större middag, till vilken också hans excellens generalguvernören var inviterad och även infunnit sig.

Det var ett bråk i flere dagar, men så blev det också en splendid middag. Matsedeln var tryckt på franska och ryska och upptog även ett par specifikt ryska maträtter, liksom vinlistan hade att uppvisa namn på några vinsorter från Don och Krim. Statsrådinnan och de två äldsta döttrarna gjorde les honneurs och voro själva älsk-värdigheten.

Statsrådet föreslog först i helt korta ord en underdånig skål för Hans Majestät Kejsaren, vilken tömdes under hurrarop. När sedan tonerna av ryska folksången hade förklingat, fattade han åter champagneglaset och sade på ryska:

— Det är glädjefullt för mig, att Hans Kejsarliga Majestät och Finlands Storfurstes högste styresman i detta land, ni, ers excellens, ledaren av Finlands styrelseangelägenheter, tackts behedra mitt hus som gäst i dag. Det finska folket har klart märkt, att ers excellens noga uppmärksammat dess dyrbaraste strävanden och med mild, faderlig hand befordrat dess väl. Härigenom skall ers excellens resa åt sig en evigt bestående minnesvård i varje finnes hjärta, och det finska folket skall inrista ers excellens älskade namn i sin historia. Jag talar i mitt eget namn, men jag vet, att tusen sinom tusende bröst fyllas av samma känslor som mitt, då jag nu vördsamt föreslår en välgångs skål för ers excellens och ber Gud den högste förlåna vårt land lyckan, att ännu i många år få se ers excellens med oförminskad kraft och hälsa omhänderhava den höga post, till vilken Hans Majestät Kejsarens nådiga förtroende kallat ers excellens.

Efter talet spelade musiken upp »Vårt land».

Till middagen voro endast högre ämbetsmän inbjudna, med undantag av häradshövding Grüning. Han hade blivit bjuden med

*Makten, äran och härligheten för 10 år sedan:
Seyn'ska senaten och militärsocieteten i full gala.*

anledning av den uppmärksamhet han så ivrigt visat Elise, och de täta visiter han gjort i huset. Han förde sig dessutom fullkomligt tjänstemannamässigt och talade både ryska, tyska och franska, så att han ansågs i allo presentabel.

— Varför tror du statsrådet håller den här middagen, bror Borg? frågade geheimerådet Grundfält.

— Naturligtvis för att se sina bäst vänner omkring sig, svarade senatoren.

— Hi, hi, hi, det har du nog rätt i. Men jag tror att han också har en annan avsikt med den.

— Det tror också jag, bror Grundfält.

— Han är en sådan listig räv.

— Jo, slipad är han. Har du smakat på den präktiga maderan? Se här, får jag servera ett glas?

— Tack, den är verkligen ypperlig.

Klockan elva bröto gästerna upp. Statsrådinnan och fröknarna voro så trötta, att de knappt förmådde hålla sig uppe...

Då familjen följande morgon satt vid sitt te, kom en ordonnans och kallade statsrådet till generalguvernören.

— Det är bestämt utnämningen som kommit, sade statsrådinnan strålande.

— Gud vet. Kanske ville han underrätta mig om, att det är slut med förhoppningarna, menade statsrådet...

Landets herrar under revolutionsåret 1917:

Ryska arbetar- och soldatrådets verkställande kommitté i Helsingfors.

— Mari, skynda dig efter isvoschik, ropade statsrådinnan ut i köket. Och du Vera, tag fram och vik en vit halsduk i ordning åt pappa . . .

Det dröjde vidpass en halv timme innan han var tillbaka.

— Jag är utnämnd, ropade han redan från tamburen med triumferande röst.

— Kära Stefan, har jag inte alltid sagt, att du hade anlag att bli något stort! sade statsrådinnan.

Hon sköt undan stolen, hastade, så att den blåa morgonrocken fladdrade, emot sin man och kysste honom.

Denna familjetavla från åttitalet är rörande, delvis också upprörande. Societeterna växla, men middagen förblir.

Något rör sig världen likväl, och numera finns ingen generalguvernör som går omkring och äter i de bättre familjerna.

SVENSKA ARBETARE.

Om det är en ära att vara svensk är det inte den minsta äran att vara svensk fattigman av arbetarstam i en stad som ställts på finsk tillväxt; de svenska arbetarna i Helsingfors äro ett förskjutet och övergivet släkte, utposterat i en annan språkomgivning och begåvat med ständiga tillfällen att antingen svika eller befästa sin nationella karaktär. Inte alltid har modersmålet bevarat sin styrka och renhet under den övermäktiga påfrestningen; bland industriarbetarna kan man möta en halvsvenskhets som bär uppgivelsens och hemlöshetens förvridna drag. Men det lever också fortfarande en trofast svensk arbetarklass som mitt i huvudstadens finska folkhav medvetet håller fast vid nationell tradition. Detta sker i vardagens tysta och enkla vandel, utan stridshumor och några som helst aggressiva signaler, som en naturlig och given sak. Här kan man i ny och tillskärpt mening tala om den svenska fattigdomens betydelse.

Då det ännu i dag som är råder ringa växelverkan mellan olika svenska samhällsklasser framstår den en-

samme svenske arbetaren som en så mycket mera utpräglad och självmedveten gestalt. Han har knappt någon beröring med den svenska bourgeoisin som trots tidens alla omkastningar bevarat en underlig antisocial skygghet och fruktan för att ge sig i kast med mindre bemedlade samtida. Det är arv från gammal finlandssvensk byråkrati. Väl har den politiska maktställningen gått förlorad och penningens obeständighet framträtt med all önskvärd tydlighet, men icke förty kvarlever en stilla respekt för klassgränsens helgd. Denna respekt återfinnes på båda sidor om strecket. Där är förklaringen till att svensk arbetarklass blott tveksamt och i begränsad utsträckning sällat sig till socialdemokratin. En finlandssvensk arbetare hyser en livlig olust mot allt offentligt uppträdande, och skall han nödvändigtvis ställa sina krafter till det allmännas förfogande föredrar han att bli kassör i närmaste begravningshjälpning framför att fungera som finansminister i demokratins regering. Han är i det stycket ohjälpligt efterbliven; och han mister inte sin sans med anledning av den i utsikt ställda världsförbättringen. Om ingenting överväldigande inträffar sitter han efter slutad arbetsdag och läser Hufvudstadsbladet, i det han instämmande nickar på huvudet åt denna tidnings skeptiska framtidssyn och relativa tillfredsställelse med förhållandena sådana de äro och isynnerhet sådana de varit.

Ur denna stämning har vuxit upp den genompräktiga och socialpolitiskt omoderna samlingsrörelse som bär Arbetets vänners troskyldiga namn. Här har den svenske arbetaren och småborgaren funnit en fristad undan tidens stormar och besvärliga samhällsuppgö-

relser. I en atmosfär av frid och vänskap verka och frodas dessa små livaktiga, antediluvianska föreningar, uppvisande för yttervärlden det otroliga exemplet på att människor kunna komma samman utan att gräla på allt och alla och utan att omedelbart fatta ettriga resolutioner angående de med tillvaron i jämmerdalen förbundna olägenheterna. Inom Arbetets vänner hyser man den riktiga och besynnerliga uppfattningen att en förening är till för att förena och inte för att söndra; här är äntligen en allmänskulturell sammanslutning som inte utgör en hotfullt knuten näve mot samhällets ansikte.

Vilken vacker och sympatisk tavla när Moderföreningen ses bänkad vid ett högtidligt månadsmöte! Allvarsamma hantverkare och pigga butiksflickor sitta i väldisciplinerad väntan på att programmet skall börja. Programmet börjar med att herr ordföranden håller ett minnestal över föreningens uppoffrande gynnare och gode vän, redaktör F. J. Valbäck. Den förträfflige F. J. Valbäck! Hur väl fångade han inte hela den finlandssvenska psyken när han satte i gång med A. V. och ingöt sin egen borgerligt fridsamma själsstämning i dess verksamhet! Det är sant att han var en inbiten svensk och det är sant att han var en livlig motståndare till allt slags revolutionär samhällsförbättring. Men dessa hans grundsatser voro egentligen endast uttrycket för att han framför allt var en fridens man. Som någon oförsonlig kämpagestalt ville han inte uppträda, låt vara att han beundrade Gustav II Adolf och i lekamlig måtto något litet tycktes efterlikna hjältekonungens runda majestä. Det var enkla sanningar och naturligt mänskliga värden han satte upp som

ledstjärnor för medborgerligt umgänge; de enkla sannin-
garna gingo ut på att folk borde leva i inbördes sämja
och giva kejsaren vad kejsaren tillhörde. Sålunda kom
det sig att F. J. Valbäck i all stillhet blev en märkesman
i finlandssvenskt samhällsliv. Han ägde nyckeln till sina
anspråkslösa landsmäns hjärtan; där andra gått fram
med bravur och brio och gått
spårlöst fram, där tågade
F. J. Valbäck åstad utan några
åthävor alls, utan pose och
utan fälttecken, och det egen-
domliga inträffade att tät-
nande, godmodiga och vänligt
mysande skaror självmant ord-
nade upp sig i hans fjät.

Efter det varma och hävd-
vunna minnetalet över A. V:s
andlige fader och pelare följer
på programmet ett uppryc-
kande föredrag av Gånge Rolf,
direktor V. K. E. Wichmann,
som med oförminskad ung-
domlighet talar om Lützen

F. J. Valbäck och Gånge Rolf.

och den tidens alltjämt förpliktande rättsprinciper. Det
är fart och storm och krigisk storvulnhet över direktorns
anförande, och det vardagliga auditoriet lyssnar med
mycken vetgirighet till historien om våra ärorika förfäders
bragder och ädelmod. I anslutning till Lützen hålles ett
dagspolitiskt tal, angående stadsfullmäktigevalen, och
den uppträdande gästen, en blivande riksdagsman av allt
att döma, inskärper betydelsen av att man verkligen
avger sin röst; detta inskärpande kan gott ske under

hänvisning till det nyss upprullade Lützen-perspektivet och dess manande skuggor. Talaren tackas med en uppriktig applåd och han kan för egen del vara säker på att bli ihågkommen av A. V:s skaror när han i ett moget ögonblick ställer upp för att i den politiska tävlan pröva folkgunsten. Saken är nämligen den att A. V. i de politiska valen har mera att säga till om än dess oförargliga fysiologi vidhandenger. I det löst sammanhållna svenska lägret utgör A. V. likväl en organisationskärna och en fast punkt. Föreningens anhängare äro trofasta och godlynta, de se inte skeptiskt på sina hövdingar och analysera inte upp dem i deras mindre beståndsdelar. En politisk märkesman in spe väljer därför gärna A. V. som sin första offentliga plattform och man har exempel på att det satsbrädet fört sin man ganska högt upp på de sociala pinnarna. Det var en gång en ung och okänd helsingforsare som tog sina första politiska steg på de enkla och kvistiga bräderna i Arbetets vänners samlingssal; Arbetets vänner kan nu med stolthet visa på att den sålunda påbörjade banan förde ända till den internationella diplomatins polska korridorer. Och föredömet manar. Sålunda kan det svenska småfolket, mycket mot sin egen vilja, bli en faktor att räkna med.

Emellertid känner sig det svenska småfolket mest uppspelt när den politiska delen av mötesprogrammet är lyckligt avverkad och en liten hemtrevlig ringklocka äntligen ljuder med sin förkunnelse av att nu skall ridån gå upp för kvällens teaterpjäs. Den under Lützenföredraget och det kommunalpolitiska talet omsider något ansträngda uppsynen lättar plötsligt och man ser åter idel mysande och muntra ansikten. Lamporna

i salen släckas och rampen tändes; det går en behaglig rysning genom församlingen i det förhoppningsfulla och mystiska röddunklet. Det är i en sådan intensiv stund man har en

Arbetets Vänners teatercirkel.

omedelbar förnimmelse av det som i festreferaten plär heta varm, svensk, fosterländsk stämning. Alla äro ett hjärta och en själ, och detta hjärta och denna själ är fjärran från världens ävlan, i hänsjunken förbidan på vad föreningens dramatiska krets nu skall bjuda på. En tacksammare och mera högtidligt stämd åskådarkrets kan ett teatersällskap inte önska sig. Det sveper en ödestung tystnad över den lilla mängden när ridån går upp för skådespelet *Herrn kommer hem*. Man skall ha ett stenhårt sinne för att inte vekna när finlandssvenskt småfolk spelar teater för sin egen publik. Den dramatiska aktionen utföres med en rörande konstlöshet, en sömngångarlik, långsam säkerhet i laterna. Man kan inte tala om teatergnista i blodet. Och det är ofta en valhänt fantasi som sätter de tröga figurerna i rörelse; men man varsnar en undanträngd och bortglömd folkklass' håg för lek och spel, och sålunda bli de naiva, blygt förbiglidande scenbilderna i den anspråkslösa ramen ett vittnesbörd om en slumrande men ännu levande folkspillra med en

Koloniträdgård invid huvudstaden.

förstucken begäran efter färg och liv. På bägge sidor om rampen tindra ögonen, och i denna obetydliga, kringrända värld är man långt borta från dagens verkliga människor och deras kamp om overkliga värden.

På mera realistisk grund står då den skara svenska arbetare som anslutit sig till socialdemokratin. Skaran är lätt räknad, men den präglas i stället av genomtänkt allvar och tyst trofasthet. Arbetarrörelsen i Finland har som en följd av händelseutvecklingen närmast blivit ett finskt privilegium och därigenom vidlåts av vissa nationella särmärken, vilka helt naturligt kommit att avgränsa densamma gentemot svenska språk- och kulturområden; också det mest internationella program får ju gärna i sitt praktiska utförande en omisskännlig nationell bouquet. Det proletariska genombrottet här ryckte aldrig med sig de djupa svenska leden, tog dem aldrig med storm och tände inte deras betänksamma sinnen i brand. En svensk arbetsman i Finland falkar en gång för alla inte efter maktens härlighet; när han drömmer som djärvast drömmer han om en egen trädgårdstappa. Likväl larmade frihetstankarna alltför högljutt utanför hans dörr för att han skulle undgå att

*Svensk arbetarsamling 1 maj; yrkesinspektören Alfred Lindros
i talarstolen.*

ta intryck och begrunda läget, och slutligen gjorde han upp med sina närmaste grannar eller sina kamrater i yrket och bildade en förening i syfte att dra sitt strå till stacken och på sitt eget långsamma och försagda sätt göra revolution. Det är nu en sak för sig, när finlandssvenska torpare och industriproletärer sätta i med revolutionsarbete. De göra sig inga förespeglingar om att för egen del komma i åtnjutande av baronens säng. De ha inte alls några önskemål i den riktningen, inte heller i fråga om baronens övriga förmåner, såsom hans korpulens, hans kråsnål och hans feta ögon. De ha nämligen en mycket torr och saklig uppfattning av rikedomens glädjeämnen. Den revolution de åsyfta vill vara en hygglig påminnelse om att också en daglönare kan vara värd ett mänskligt bemötande och en vädjan om skonsamhet mot hans hustru och

barn. En högst förnuftig revolution. Det är ofattbart att svensk överklass i alla sina dagar kunnat leva så själsligt främmande och oförstående för sina arbetande landsmän.

Svenska arbetarföreningen har sitt hemvist i en anspråkslös sal under den finska socialdemokratins tak vid Cirkusgatan, en för ändamålet väl lämpad gata som av de överordnade myndigheterna borde reserveras för samtliga politiska partier. Här samlas den handfull trohjärtade män och kvinnor som utgör det finlandssvenska bidraget till världsproletariatets stora samkväm. Den yttre bilden av ansikten och gestalter är lika ljus och vinnande som Arbetets vänners mindre klassmedvetna omgivning. Det råder en god söndagsstämning över denna blida upprorshärd. En allvarsam ordförande i stärkkrage hälsar församlingen välkommen och en ljushårig modellsnickare läser protokollet. De närvarande lyssna med stort gillande. En vänlig stråle höstsol leker på föreningskassörens borgerligt kala hjässa. I salens bakgrund står Svenska järn- och metallfackavdelningens blodröda standar, högtidligt inställt i ett glasskåp, och kastar ett stänk av romantisk verklighet över förrättningen. Efter slutad protokollsläsning reser sig ordföranden, skrapar med foten och överlämnar ordet åt dagens föredragshållare, filosofie magister Karl H. Wiik. Ännu ung till åren är herr Wiik en veteran inom svensk arbetarrörelse. Han är ingen eldsjäl, han motsvarar så litet som möjligt föreställningen om en proletärisk banbrytare och kraftnatur. Det är någonting melankoliskt åtstramat över hans böjda och torra gestalt där han nu står vid talarbordet och gömmer sin världsfrånvarande blick bakom

pincenéerna. Han är för visso ingen fanatiker i populär mening och på barrikaderna skulle han göra en disträ figur. Men när han talar fångslar han ovillkorligen. Stämman är mjuk och sorgsen, entonig, borta från alla teatraliska tongångar. En djupare värme sprider sig över föredraget först när han når fram till sin statistiska världsbild; Karl H. Wiik läser siffror som poesi. Låter han någon gång hänföra sig så är det av torra fakta och grå saklighet. Han ordnar upp sin revolution i tabellform. Hans rättfärdighetskrav bygger på mycket hållbara beräkningar. Och när hans samlade sifferargument slutligen få den kompakta formen av en påle i samhällets kött, då ler han ett ganska giftigt och bittert leende och låter sin melankoliska tunga spetsa till en socialdemokratisk elakhet med hullingar i. Karl H. Wiik är nog ett stycke original — och det tycker han om att man observerar — men i vida högre grad är han en trofast arbetare i Herrans socialdemokratiska vingård, och när allt kommer omkring livnär sig hans hjärta inte på siffror allenast. Hans uthållighet är hans patos. Han menade allvar när han ställde sin gärning till den svenska arbetarklassens förfogande och han har inte svikit. Och bara han forskar vidare med samma nit att ställa det väl för människorna skall det slutligen inträffa att de sena åren komma med litet sol och himmel åt hans livs-åskådning.

I ett skumt hörn av Svenska arbetarföreningens sal sitter en blek, ung man, hängande vid veteranen Wiiks

Karl H. Wiik.

Arbetarbladets redaktionsstab.

läppar. Det är den livaktige redaktören för de svenska socialdemokraternas tidning. Han är vad man kallar en pennans man. En god iakttagare, en god lyssnare och en god stilist är han en framgångsrik journalist. Sin tidning har han arbetat upp till en aktad position; han har också förstått att ge den ett kulturellt snitt. Den svenska socialdemokratiska journalistiken har under sina prövoår genomgått många experiment och många misslyckanden, men det vill synas som om den nuvarande, hängivne redaktören omsider bragt det skrivna ordet till jämnmått och säkerhet. Han har gjort sig hemmastadd i den rikssvenska arbetarjournalistikens örtagård, och där finnas ju många underbara rosor att plocka. Hans hemmatäppa är liten, men han är en rapp och spänstig örtagårdsmästare. Det är sedan en sak för sig att man i den människobefrämjande politikens orangerier ömmast vattnar drivhusplantor med törne och tagg.

Den finska socialdemokratins journalister.

Medan den svenska arbetarelite värdigt och pliktmedvetet fullföljer sina förhandlingar inne i den fattiga samlingsalen utvecklar sig en mera målerisk och plastisk tavla på gatan utanför. Ett antal kraftiga, satta och bredaxlade herrar röra sig långsamt fram och åter i pittoreska grupper. Det är den finska fackföreningsrörelsens pampar. I den granna höstsolen över Cirkusgatans trottoar skrida de ansvarsmedvetet fram, värmande sina tunga lemmar.

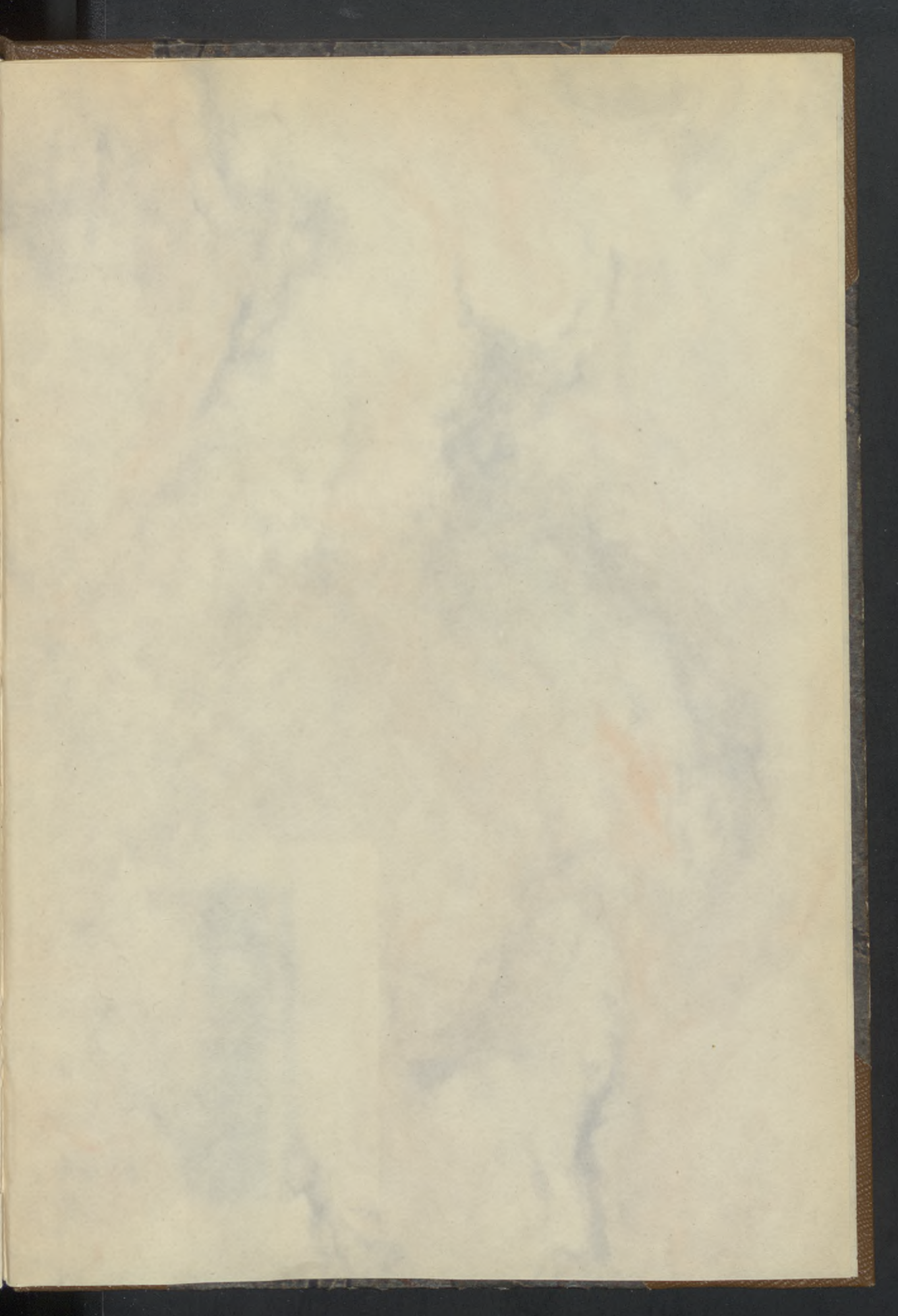
*Utgiven med understöd av de medel
som Finlands riksdag beviljat för
den svenska litteraturens främjande.*

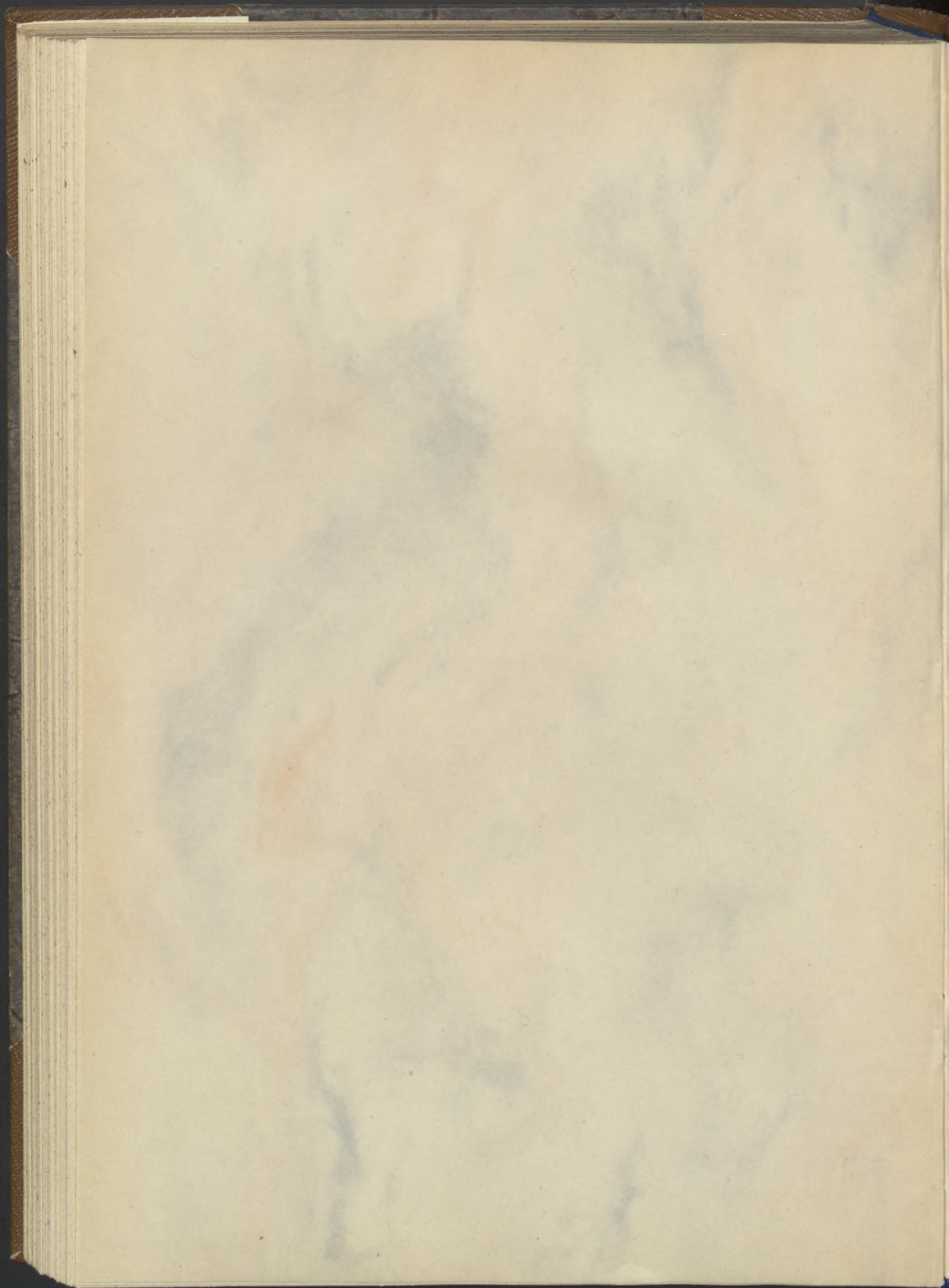
INNEHÅLL:

	Sid.
Helsingfors, skådat med falköga	5
Brunnsparken	28
Grönt i grått	50
Resa till Sveaborg	61
Hur man roar sig; och hur man inte roar sig	71
Riksdagen	93
Teater	114
Journalister, författare, konstnärer	136
Konst, olika slag.....	155
Medicinskt galleri	172
Medborgelig kroppsrörelse.....	185
Kapitlet om penningen och dess män	199
Republikansk societet	213
Svenska arbetare.....	226

32

pal

6000428855

Göteborgs universitetsbibliotek

